

**T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İDARİ YARGIDA EHLİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şenol COŞKUN

Anabilim Dalı: HUKUK

Programı: KAMU HUKUKU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Oğuz SANCAKDAR

EKİM 2009

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimizin amacı, İdari Yargılama Hukukunda Ehliyet kavramının, Medeni Usul Hukukunun idari yargıda uygulama alanı bulan objektif ehliyet (genel yetenek) ve idari yargı hukukuna özgü bir ehliyet türü olan subjektif ehliyet (özel yetenek) kavramlarının değerlendirilmesi ve ehliyet kavramının yorumlanmasında göz önünde bulundurulması gereken kriterlerin öğretisi ve yargı içtihatlarıyla ortaya konulmasıdır.

Anayasada yer alan Hukuk Devleti ilkesinin en hayati unsuru olan idarenin yargısal denetiminde son derece hayati bir rolü bulunan iptal davalarında, objektif ehliyet (genel yetenek) şartının yanında subjektif ehliyet (özel yetenek) şartı olarak menfaat ihlali aranmaktadır. Tam yargı davalarında ise menfaat ihlali yeterli görülmemekte ve hak ihlali şartı aranmaktadır.

Özellikle iptal davalarında menfaat ihlalinin dar ya da geniş yorumlanması, varlığını idare hukukuna borçlu olan Hukuk Devleti ilkesinin ülkemizde tam anlamıyla yerleşip yerleşmesine de yön verecek, önemi yadsınamayacak bir katkıda bulunacaktır.

Bu çalışma, bugünlere gelmemde büyük emeği olan fedakar aileme, hayatıma girdikten sonra hayatımı anlamlı ve daha kolay kılan eşime, canım oğluma ve çalışmama katkısı bulunan kıymetli hocalarıma ithaf edilmiştir. Emeklerini ödeyemesem de desteklerinden dolayı şükranlarımı sunmayı bir borç biliyorum.

EKİM 2009

ŞENOL COŞKUN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM OBJEKTİF EHLİYET

I- TARAF EHLİYETİ	5
A. Taraf Ehliyetinin Diğer Usuli Kavramlardan Farkı.....	7
1. Taraf Kavramı.....	7
2. Sıfat Kavramı.....	7
B. Gerçek Kişilerin Taraf Ehliyet 8	8
C. Tüzel Kişilerde Taraf Ehliyeti 12	12
1. Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti.....	13
2. Kamu Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti.....	13
3. Tüzel Kişiliği Olmayan Toplulukların Taraf Ehliyeti.....	15
4. Tüzel Kişiliği ve Taraf Ehliyeti Olmayan Topluluklar	17
II DAVA EHLİYETİ	17
A. Gerçek Kişilerin Dava Ehliyeti 18	18
1- Tam Dava Ehliyetine Sahip Olanlar	21
2- Sınırlı Dava Ehliyetine Sahip Olan Kişiler.....	22
3- Tam Ehliyetsizler	23
B. Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti 24	24
1. Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti	24
a- Derneklerin ve Vakıfların Dava Ehliyeti	26
b- Ticari Şirketlerin Dava Ehliyeti	30
c- Sendikaların Dava Ehliyeti	35
2. Kamu Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti.....	43

a- Devlet Tüzel Kişiliğinin Dava Ehliyeti.....	43
b- Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti.....	47
c- Tüzel Kişiliği Bulunan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti.....	49
d- Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti.....	50
e- Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Dava Ehliyeti.....	52
C. Dava Ehliyeti İle İlgili Bazı Durumlar.....	56
1. Dava Ehliyeti Olmayan Kişinin Dava Açması.....	56
2. Tarafın Dava Açıldıktan Sonra Dava Ehliyetini Kazanması.....	57
3. Dava Devam Ederken Bir Tarafın Dava Ehliyetini Kaybetmesi.....	57
4. Avukat Olmayan Vekil Tarafından Dava Açılması.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

SUBJEKTİF EHLİYET

I. İDARİ YARGIDA DAVA TÜRLERİ.....	62
A.İptal Davası.....	63
B.Tam Yargı Davası.....	66
C.İdari Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıklara İlişkin Davalar.....	68
II. İPTAL DAVALARINDA SUBJEKTİF EHLİYET.....	70
A. Hak ve Menfaat Kavramları.....	71
B. İptal Davası Ehliyet Koşulu Olan Menfaat.....	73
C. Menfaatin Meşru Olması.....	75
D.Menfaatin Güncel (Aktüel) Olması.....	80
E. Menfaatin Kişisel Olması.....	87
III. İDARİ SÖZLEŞMELERE KARŞI AÇILAN DAVALARDA SUBJEKTİF EHLİYET.....	103
IV. TAM YARGI DAVALARINDA SUBJEKTİF EHLİYET.....	104
A.Ölüm Nedeniyle Tam Yargı Davalarında Subjektif Ehliyet.....	105
B. Bedensel Zarar İddiasına Dayanan Tam Yargı Davalarında Subjektif Ehliyet..	107
C. Mala İlişkin Zarardan Doğan Tam Yargı Davalarında Subjektif Ehliyet.....	108
V. KANUN YOLLARINDA EHLİYET.....	109

A. Kanun Yolu Kavramı	109
B. İtiraz Kanun Yolunda Ehliyet.....	109
C. Temyiz Davalarında Ehliyet.....	111
D. Kanun Yararına Bozmada Ehliyet.....	113
E. Yargılamanın Yenilenmesinde Ehliyet.....	115
F. Kararın Düzeltmesinde Ehliyet.....	116
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	122
ÖZET	128

KISALTMALAR

AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
AY	: Anayasa
AYM.	: Anayasa Mahkemesi
AYİM	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYİMD	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi
AYİMK	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B	: Bası
bkz	: bakınız
C	: Cilt
D	: Daire
DBB	: Danıştay Bilgi Bankası
DD	: Danıştay Dergisi
DKD	: Danıştay Kararlar Dergisi
DİBK	: Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararı
DDDGGK	: Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu
DİDDGGK	: Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurul Kararı
DKD	: Danıştay Kararlar Dergisi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E	: Esas no
HMUK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
MK	: Medeni Kanun
K	: Karar no
m	: madde
n	: numara
RG	: Resmi Gazete
s	: sayfa
S	: Sayı
SK.	: Sayılı Kanun
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi

TMMOB : Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TTK : Türk Ticaret Kanunu
VDDGK : Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu
vd. : ve devamı
Y : Yıl
Y.K. : Yayınlanmamış Karar

GİRİŞ

Temel hak ve özgürlüklerin korunması, insan haklarının güvence altına alınması, idarenin hukuka bağlı kalmasının sağlanması, hak arama yollarının açık tutulması, devletin tüm işlem ve eylemlerinin üstünde hukuk olduğunun kabul edilerek bunun hayata geçirilmesi hukuk devleti ilkesinin bütün unsurları ile devlette ve toplumda vücut bulmasıyla, yerleşmesi ile gerçekleşebilir. Özellikle de idarenin idare edilenlere güven verecek derecede hukuk düzenine bağlı olmasının yolu, işlem ve eylemlerinin yargı denetimine tabi olmasından geçmektedir.

Devletin hukuka bağlı olup olmadığı idarenin denetimi ile sağlanabilir. İdare, iç denetim (hiyerarşi ve idari vesayet), parlamento, kamuoyu denetimi gibi yollarla denetlenmektedir. Ancak bu denetim yolları içinde en etkili olan ve dolayısıyla da, idare karşısında idare edilenlerin tek hukuk güvencesi olan yargı mercileri tarafından gerçekleştirilen yargısal denetimdir¹.

İdareye göre daha güçsüz durumda olan bireylerin idareye karşı korunması fikrinin gelişmesi idari yargı sisteminin doğumuna neden olmuştur. İdari yargı sistemi idarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğunun denetim yoludur². İdarenin işlem ve eylemlerinin tümünün yargısal denetiminin sağlanması, idarenin işlemleri menfaatleri ihlal edilenlere dava açma yolunun açık tutulması anayasada herkese tanınmış temel bir hak olan hak arama hürriyetinin ve bu çerçevede adil yargılanma hakkının³ da bir gereğidir.

Hukuk Devletinde hukukun üstünlüğü ve evrensel hukuk kurallarının geçerliliği tartışmasız kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Anayasa Mahkemesi bir

¹ İsmet Giritli/Pertev Bilgen/Tayfun Akgüner, İdare Hukuku, (İstanbul 2008), 57.

² Anayasanın 125/1.maddesine göre idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. Anayasanın bu hükmünün sadece "idari yargı yolu" nu değil, adli yargı yolu başta olmak üzere diğer yargı yollarını da kapsamı nedeniyle hükmün "idari yargı yolu" açıktır biçiminde değiştirilmesine ilişkin görüş için bkz. Oğuz Sancakdar, "İdari yargıda "Tek Dilekçe ve İle Dava Açma" (Karşılaştırmalı Hukuki Analiz)", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C.9, S.2, s. 247.

³ Anayasa'nın 36.maddesinde *Hak Arama Hürriyeti* başlığı altında *Adil Yargılanma Hakkı* düzenlenmiştir. Adil yargılanma hakkında geniş bilgi için bkz. Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem/Oğuz Sancakdar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, (Ankara 2004) 303-355.

kararında hukuk devletini şöyle tanımlamıştır: “Hukuk Devleti; insan haklarına saygılı, bu hakları koruyan, adaletli bir hukuk düzeni kurup sürdürmekle kendini yükümlü sayan, bütün etkinliklerinde, işlem ve eylemlerinde hukuk kurallarına bağlı olan devlettir⁴. Anayasanın 125. maddesinde “idarenin her türlü eylem ve işlerine karşı yolu açıktır” hükmüne yer verilmiştir. “Anayasa’da Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik bir hukuk devleti olduğu vurgulanırken, devlet içinde tüm kamusal yaşam ve yönetimin yargı denetimine bağlı olması amaçlanmıştır. Çünkü yargı denetimi hukuk devletinin olmazsa olmaz koşuludur. Anayasa’nın 125.maddesinin birinci fıkrasındaki bu kuralla amaçlanan etkili bir yargısal denetimdir. Bu kural, yönetimin kamu hukuku ya da özel hukuk alanına giren tüm eylem ve işlemlerini kapsamaktadır⁵.” Yine Anayasanın 138.maddesinin son fıkrasında “Yasama ve yürütme organları ile idare mahkeme kararlarına uymak zorundadır bu organlar ve idare mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.” denilmek suretiyle hukuk devleti olma gereklerinden biri yerine getirilmiştir.

Hak arama hürriyeti, anayasa ile herkese tanınan temel bir hak olmakla birlikte, bu hakkın sınırını dava şartları oluşturmaktadır. İdarenin yargısal denetimi ile idarenin işlem ve eylemlerinden dolayı haksızlığa, hakları ve çıkarları zarara uğrayanlar, yetkili yargı yerine (İdare ve Vergi Mahkemelerine, Danıştay’a, Askeri Yüksek İdare Mahkemesine) başvurarak açacakları *iptal davası* ile idarenin tesis ettiği işlemin iptalini ve idari işlem ve eylem nedeniyle uğradığı zararın *tam yargı davası* ile giderilmesini isteyebilir. İşte bu noktada idari yargıda dava açma şartlarından birisi olan ehliyet ön plana çıkmaktadır.

Ehliyet, genel anlamda bir işi yapabilme yeteneğidir. Yargılama hukukunda ehliyet kavramı ise kişinin medeni haklarından yararlanabilmesi ve medeni hakları kullanabilmesi anlamına gelir. İdari Yargılama Usul Kanunu’nun 31.maddesinde ehliyet konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na gönderme yapılarak anılan kanundaki ehliyet ile ilgili düzenlemelerin, idari yargılama hukukunda da uygulanacağı belirtilmiştir. Öte yandan İdari Yargılama Usulü

⁴ AYM. 18.6.2009 gün E.2006/144 K.2009/87 karar için bkz.

<http://www.anayasa.gov.tr./eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ%5ck2009%5c/k2009-87.htm>

⁵ AYM. 8.10.2002 gün E.2001/225 K.2002/88 (www.anayasa.gov.tr).

Kanununun 2. maddesinde de dava türlerine göre davacı olabileceklerin taşınması gereken özel bazı nitelikleri belirtilerek dava ehliyeti konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki genel ehliyetin dışında idari yargılama hukukuna özgü ehliyet koşulları getirilmiştir.

İdare hukukuna özgü bir dava türü olan iptal davasının açılabilmesi için davacı açısından, objektif ehliyet şartı yanında davacının iptalini istediği davalı idare işlemi ile davacı arasında bir ilgi ve ilişkinin varlığı aranmaktadır ki bu menfaat ihlali olarak adlandırılmaktadır.

İdari yargıda idarenin yapmış olduğu bir işleme karşı iptal davası açabilmenin “menfaat ihlaline” bağlanmış olmasının en önemli nedeni idarede istikrarı koruma düşüncesidir. Herhangi bir sınırlamaya gidilmeksizin herkese dava hakkı tanımak idarenin işlemlerini sürekli dava tehdidi altında tutulmasına neden olacak ve bu durum uygulamada içinden çıkılması zor sorunlara neden olacaktır.

İptal davaları, kesin ve yürütülmesi zorunlu nitelikteki idari işlemler hakkında açılabilir. Kamu gücü ve kudretinin, üçüncü kişiler üzerinde, ayrıca bir başka işlemin varlığına gerek olmaksızın, doğrudan doğruya çeşitli hukuki sonuçlar doğurmak suretiyle etkisini gösterdiği işlemler icrai niteliktedir⁶. Böyle bir idari işlemin iptalinin istenebilmesi için davacının menfaatinin ihlal edilmiş olması gerekir. Yargı kararlarında ve öğretide “menfaat”, davacı ile iptalini istediği işlem arasındaki bağı, ilgiyi anlatır. İdari işlem ile dava açan kişi arasında kişisel, meşru ve güncel bir ilişki söz konusu ise davada menfaat bulunduğu kabul edilmektedir. Bunun dışında nesnel (subjektif) bir hakkın ihlal edilmesi koşulu araştırılmaz.

Kanun koyucu tarafından “menfaat ihlali” kriteri ile kişilerin dava açma hakkına getirilen sınırlama sayesinde işlemle doğrudan veya dolaylı olarak ilgisi olmayan kişilerin idari yargı yerlerini gereksiz yere meşgul etmelerinin önüne geçilmektedir. Menfaati ihlal edilmiş olan kişilere, idari yargı mercileri önünde Anayasa ve kanunlarda getirilen sınırlamalar dışında işlemin iptalini isteme yolu açık olduğundan, idarenin işlemlerinin yargısal denetimi ile hukuk düzeninin korunması

⁶ Celal Erkut, İptal Davasının Konusunu Oluşturması Bakımından İdari İşlemin Kimliği. (Ankara:1990) 119.

sağlanmış olmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde medeni usul hukukunun idari yargıda uygulama alanı bulan objektif ehliyet ile ilgili hükümleri incelenip Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararlarından örnekler verilmiştir. İkinci bölümde ise genel ehliyetten farklı idari yargıya özel olan subjektif ehliyet denilen menfaat ihlali ve kişisel hak ihlali üzerinde durulmuştur. Burada da yine konular Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi karar örnekleri ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu bölüm içinde ayrı bir başlık altında kanun yollarında ehliyet üzerinde kısaca durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

OBJEKTİF EHLİYET

I- TARAF EHLİYETİ

Taraf ehliyeti; bir davada davacı ya da davalı olabilme yeteneğidir. Davacı ve davalı olarak davaya katılıp yargılamaya etki edebilmek, taraf ehliyetine sahip olmayı gerektirmesi nedeniyle, taraf ehliyeti usuli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır⁷.

Doktrinde taraf ehliyetini karşılamak üzere Postacıoğlu⁸ kavramın, maddi hukuktaki görünümü olan “istifade(hak) ehliyeti” kavramını, Berkin⁹ ise “husumet ehliyeti” kavramını “ehliyet”in bir türü olarak kullanmaktadır. Yenice’nin ise¹⁰, taraf ehliyeti için “taraf yeterliliği” kavramını tercih ettiğini görmekteyiz. Doktrinde çoğunlukla “taraf ehliyeti” kavramı kullanılmaktadır.

KURU’ya göre taraf ehliyeti, davanın tarafı olabilme yeteneğidir. Taraf ehliyeti medeni (maddi) hukuktaki hak (medeni haklardan istifade) ehliyetinin medeni usul hukukunda büründüğü şekildir. Kimlerin taraf ehliyetine sahip oldukları Medeni Kanuna göre belirlenir (HUMK. m.38)¹¹.

⁷ Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/ Muhammet Özkes, Medeni Usul Hukuku (Ankara:2006) 40. Her ne kadar taraf ehliyeti hak ehliyeti baz alınarak belirlenmekte ise de, taraf ehliyeti usul hukuku kavramı iken, hak ehliyeti maddi hukuk kavramıdır.

⁸ İlhan Postacıoğlu, Medeni Usul Hukuku Dersleri(Usul). (İstanbul:1975) 206 in Evrim Erişir, Medeni Usul Hukukunda Taraf Ehliyeti. (İzmir:2007) 27.

⁹ Necmettin Berkin, Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi(Usul). (İstanbul:1981) 353 in Erişir 27.

¹⁰ Kazım Yenice, Taraf Yeterliliği, Adalet Dergisi 1963/9-10. 937 in Erişir 27.

¹¹ Baki Kuru/Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı. (Ankara:2008) 238.

Davada taraf olabilmek için, istifade ehliyetine sahip olmak, diğere bir ifadeyle kendisini ilgilendiren bir meselede devletin yargı erkinden faydalanma, hukuki yardım isteme ehliyetine sahip olmak gerekmektedir. Bir davada taraf olma ehliyeti de istifade ehliyetinin bir parçasını teşkil eder¹². Buna göre hak (medeni haklardan istifade) ehliyeti bulunan her gerçek ve tüzel kişi davada taraf olabilmek ehliyetine de sahiptir¹³.

Taraf ehliyeti dava şartlarındandır. Taraf ehliyetinin bir dava şartı olması ve esasa ilişkin incelemeye geçmeden önce hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınması, gereksiz yere taraf ve mahkeme usul işlemlerinin yapılmasına engel olmakta; bu sayede doğru hüküm verilmesi sağlanmaktadır¹⁴.

Medeni Kanunun 8. maddesinde “her insanın hak ehliyeti vardır, buna göre bütün insanlar hukuk düzenin sınırları içinde haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.” Medeni Kanunun 48. maddesinde de” tüzel kişiler cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehil oldukları” düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre yalnız gerçek ve tüzel kişiler davada taraf ehliyetine, yeteneğine sahiptirler. Yani gerçek ve tüzel kişiler hakların ve borçların sahibi olabilir ve sahip oldukları haklar için dava açabildikleri gibi borçlarından dolayı kendilerine karşı da dava açılabilir.

“...Taraf ehliyeti olmayan bir taraf ile yargılamanın yürütülmesi, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasına aykırılık teşkil eder. Taraf ehliyeti olmayan bir kimseye karşı alınan hüküm, istenen sonucu sağlamayacaktır. Çünkü kararın, kişi olarak kabul edilmeyen ve kendisine taraf ehliyeti tanınmayan bir kimseye karşı uygulanması mümkün değildir. Öyleyse, taraf ehliyeti bulunmamasına rağmen yapılan yargılama ile boş yere zaman kaybedilmiş olacaktır. Bu bakımdan taraf ehliyeti “usul ekonomisine” de hizmet etmektedir¹⁵.”

¹² Aydın H.Tuncay/Orhan Özdeş/Recep Başpınar “İdari Yargılama Usulü” Yüzyıl Boyunca Danıştay. (Ankara:1968) 660.

¹³ Kuru/Arslan/Yılmaz, 238.

¹⁴ Erişir, 25.

¹⁵ Baumbach/Lauterbach/Albers/Hartmann da taraf ehliyeti ile hak ehliyeti arasındaki ilişkiyi usul ekonomisi ilkesi ekseninde açıklamaktadır (Baumbach, Adolf/Lauterbach, Wolfgang/Albers, Jan/Hartmann, Peter:Zivilprozessordnung, 64. Auflage, München 2006, Übers in Erişir, 25.

A. TARAF EHLİYETİNİN İLGİLİ DİĞER USULİ KAVRAMLARDAN FARKI

1. Taraf Kavramı

Bir davada tarafın kim olduğu ile hukuk düzeninin kimleri taraf olarak kabul ettiği sorularına verilecek yanıtlar birbirinden farklı olmaktadır. Diğer bir anlatımla, bir dava açarak bu davada taraf olarak yer alabilmek ile dava açabilmek veya kendisi hakkında dava açılabilmesi için varlığı gerekli olan ehliyet, başka şeylerdir.¹⁶ Birincisine verilecek yanıt “taraf” kavramını; ikincisine verilecek yanıt ise “taraf ehliyeti”ni karşılayacaktır. Davacının dava dilekçesinde belirttiği davacı ve davalı, bir davada tarafları göstermektedir. Ancak, taraf olan kişilere hukuk düzeninin taraf olabilme imkanını verip vermediği ayrı bir konudur ki, bu da taraf ehliyeti ile ilintilidir. Bu nedenle, davacının dava dilekçesinde belirtmiş olduğu kişiler davanın tarafları olurlar. Dava dilekçesinde davacı ve davalı olarak gösterilen kimselere, taraf olabilme imkanının verilip verilmediği, söz konusu kişilerin davada taraf olmalarından sonra hakim tarafından dava şartları incelenirken ortaya çıkacaktır. Taraf ehliyeti eksikliği, bir davada taraf olabilmeye, taraf teşkiline engel değildir. Taraf ehliyetinin bir dava şartı olarak inceleneceği yargılama hukukumuzda iki taraf vardır. Bu durumda, taraf ehliyeti olmayanların da bir davada taraf oldukları çıkarımını yapabiliriz. Taraf ehliyeti bulunmayan kimse, mahkemenin taraf ehliyetinin olmadığı yönünde bir karar vermesine, hatta bu kararın kesinleşmesine kadar davada taraf olmaya devam edecektir¹⁷.

2. Sıfat Kavramı

Sıfat kavramı, hak ya da hukuki ilişki baz alınarak davacı ve davalı olabilme sıfatı anlamında kullanılmaktadır¹⁸. Sıfatın hakkın ya da hukuki ilişkinin sujesi olarak davacı ve davalı olabilme sıfatı anlamında ele alınması sebebiyle evvela dava hakkı (dava açma yetkisi) kavramının değerlendirilmesi isabetli olacaktır. Doktrinde, dava hakkının subjektif hakka bağlı olduğu, asıl haktan ayrı devredilip

¹⁶ Ömer Ulukapı, Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi(Duruşma). (Konya:1997) 18 in Erişir, 57.

¹⁷ Erişir, 57.

¹⁸ Postacıoğlu, 218;Berkin, 357;Pekcanitez/Atalay/Özekes, 183,184 in Erişir, 62.

kullanılmayacağı belirtilmektedir¹⁹. Hak, hukuken korunan ve sahibine bu korunmadan yararlanma yetkisi tanınan menfaattir²⁰. Hak sahibinin, ya talebi sonuç vermediği veya talepte bulunmakta herhangi bir fayda görmediği için hakkının korunması amacıyla hak sahibi devletin yargı organına başvurma yoluna gidebilir. Hak sahibinin haiz olduğu bu yetkiye dava hakkı denir²¹.

Hukukumuz, Anayasanın 36.maddesinde “hak arama hürriyeti” başlığı altında her hak için geçerli, genel ve bir tek dava açma yetkisine yer verilmiştir²². Bu bağlamda maddi hukuka göre hak sahibi olan bir kimsenin, hak sahipliği ile hakkının korunması veya tespitine yönelik dava açma yetkisi birbirinden bağımsızdır. Böyle olunca, maddi hukukun hak sahipliğini vermediği bir kişi de, genel dava açma yetkisinden yararlanarak dava açabilir ve bu davada davacı sıfatını kazanabilir. Ancak bu kişinin hak sahibi olmamasına rağmen açtığı dava mahkeme tarafından reddedilir²³.

Taraf ehliyetine yakın usuli kavramları ele aldıktan sonra, şimdi gerçek kişilerin taraf ehliyeti ile tüzel kişilerin taraf ehliyetini ayrı ayrı inceleyelim.

B. GERÇEK KİŞİLERİN TARAF EHLİYETİ

Gerçek kişinin hakların ve borçların sujesi olabilme iktidarı, doğum ile kazanılmaktadır. Gerçek kişinin kişilik kazanması olarak da ifade edebileceğimiz doğum anından itibaren kişi, miras hissesini iktisap edebilecek, bir malın mülkiyetini kazanabilecek, veya borç altına girebilecektir. Bireysel menfaatleri ilgilendiren haklardan önce gerçek kişi, doğumu ile kişilik ve yaşama hakkına kavuşacaktır²⁴.

Türk Medeni Kanununun 28.maddesinin birinci fıkrasında, kişilik çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlamakta olduğu, yine aynı maddenin

¹⁹Necip Bilge/Ergun Önen, Medeni Yargılama Hukuku Dersleri. (Ankara:1978)385;Pekcanitez/Atalay/Özekes 282; in Erişir, 63.

²⁰ Kemal Oğuzman/Nami Barlas, Medeni Hukuk, Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar. (İstanbul:2006) 105.

²¹ Oğuzman/Barlas, 226.

²² Bilge Umar, Hukuk Başlangıcı (İzmir:1997), 148 in Erişir, 64.

²³ Erişir 65.

²⁴ Erişir, 115.

2. fıkrasında çocuğun hak ehliyetini, sađ dođmak kořuluyla ana rahmine dűřtüđü andan bařlayarak elde edeceđi dűzenlenmiřtir.

Her gerçek kiři yařadıđı sűrece taraf ehliyetine sahiptir²⁵. Tűrk Medeni Kanunu, cenini sađ ve tam dođmak řartına bađlı olarak hak sujesi olarak kabul etmektedir²⁶. Dolayısıyla cenin de, sađ dođmak kořuluyla ana rahmine dűřtüđü andan bařlayarak taraf ehliyetine sahip olarak kabul edilmektedir. Cenine tayin edilen kayyım, ceninin kanuni temsilcisi sıfatıyla cenin adına dava aabilir²⁷.

İdari yargıda, adli yargıdan farklı olarak davalı tarafın mutlak surette idare olması gerekmektedir. Bu nedenle davacının taraf olma ehliyetini inceleyeceğiz. İdari yargıda kural davacının medeni hakları kullanma yetkisine davanın açıldığı tarihte sahip olmasıdır. Bu yetkinin dava sırasında kazanılmış olması başlangıçtaki usulsűzlűđü gidermez. Danıştay içtihatlarına gűre dava ehliyetinin davanın başından itibaren var olması gerekmektedir.

Őrneđin bir Danıřtay kararına gűre, dava ehliyeti, dava açıldıđı tarihte bulunması gereken ve davanın gűrűlebilmesi için zorunlu bir usul hukuku kořuludur. İdari yargı yerlerinde bakılan davalarda tarafların sonradan deđiřtirilmesi veya tarafların yerine bir bařkasının ikame olunması műmkűn deđildir. Davanın ıslahı műessesesi de idare hukukunda yer almamıřtır²⁸.

Őlűm ile gerçek kiřilerin hak ehliyeti son bulur. Hak ehliyetinin sona ermesi ile birlikte gerçek kiřilerin hakları edinmesine ve borç altına girmesine imkan bulunmayacađı gibi, hayatta iken sujesi olduđu hukuki iliřkileri devam ettirmesi de dűřűnűlemez. Őlen kiřinin yeni bir davanın tarafı olması da műmkűn deđildir. “Őlű bir kimseye karřı dava aılamayacađı gibi, őlű kimse adına da dava aılamaz²⁹.”

²⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, 238.

²⁶ Kemal Ođuzman/Őzer Seliçi/Saibe Oktay, Kiřiler Hukuku (Gerçek ve Tűzel Kiřiler). (İstanbul:2002) 14.

²⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, 238, 239.

²⁸ Danıřtay 12.D. 29.11.1979 gűn ve E.1979/2433, K.1979/4514, in Kazım Yenice/Esin Yűksel, İdari Yargılama Usulű. (Ankara:1983) 460.

²⁹ Postacıoğlu, 206 in Erişir, 123.

Taraf ehliyeti , Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 38.maddesinin yaptığı atıf ile Türk Medeni Kanununa, dolayısıyla hak ehliyetine göre belirleneceğinden, dava devam ederken taraflardan birinin ölmesi hali, taraf ehliyetinin de son bulması sonucunu doğuracaktır.

Dava devam ederken taraflardan birinin ölmesi halinde ölen kişinin taraf ehliyeti son bulur. Ölen tarafın mirasçılara karşı veya onun mirasçıları tarafından davaya devam edilemeyeceğini tespit etmek için bir ayırım yapmak gerekir.

Dava tarihinden önce ölmüş olan kişiye karşı dava açılmaz. Bununla beraber ölmüş kişi adına da dava açılmaz. Müvekkilin ölümüyle davaya vekalet son bulduğundan, müvekkilin sağlığında düzenlediği vekaletname ile yetkili kıldığı vekili, müvekkilin ölümünden sonra onun adına dava açamaz. İdari Yargılama Usul Kanununun 26. maddesinin 1.fikrasında, “Dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine gecenin başvurmasına kadar; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar, dosyanın işleminden kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir. Dört ay içinde yenileme dilekçesi verilmemişse, varsa yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden hükümsüz kalacağı,

2.fikrasında “Yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçelerin iptal edileceği düzenlenmiştir”.

Yalnız öleni ilgilendiren davalar: Yalnız öleni ilgilendiren, mirasçılara geçmeyen haklara ilişkin davalardır. Bu davalar tarafın ölümü ile konusuz kalır. Örneğin boşanma davası devam ederken taraflardan birinin ölümü halinde, dava konusuz kalır. Mahkeme karar vermeye yer olmadığı şeklinde bir karar ile davadan elini çekecektir.

Mirasçıları ilgilendiren davalar: Dava yalnız ölen tarafı ilgilendirmeyen, yani mirasçıları da ilgilendiren, onlara intikal eden bir hakka ilişkin ise, mirasçılar bu davaya dahil olarak lehlerine hüküm kurulmasını isteyebilirler. Örneğin, muristen kalan terekenin aktifini etkileyebilecek nitelikteki bir alacak davası mirasçıları ilgilendiren davalardandır. Söz konusu davalar tarafın ölümü ile

konusuz kalmaz. Bu davalara, ölen tarafın mirasçılarına karşı (veya mirasçılar tarafından) devam edilir. Mirasçıları da ilgilendiren davalar, ölenin mirasçılarına geçen alacakları, hakları ve mallarına ilişkin davalardır.

Dava esnasında tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkının kime geçeceği ve izlenecek olan prosedürle ilgili olarak Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında; “...’nın makam tazminatı verilmemesi işleminin iptali istemiyle dava açtıktan sonra öldüğü, ölen gerçek kişinin bu davasının mal varlığını ilgilendirdiğinden terekeye dahil olacağı, mirasçılarının tamamının davaya birlikte devam etmelerinin gerekli olduğu, yalnız bir mirasçı tarafından canlandırma dilekçesi verildiği, diğer mirasçılarının ya davaya katılmaları veya davayı takip için veraset ilamı ile birlikte canlandırma dilekçesi veren mirasçıya yazılı muvafakat vermeleri ya da davanın tayin edilecek miras şirketi temsilcisiyle takip edilmesini sağlamaları zorunlu olduğundan; bu prosedür yerine getirilmediği takdirde dosyanın işlemiden kaldırılmasına karar verilmiştir...³⁰.”

Görülmekte olan davanın mirasçıları ilgilendirmesi halinde davayı takip hakkı ile ilgili olarak Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin bir kararında; “davalı idarece hakkında düzenlenen disiplinsizlik nedeniyle ayırma işleminin iptali istemiyle açılan davada; davanın devamı sırasında davacının vefat ettiği, davacının eşinin vekili marifetiyle verdiği dilekçeyle davaya devam isteminde bulunduğu, davacının eşinin hamile olması nedeniyleAsliye Hukuk Mahkemesininsayılı kararı ile ceninin sağ veya ölü doğumunun gerçekleşmesine kadar veraset ilamı verilmesinin ertelendiği, bilahare doğumun gerçekleştiği ve müteveffanın kızının’nın dünyaya gelmesi üzerine anılan mahkemenin 17.8.1999 tarih ve E.1999/318, K.1999/299 sayılı kararı ile ile’müteveffanın mirasçıları olduklarının tescil edildiğinin anlaşıldığı, dava konusu “ayırma” işleminin iptali isteminin salt müteveffa davacıyı ilgilendiren bir dava olmayıp, bilakis statü hukukundan doğan aylık, emeklilik gibi mirasçılara ilgilendiren yansımalar dolayısıyla onların menfaatlerini yakından ilgilendirdiği açık olduğu gibi; ibraz edilen veraset ilamı karşısında müteveffanın eşi ile sonradan (müteveffanın ölümünden sonra) doğan kızının mirasçılık sıfatları dolayısıyla davayı takip haklarını haiz olduğu ve davaya

³⁰ AYİM 1.D. 22.12.1992; Karar No:1992/1469-1344 GENSEK-ES AYİMD S.8, 140,142.

davacı sıfatıyla katılmalarında mani bir hal görülmediğine, müteveffanın davayı takip hakkını haiz eşinin kendi adına asaleten, reşit olmayın kızı'a velayeten davacı sıfatıyla davaya kabulüne karar vermiştir³¹.”

Tarafın ilk derece mahkemesinin kararını vermesinden sonra ölmesi halinde, davanın konusu mirasçılarını ilgilendiriyorsa, mirasçılar bu kararı temyiz edebilecektir. Davanın konusu mirasçılarını ilgilendirmiyorsa, mirasçılar davaya devam edemeyeceklerinden ilk derece mahkemesinin kararını da temyiz etmelerine olanak bulunmamaktadır.

C. TÜZEL KİŞİLERDE TARAF EHLİYETİ

Türk Medeni Kanununun 49. maddesine göre, Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar. Tüzel kişiler, medeni haklardan istifade ehliyetine, böylece taraf ehliyetine de sahiptirler. “Tüzel kişiler taraf ehliyetlerini kuruluş ile kazanırlar. Gerçek kişilerde ise, taraf ehliyetinin kazanılması tam ve sağ doğmak şartıyla doğum olayına bağlanmıştır.

Hukuk düzenince kişi olarak kabul gören kişi ve mal topluluklarının taraf ehliyetini kazanabilmesi için yasal prosedür çerçevesinde kuruluş işlemlerinin tamamlanması gerekir. Ancak söz konusu kuruluş işlemleri tamamlandıktan sonra kişi ve mal topluluğu taraf ehliyetine sahip olacaktır. Örneğin ülkemizde bankalar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan izin aldıktan sonra kurulabilmekte, buna bağlı olarak hak ehliyetini kazanıp bir davada taraf olabilmektedir.

Hukukumuzda, tüzel kişiler, kaynağını özel hukuktan alan “özel hukuk tüzel kişileri” ve kaynağını kamu hukukundan alan “kamu tüzel kişileri” olmak üzere ikiye ayrılır.

³¹ AYİM 1.D. 21.9.1999; GENSEK NO:1997/1893 E.1997/959 AYİMD S.14 ,178,179.

1. Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti

Tüzel kişilerin taraf ehliyeti, özel hukuk tüzel kişileri için Medeni Kanun hükümlerine göre kuruldukları andan itibaren başlamakta ve tüzel kişilik sona erene kadar sürmektedir. “Özel hukuk tüzel kişileri, özel hukuk alanında bir hukuki işlem ile kurulan kamu otoritesini temsil etmeyen tüzel kişilerdir³².” Dernekler, vakıflar, sendikalar ve ticari şirketler özel hukuk tüzel kişileridir.

Özel hukuk tüzel kişilerinin kişilik kazanmalarının ve kişiliklerini kaybetmelerinin nasıl olacağı kendi özel yasalarında (Örneğin; Sendikalar Kanunu, Dernekler Kanunu, Medeni Kanun ve Vakıflar Kanun gibi) düzenlenmiş olup, bunların taraf ehliyetine sahip olmaları da, tüzel kişiliğin kişilik kazanması tarihinden başlayarak kişiliğin sona ermesine kadar devam eder. Davaların tüzel kişi adına onun organı tarafından açılması gerekir. Yetkili organların kimler ve neresi olduğu tüzel kişinin tabi olduğu kanun veya kendi tüzüğü ile belirlenir. Yabancı tüzel kişiler de, Türk mahkemelerinde açacakları davalarda taraf olabilirler. Bir yabancı tüzel kişiliğin tüzel kişiliğe sahip olup olmadığı, hangi ülkenin tabiiyetinde bulunuyorsa o devletin hukukuna göre belirlenir³³.

2. Kamu Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti

Özel hukuk tüzel kişiliğinin kuruluşundan farklı olarak kamu tüzel kişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur. (AY. 123) Bunlar kamu otoritesini temsil eder ve taraf ehliyetine sahiptirler³⁴. Kamu tüzel kişisi, kamu tüzel kişiliğinin kuruluşuna ilişkin kanunun yürürlüğe girdiği, kanunun açıkça yetki verdiği hallerde idari işlemin tesis edildiği tarihten itibaren taraf ehliyetine sahip olabilecektir.

Kamu tüzel kişilerinin başında devlet bulunur. Bakanlıkların devlet tüzel kişiliğinden ayrı ve bağımsız bir tüzel kişiliği yoktur. Çünkü, bakanlıklar devlet

³² Bilge Öztan, Medeni Hukukun Temel Kavramları. (Ankara:2004) 303.

³³ Orhan Yener, Hukuk ve Ceza Davalarında Taraf Teşkili ve Dava Ehliyeti Davaya Vekalet. (Ankara:1997) 89.

³⁴ Yener 90.

kamu tüzel kişiliğinin organıdır, fakat bakanlıklar, devlet tüzel kişiliğinin birer organı oldukları için davada taraf ehliyetine sahiptirler.

Bakanlıklara bağlı bazı genel müdürlüklerin ayrı bir tüzel kişiliği bulunmakla birlikte bazılarının ayrı bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Örneğin; 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanununun “Amaç ve Kuruluş” başlıklı birinci maddesine göre “Bu kanun ile kuruma görev ve yetki veren diğer kanunların hükümlerini uygulamak üzere; *kamu tüzel kişiliğini haiz*, idarî ve malî açıdan özerk, bu Kanunda hüküm bulunmayan durumlarda özel hukuk hükümlerine tâbi Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur. 5539 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun’un “ Genel Hükümler” başlıklı birinci maddesine göre; “Bayındırlık Bakanlığına bağlı, *tüzel kişiliği haiz* olmak ve katma bütçe ile idare edilmek üzere Karayolları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu idareyi Genel Müdür temsil eder.”

Devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliği ve bu nedenle taraf ehliyeti bulunan genel müdürlüklerle ilgili davalar, bu genel müdürlükler tarafından veya onlara karşı açılır, bağlı buldukları bakanlıklara karşı açılmaz. Şayet dava bakanlığa veya tüzel kişiliği bulunan genel müdürlük dışında bir kuruma karşı açıldı ise idari yargı mercii bunu re’sen düzelterek husumeti taraf ehliyeti bulunan genel müdürlüğe yöneltir. Bağlı bulunduğu bakanlıktan ayrı bir tüzel kişiliği bulunmayan genel müdürlükler taraf ehliyetine sahip olmadıkları için, genel müdürlüklerle ilgili davaların bakanlığa karşı veya bakanlık tarafından açılması gerekmektedir.

İl Özel İdareleri, belediyeler ve köyler kamu tüzel kişiliğine sahip olup (Anayasa m.127) bir davada taraf olabilme yeteneğine sahiptir. Mahallelerin ise tüzel kişiliği ve bu nedenle taraf ehliyeti yoktur. Anayasa Mahkemesi’nin Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kamu tüzel kişiliği olduğunu vurguladığı bir kararı şu şekildedir. “Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Ticari esaslara, yani özel hukuk hükümlerine göre faaliyette bulunan ve kamu yararı amacı ile çalışan kamu tüzel kişileridir.... Kamu İktisadi Teşebbüsünün özel hukuk kurallarına bağlı olarak faaliyette bulunması onun kamusal nitelini değiştirmez³⁵.”

³⁵ AYM. 22.12.1994 gün E.1994/70 K.1994/65, AMKD, S.31 C.1, 385.

Anayasanın 130.maddesine göre Üniversiteler, 133.maddesine göre TRT tüzel kişiliğe ve dolayısıyla bir davada taraf olabilme yeteneğine sahiptirler.

3. Tüzel Kişiliği Olmayan Toplulukların Taraf Ehliyeti

Tüzel kişiliği olmayan toplulukların taraf ehliyeti de yoktur. Bu topluluklara ilişkin davalar ancak topluluğu oluşturan kişiler tarafından açılabilir. Buna göre, adi ortaklığın tüzel kişiliği olmadığı için, bir davada taraf olabilme yeteneği de mevcut değildir. Bu nedenle, adi ortaklığa ilişkin davalarda, adi ortaklığı oluşturan kişilerin taraf olarak hep birlikte hareket etmeleri gerekir.

Danıştay 7.Dairesi konu ile ilgili olarak bir kararında; “ *Tüzel kişiliği bulunmayan adi ortaklığın, yargılamanın hiçbir aşamasında taraf olmasına olanak bulunmadığından, adi ortaklık adına açılan davanın ehliyet yönünden reddi gerektiğine hükmetmiştir* ”³⁶.

Miras ortaklığında da aynı durum geçerlidir. “Mirasçı birden çok ise, terekenin taksimine kadar ki durumuna miras ortaklığı (şirketi) denir(M.K.m.640). Fakat miras ortaklığının tüzel kişiliği ve taraf ehliyeti yoktur. Bu nedenle bütün mirasçıların birlikte dava açması gerekir”.³⁷ Mirasçılar arasında zorunlu dava arkadaşlığı söz konusudur.

Tüzel kişiliği olmayan bazı idari birimlere ve bunların başındaki idarecilere belirli konularda dava açabilme yetkisi tanınmıştır. Örneğin; Bakanlıkların devlet tüzel kişiliğinden ayrı ve bağımsız bir tüzel kişiliği olmadığı halde, davada taraf olabilme yeteneğine sahiptirler. Aynı şekilde valilikler ve kaymakamlıklar da tüzel kişilikleri bulunmadığı halde, valiliklerin ve kaymakamlıkların merkezi idare adına yargı mercilerinde davacı ve davalı olabildikleri görülmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Danıştay 10.Dairesi bir kararında “ *Sarıyer Alpaslan İlköğretim Okulu Müdürlüğü'ne 506 sayılı yasanın*

³⁶ Danıştay 7.D. 17.2.2005 gün E.2002/228 K.2005/194 in **Cafer Ergen**, İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi. (Ankara:2008), 256.

³⁷ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, 243, 244

140.maddesi uyarınca verilen idari para cezalarına yapılan itirazın reddine ilişkin İstanbul Sigorta İl Müdürlüğü işleminin iptali istemiyle açılan davada; Sarıyer Alpaslan İlköğretim Okulu adına verilen para cezası karşı okul müdürünün dava açma ehliyeti olmayıp, Sarıyer Kaymakamlığınca veya yasa uyarınca temsil yetkisi verilen İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünce dava açılması gerektiğinden ilk derece mahkemesi kararının bozulmasına karar vermiştir³⁸.”

Vergi Usul Kanunu'nun 377. maddesinin 2. fıkrasında da “Vergi Dairesi tadilat ve takdir komisyonlarınca tahmin ve takdir olunan matrahlara karşı vergi mahkemesinde dava açabilir” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm ile tüzel kişiliği bulunmayan vergi dairesine vergi mahkemesinde dava açma imkanı tanınmıştır.

Örneğin Danıştay Dokuzuncu Dairesinin bir kararında; “*Vergi dairesi müdürlüğü yerine bölge muhakat müdürlüğü tarafından yapılan temyiz isteminin ehliyet yönünden reddi gerektiğine*” hükmedilmiştir³⁹.

634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanununda, kat mülkiyeti birliğinin taraf ehliyetini gösteren somut bir hüküm bulunmadığından, kat mülkiyeti birliği, dava dilekçesinde davacı ya da davalı bölümünde gösterilemez⁴⁰.

İflasın açılması ile birlikte müflisin haczedilebilir nitelikteki tüm malvarlığı masa denilen özel bir malvarlığını teşkil etmektedir. Söz konusu iflas masasına tüzel kişiliği tanınmadığı halde iflas masasının davada taraf olabilme yeteneği ve dava ehliyeti bulunmaktadır. Türk Ticaret Kanununun 437.maddesinde, iflas halinde tasfiyenin İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre iflas idaresi tarafından yapılacağı düzenlemesine yer verilmiştir. İflas masasıyla ilgili davalar, iflas masasının yasal temsilcisi olan iflas idaresi tarafından takip edilir. Bu konu ile ilgili olarak Danıştay 7.Dairesi bir kararında; “*iflasın açılmasıyla tasfiyeye giren hükmi şahısların hak ve yetkileri iflas idaresine geçtiğinden, şirketin tasfiyeye girişinden önceki temsilcinin verdiği vekaletname ile vekil tayin edilen avukatın, şirket adına*

³⁸ Danıştay 10.D. 13.6.2008 gün E.2005/7847 K:2008/4385 (Y.K.)

³⁹ Danıştay 9.D. 14.9.1984 gün E.1984/1445 K.1984/2723 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

dava açma ehliyeti olmadığı gibi, şirket hakkında verilen mahkeme kararını temyiz etme ehliyetinden de söz edilemeyeceğine hükmetmiştir⁴¹.”

4. Tüzel Kişiliği ve Taraf Ehliyeti Olmayan Topluluklar

Adi ortaklığın tüzelkişiliği olmadığı için taraf ehliyeti de yoktur. Bu nedenle adi ortaklığa ilişkin davalarda bütün ortakların birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 951. maddesi ve devamı hükümlerinde düzenlenen donatma iştiraki, birden çok kişinin, müşterek mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi, aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince, tüm maliklerin ad ve hesabına deniz ticaretinde kullanmaları durumunda söz konusu olmaktadır. Donatma iştirakinin de tüzel kişiliği ve dolayısıyla davada taraf olabilme yeteneği bulunmamaktadır.

Miras şirketlerinin tüzel kişiliği ve taraf ehliyeti yoktur. Bu nedenle bütün mirasçıların birlikte dava açması gerekir. Aynı şekilde miras şirketine karşı açılacak davaların da tüm mirasçıları karşı açılması gerekir.

II. DAVA EHLİYETİ

Kişinin bir davayı yürütebilmesi için taraf ehliyetine sahip olması yeterli olmayıp; dava ehliyetine de sahip olması gerekmektedir. Dava ehliyeti, kişinin kendisi veya vekili vasıtasıyla bir davayı takip etme ehliyetidir. KURU, dava ehliyetini, bir davada davacı ya da davalı olarak usul işlemleri yapabilme ehliyeti olarak tanımlamıştır⁴². Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olan gerçek ve tüzel kişiler, dava açma ehliyetine de sahiptirler.

⁴⁰ Kemal Oğuzman/Özer Seliçi, Eşya Hukuku.(İstanbul :2002) 493.

⁴¹Danıştay 7.D. 8.3.2004 gün E.2004/351 K.2004/631 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

⁴² Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, (Ankara:1991) C.1, 673.

A. GERÇEK KİŞİLERİN DAVA EHLİYETİ

Ayırt etme gücüne sahip olan, kısıtlı olmayan her ergin dava açma ehliyetine de sahiptir. Gerçek kişiler medeni hakları kullanma bakımından “tam ehliyetliler” “sınırlı ehliyetliler”, “ehliyetsizler” olmak üzere üç gruba ayrılırlar. Gerçek kişilerin taraf ehliyeti, kişiliğin kazanılması ile başlamakta kişinin ölümüne dek sürmekteydi. Ancak dava ehliyeti, fiil ehliyetinin usul hukukundaki görünüm şekli olduğundan gerçek kişilerin dava açma ehliyetine sahip olabilmeleri için fiil ehliyetlerinin de bulunması gerekir.

Fiil ehliyeti, bir kişinin kendi fiil ve muameleleriyle kendi lehine haklar, aleyhine borçlar oluşturabilmesidir. Medeni Kanunun 9.maddesine göre “Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edebilir ve borç altına girebilir”. Fiil ehliyetine sahip olmak kanunen bazı şartların bulunmasına tabi tutulmuştur.

Hak ehliyetine sahip bulunan herkesin, aynı zamanda mutlaka haklarını bizzat kullanma iktidarına, yani fiil ehliyetine de sahip olması gerekmez. Zira bir kimsenin kendi fiilleriyle kendi lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratabilmesi için belli bir olgunluk çağına gelmiş olması zorunludur⁴³.

Fiil ehliyetinin bir takım şartları vardır. Bu şartları Türk Medeni Kanunun 10. ve 14. hükümden çıkarabiliriz. Kanunun 10.maddesine göre “Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır” Kanunun 14. maddesinde ise “Ayırt etme gücü olmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur” denilmiştir. O halde, fiil ehliyetinin ikisi “olumlu” biri ise “olumsuz” olmak üzere üç şartı vardır. Olumlu şartlar, ayırt etme gücüne sahip olmak ve reşit olmak; olumsuz şart ise (kısıtlı) olmamaktır.

Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk yada bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir.

⁴³Jale Akipek/Turgut Akıntürk, Türk Medeni Hukuku, (Ankara: 2002), 300.

Fiil ehliyetinin olumlu şartlarından bir diğeri de ergin olmaktır. Medeni Kanununun 11.maddesine göre, “Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.” Buradaki erginlik normal erginliktir. Ancak bazı hallerde bir kimse henüz 18 yaşını bitirmemiş olmasına rağmen ergin sayılabilir. Bunlardan biri evlenme ile kazanılan erginliktir. Medeni Kanununun 11. maddesi 2. fıkrasında” Evlenme kişiyi ergin kılar” diyerek bu erginliğe işaret etmiştir. Diğeri ise kazai erginliktir. Bu tür erginlikte MK.’nın12.maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre “Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”

Kısıtlı olma, kanunun saydığı sebeplerden birinin mevcut olması halinde bir kimsenin fiil ehliyetinin mahkeme kararıyla sınırlandırılması veya tamamen kaldırılması demektir. Kısıtlama sebeplerinin neler olduğu, medeni kanununun 405 ve 408 maddelerinde sayılmıştır. Bunlar; “Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkum olma veya yaşlılık, sakatlık, deneyimsizlik veya ağır hastalık sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğini ispat eden erginin kısıtlanmasının istenmesinden ibarettir.”

Bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza alanların dava açmaları ile ilgili olarak Danıştay 11.Dairesi bir kararında; ”*Davacının Akhisar Ağır Ceza Mahkemesinin 1.6.2000 tarih ve E:1986/17, K:2000/92 sayılı kararıyla, müebbet ağır hapis cezasına mahkum edildiği ve halen Kırkağaç Kapalı Cezaevinde hükümlü bulunduğu, bu haliyle işlem ve dava tarihi itibarıyla kısıtlı olması nedeniyle fiil ehliyeti, dolayısıyla dava açma ehliyeti bulunmadığından, kanuni temsilcisi olan vasisi aracılığıyla dava açması veya kendisi tarafından açılmış olan bu davada; idare mahkemesince vasiden icazet alınarak vasi vasıtasıyla davanın görülmesi gerekirken, bu eksiklikler giderilmeden davanın esastan incelenerek sonuçlandırılmasında usul hükümlerine uyarlık bulunmadığına hükmetmiştir*⁴⁴.”

⁴⁴ Danıştay 11.D. 13.11.2006 gün ve E.2004/3099, K:2006/5159 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

Aynı konu ile ilgili olarak Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “26.9.1999 tarihinde ... Merkez Kapalı Cezaevine güvenlik kuvvetlerince düzenlenen operasyon sırasında davacının yaralandığından bahisle uğradığını ileri sürdüğü zarar karşılığında ... lira maddi ve-lira manevi' tazminatın olay tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte ödenmesi istemiyle açılan davada; 21 yıl 8 ay ağır hapis cezası ile hükümlü bulunan davacıya vasi tayin edilmediği, davanın davacı tarafından verilmiş bulunan vekaletname dayanak alınarak vekil tarafından açıldığı anlaşılmış olup, Mahkemece davacının hükümlü olduğunun tesbiti üzerine yapılması gereken; öncelikle davacıya vasi tayin edilmesinin gerekip gerekmediğinin, vasi tayini gereken bir durum var ise vasi tayin edilip edilmediğinin araştırılması, vasi tayin edilmiş ise vasi tarafından icazet verilebilmesi ve davanın takip edilebilmesi için durumun vasiye bildirilmesi, vasi tayin edilmemiş ise ... Mahkemesine durumun yazıyla bildirilerek vasi atanması prosedürünün tamamlanmasına kadar 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 42. maddesi uyarınca yargılamanın durdurularak sonucun beklenilmesi, vasi atandıktan sonra da davacının açmış olduğu davaya icazet verip vermeyeceğini bildirmesi için ek süre verilmesi, icazet verilmesi halinde davaya kanuni temsilci tarafından devam edilmesi, icazet verilmemesi halinde davanın ehliyet yönünden reddedilmesi olduğu, belirtilen sürecin takip edilmesi, Anayasanın 36 ncı maddesinde öngörülen hak arama hürriyetinin kullanımının sağlanması bakımından bir zorunluluk olup, bunun vesayet müessesesinin amacına da uygun olacağı tartışmasız olduğundan, davanın vasi tarafından açılmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden redde ilişkin ilk derece mahkemesi kararında hukuki isabet görülmediğine hükmetmiştir⁴⁵.”

Danıştay, vesayet ile ilgili yasal prosedür takip edilmeden davanın vasi tarafından açılmadığından bahisle davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin kararı haklı olarak, vesayet müessesinin amacına ve anayasal bir ilke olan hak arama hürriyetine uygun bulmamıştır.

Davacının vesayet altında bulunma ihtimali halinde dava ehliyetinin belirlenmesi konusunda Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında; “Psikolojik rahatsızlıklarına ilişkin raporları bulunan ve bazı belgelerde vesayet altında

⁴⁵Danıştay 10.Dairesi 24.12.2003 gün E.2002/6867 K.2003/5307 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

bulunduğuna dair kayıtlar bulunup bulunmadığının belirlenebilmesi için vesayetle ilgili tüm belgeleri ve mahkeme kararlarını dava dilekçesine eklemesi gerektiğinden bunun yapılmamış olmasının dilekçenin reddi gerektiğine hükmetmiřtir⁴⁶.”

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, psikolojik rahatsızlığına ilişkin raporları dava dilekçesine ekleyen davacının vesayet altında olup olmadığını saptayabilmek, tereddütü ortadan kaldırabilmek amacıyla, dilekçenin reddine karar vererek pratik bir yolu tercih etmiştir. Dava ilk aşamada ehliyet yönünden reddedilmeyerek, davacının hak kaybına uğramasının önüne geçilmiştir.

1. Tam Dava Ehliyetine Sahip Olanlar

Türk Medeni Kanununun 10.maddesinde “ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır”, 14.maddesinde, “ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur” denilerek fiil ehliyetinin çerçevesi çizilmiştir. Sayılan tüm bu koşullara sahip olan gerçek kişi, tam ehliyetliler kategorisinde değerlendirilir.

Ayırt etme gücüne sahip, ergin (mümeyyiz) ve kısıtlı (mahcur) bulunmayan her gerçek kişi tam dava ehliyetine sahiptir⁴⁷. Medeni Kanundaki bu koşulların tümünü taşıyan gerçek kişiler, medeni hakları kullanmada tam ehliyetli olarak kabul etmekte ve aynı zamanda dava ehliyetlerinin de tam olduğu belirtilmektedir⁴⁸. Tam dava ehliyetine sahip olan kişilerin mahkemelerde davacı ve davalı sıfatıyla bulunup her türlü usul hukuku işlemlerini de yapmaları mümkündür.

Tam dava ehliyetine sahip olan kişiler, bizzat veya bir avukat vasıtasıyla davalarını açabilirler. Bunlar adına kanuni temsilcilerinin (veli, vasi, kayyım) dava açması mümkün deđildir⁴⁹.

Bu konu ilgili Danıştay Sekizinci Dairesi şöyle bir karar vermiştir;
“...*Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası ve Türk Medeni Yasasının ilgili hükümleri*

⁴⁶ AYİM 3.D. 15.12.2005 gün E.2005/1302 K.2005/1382 AYİMD S.21, 113,114.

⁴⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, 246.

⁴⁸ Turgut Akıntürk, Medeni Hukuk. (Ankara:1991) 200.

gereği, 1978 doğumlu olan oğlunun davanın açıldığı 16.8.2002 tarihinde 24 yaşında olup, dava açma ehliyeti bulunduğu açık olduğundan, anne olduğu anlaşılan davacının dava açmasında usul hukukuna uyarlık bulunmadığına hükmedilmiştir⁵⁰.”

2. Sınırlı Dava Ehliyetine Sahip Olan Kişiler

Medeni Kanununun 16. maddesi uyarınca, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar kural olarak dava ehliyetine sahip değildir. Bu nedenle ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar davada kanuni temsilcileri tarafından temsil edilir.⁵¹ Ancak bu kişiler, kişilik haklarıyla ilgili-örneğin boşanma- açacakları davalarda dava ehliyetine sahiptirler. Çünkü kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada kanuni temsilcinin rızası gerekli değildir⁵².

Kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar dışındaki davalar veli veya vasi tarafından açılmakla birlikte veli veya vasi bu davaları kendi adına değil, sınırlı dava ehliyetine sahip kişi adına velayeten veya vesayeten açar.

Bu konu ile ilgili Askeri Yüksek İdare Mahkemesi şöyle bir karar vermiştir; “*Dişlerinden rahatsız olan on beş yaşındaki kızı'nın ...Askeri Hastanesinde, diş tabibi tarafından yapılan muayenede ortodonti bölümü bulunan bir hastanede ortodonti tedavisi gerekli görülmesine rağmen, hastane baştabibinin sevk işlemini yapmayarak "kendi imkanları ile müracaatını" öngördüğünü, baştabibin bu işleminin kaldırılmasını 2.Kor.K.lığından istediğinde bu isteminin de reddedildiğini iddia ederek kızının diş tedavisi için ortodonti bölümü bulunan bir askeri hastaneye sevkinin yapılmaması işleminin iptalini istemiyle açılan davada; iptali istenen işlem tamamen davacının on beş yaşındaki kızı ile ilgili olup bu işlemin iptali ile ilgili davada, babanın taraf olma ehliyetinin olmadığı, 18 yaşından küçük*

⁴⁹ Celal Karavelioğlu, İdari Yargılama Kanunu. (Trabzon:1996) 545.

⁵⁰ Danıştay 8.D. 27.4.2004 gün E.2002/3600 K.2004/1956 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

⁵¹ Aydın Zevkililer/M. Beşir Acabey/K. Emre Gökyayla, Medeni Hukuk. (Ankara:1999) 343.

olması ile da onun babası bulunmasının bu davada taraf olma hak ve yetkisini vermediği. babanın ancak 18 yaşından küçük olan kızına velayetten dava açabileceği, oysa dava.....velayetten açılmadığından, bu nedenlerle ehliyet yönünden inceleme kabiliyeti bulunmayan davanın reddine karar verilmiştir⁵³.”

3. Tam Ehliyetsizler

Medeni hakları kullanma ehliyetinden tamamen yoksun olan gerçek kişiler bunun sonucunda dava ehliyetinden de yoksun olurlar⁵⁴.

Ayırt etme gücünden (MK.m.13) yoksun olan kişilerin fiil (medeni hakları kullanma) ehliyeti (MK. m.14-15) ve bundan dolayı dava ehliyeti yoktur. (HUMK. M.38) Ayırt etme gücü (ve bu nedenle dava ehliyeti) olmayan kişiler, taraf bulundurdıkları davalarda kanuni temsilcileri tarafından temsil edilir. Ayırt etme gücü olmayan bir kişi adına kanuni temsilcisi tarafından dava açılır ve takip edilir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi konu ile ilgili olarak bir kararında; *“Davacının Kayseri Hastanesi’nin ... günlük sağlık raporuna istinaden ‘tek hecmenden fazla tekrarlayan psikotik bozukluk’ tanısı konularak askerliğe elverişsiz olduğuna karar verilmesi sonrası terhis edildiği, kendisine vazife malullüğü aylığı bağlanabilmesi için Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne yaptığı başvurunun reddedilmesi üzerine ret işleminin iptali istemiyle açılan davada; mahkemece, davacı hakkında Sağlık Kurulunca ‘şizofreni’ teşhisi ile ‘çalışarak hayatını kazanamaz. Sürekli malüldür’ kararı verildiği, ...Asliye Mahkemesiningünlü kararı ile ‘davacının kısıtlanmasına, TMK’nun 419/2. maddesi uyarınca babası ...’ın velayeti altında bırakılmasına karar verildiği anlaşılmıştır.*

Mahkemece davacının fiili ve buna bağlı olarak dava ehliyetinin bulunmaması sebebiyle dava konusu işlemin iptali hususunda davada yetkili mahkemeden dava açma izninin alınması, işbu davanın babatarafından davacı adına velayeten açılması ve eğer bir vekil aracılığı ile davanın takip edilmesi

⁵² Saim Üstündağ, Medeni Yargılama Hukuku. (İstanbul:2000) C.I 1033, 1034.

⁵³ AYİM 2.D. 13.5.1993 gün E.1993/230 K.1993/219 AYİMD S.8, 139, 140

⁵⁴ Karavelioğlu, 546.

isteniyorsa vekaletin babatarafından verilmesi gerektiğinden davacı ...adına velayeten dava açılması için verilen sürede baba ve anne tarafından yapılan ara kararlara cevap verilmemesi nedeniyle davacının velayet altına alınmış olması nedeniyle medeni haklarından biri olan dava açma hakkına da sahip olmadığı, TMK'nun 462/8.maddesine göre vasi tayin edilen kişi bile ancak sulh hukuk hakiminin izni ile dava açma hakkına sahip olabildiği, dava açma konusunda ehliyetsiz olduğu halde bizzat kendisinin açtığı davada davanın ehliyet yönünden reddine karar vermiştir⁵⁵.”

B. TÜZEL KİŞİLERİN DAVA EHLİYETİ

Tüzel kişilerin medeni hakları kullanma ehliyeti, kişilik sıfatını kazandıkları andan itibaren başlamaktadır. Medeni Kanununun 48.maddesine göre; tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler.

Medeni Kanununun 49.maddesine göre; “tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar.” Tüzel kişilerin dava ehliyetinin başlaması için özel bir düzenlemeye gidilmiş ve medeni hakları kullanma ehliyeti, tüzel kişilerin belli organlarının kurulmuş olmasına bağlanmıştır.

1. Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti

Özel hukuk tüzel kişileri, tarafı buldukları davaları organları aracılığı ile takip ederler. Tüzel kişilerin dava takibine yetkili organı onun kanuni mümessilidir. Tüzel kişi organları aracılığıyla iradesini açıklar. Kanuni mümessil temsil yetkisini kullanabileceği gibi rızai temsilciye de devredebilir. Kanuni veya rızai temsilcilere tüzel kişi adına temsil yetkisini kullanabilirler. Temsil yetkisinin sınırı, tüzel kişinin istifade ehliyetinin sınırı ile sınırlıdır⁵⁶.

⁵⁵ AYİM 3.D. 1.12.2005 gün E.2004/3194 K.2005/1323 AYİMD S.21, 120,122.

⁵⁶ İter Erdemir, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi. (Ankara:1998) 485.

Yetkili organların kimler ve neresi olduğu, özel hukuk tüzel kişinin tabi olduğu kanuna yada tüzel kişinin kendi tüzüğüne göre belirlenir.

Tüzelkişilerin dava ehliyetleri, belirlenmiş organları eliyle kullanılmakla birlikte, taraf ehliyeti herhangi bir organın değil, doğrudan tüzel kişiliğin üzerindedir. Dava tüzel kişi adına veya tüzel kişiye karşı açılır. Tüzel kişiler, genel amaç sınırları ve kuruluş belgelerinde belirtilen amaçları dışında faaliyette bulunamazlar. Kuruluş belgelerindeki amaç, tüzel kişilerin fiil ehliyetinin sınırlarını belirler. Aynı durum sendikalarda da söz konusudur. Sendikaların faaliyet alanları da sendikaların tüzüğünde belirtilir. Tüzükte belirtilen amaç dışında faaliyette bulunamayacağı gibi, faaliyet alanı dışındaki bir konuda dava açma ehliyeti de yoktur. Bir konunun davacı sendikanın faaliyet alanına girip girmediği ve menfaat ihlali olup olmadığı yargı mercii tarafından sendika tüzüğüne göre değerlendirilerek karar verilir.

Konu ile ilgili olarak Danıştay 10.Dairesi bir kararında; *“Yapı-Yol Sen tarafından, Boğaziçi Köprüsündeki bütün manuel gişelerin, Fatih Sultan Mehmet Köprüsünde de 4 manuel gişe dışındaki diğer manuel gişelerin kaldırılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; Yol Yapı, Altyapı, Bayındırlık ve Tapu Kadastro Kamu Emekçileri Sendikası Ana Tüzüğü’nün, sendikanın amaçları, faaliyetleri ve çalışma usullerini düzenleyen 2.maddesinde, sendikanın, çalışanların çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sosyal, ekonomik, siyasal, demokratik hak ve çıkarlarının korunması ve geliştirilmesini amaçlayacağı, üyeleri ve mirasçılarını her düzeyde yönetim ve yargı organları önünde temsil edeceği, dava açacağı ve açılan davalarda taraf olacağı belirtildiğinden, ana tüzüğü hükümlerine göre, davacı sendikanın, üyelerinin hak ve menfaatlerini ihlal eden işlemlere karşı, üyelerinin hukukunu korumak amacıyla dava açma yetkisi bulunmadığı, Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprülerindeki manuel gişelerin kaldırılarak, burada çalışan sendika üyelerinin, ihtiyaç duyulan farklı yerlerde görevlendirilmeleri nedeniyle, sendika çalışanlarının çalışma ve yaşam koşullarında görevli bulunan davacı sendikanın dava konusu işlemlerle güncel, meşru ve kişisel menfaatinin ihlal edildiği açık olduğundan, yol, yapı, altyapı, bayındırlık ve tapu kadastro hizmet kolunda çalışan kamu çalışanları örgütlü olduğu davacı sendikanın, üyelerini ilgilendiren konularda dava açma ehliyeti bulunduğundan, ehliyet yönünden davanın reddi*

yolunda verilen temyize konu mahkeme kararında hukuki isabet olmadığına hükmetmiştir”⁵⁷.

a) Derneklerin ve Vakıfların Dava Ehliyeti

Türk Medeni Kanununun 59.maddesinde; ”dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar” denilmekte, derneklerin taraf ehliyeti de bu anda başlamaktadır.

Derneklerin dava ehliyetleri, tüzüklerin de yazılı kuruluş amaçları ve faaliyetleri alanları ile sınırlıdır. Dernekler, genellikle üyelerinin ve temsil ettikleri kişilerin ortak çıkarlarını korumak ve bunlar arasında dayanışmayı sağlamak üzere kurulurlar. Bu nedenle, bir kısım üyelerinin çıkarını korumak için de olsa, diğer bir kısım üyelerin çıkarına aykırı düşecek nitelikte dava açamazlar⁵⁸.

Derneğin temsili, yönetim kuruluna aittir(M.K. m. 85). Yönetim kurulu, beş asil ve beş yedek üyeden az olmamak üzere, dernek tüzüğünde belirtilen sayıda üyeden oluşur (MK. m.84). Derneğin yürütme (idare) ve temsil organı olan yönetim kurulu, temsil görevini, kendi üyelerinden bir veya birkaçına ya da üçüncü bir kişiye verebilir (MK. m.85/2). Bu takdirde; dernek, yetkili kılınan bu kişi veya kişilerce temsil edilir; dolayısıyla, idari dava da, bu kişi veya kişilerce, dernek tüzüğünde veya yönetim kurulu kararında belirlenen esaslara göre, birlikte veya yetkilendirilen her üye diğerinden bağımsız olarak tek başına düzenleyeceği dilekçe ile açılabilir⁵⁹.

Derneğin yetkili olmayan organı tarafından açılan davanın ehliyet yönünden reddine karar verildiği gibi, dernek şubesinin açtığı davanın da davada ehliyeti bulunmadığından esasına girilmesine olanak bulunmamaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Danıştay bir kararında; “*Tüketiciler Birliği Derneği Konya Şubesi Başkanlığı tarafından 10.03.2007 tarih ve 26458 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan*

⁵⁷ Danıştay 10.D. 13.6.2007 gün E:2007/1038 K:2007/3336 (Y.K.)

⁵⁸ Yenice/Esin, 467.

⁵⁹ Turgut Candan, İdari Yargılama Usulü Kanunu. (Ankara:2006) 378.

Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmeliğin 17/2-ğ ve 18.maddelerinin iptali istemiyle açılan davada; dernekler kanununun 2/h maddesinde “ Şube: Dernek faaliyetlerinin yürütülmesi için bir derneğe bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği olmayan ve bünyesinde organları bulunan alt birimi ifade edeceği belirtilmiştir.” Tüzel kişilerin dava ehliyetinin, ilgili kanunlara ve tüzüklerine göre bunun için gerekli organlara sahip olmalarıyla başlayacağını, derneklerde ise, yönetim kurulunun Dernekler Kanunu, Medeni Kanun ve tüzük hükümleri uyarınca, derneği temsil ve yönetim ile ilgili işlerin yürütülmesinde yetkili ve görevli, zorunlu organ olduğunun derneklerin sahip oldukları fiil ehliyetini merkez yönetim kurulu aracılığıyla kullanabileceklerinin kabulü gerektiği, Dernekler Kanununda dernek şubelerini özel olarak derneğin görevini yerine getirmesi konusunda hak ve yetki tanınmaması, aksine şubelerin dernek tüzüğüne göre genel kurul ve merkez tarafından verilen görevleri ifa edecek olmaları, ayrıca derneklerin merkez yönetim kurullarının Dernekler Kanunu, Medeni Kanun ve tüzük hükümleri uyarınca derneği temsile yetkili ve görevli, zorunlu organ olması ve bu yetki ve görevini başka organlara devretmemesi karşısında davacı dernek şubesinin tek başına açmış olduğu davada, dava açma ehliyetinin bulunduğunu kabul etmeye hukuken olanak bulunmadığına hükmetmiştir”⁶⁰.

Danıştay 5.Dairesinin vermiş olduğu bir kararda; “*Veteriner Hekimler Derneğinin, üyelerinin hukukunu korumak amacıyla Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Veteriner Hekimliği Uzmanlık Yönetmeliği'nin iptali istemiyle açtığı davada, ehliyet yönünden reddine ilişkin mahkeme kararında hukuka uygunluk bulunmadığına” hükmetmiştir*⁶¹.”

Danıştay 8.Dairesinin vermiş olduğu bir kararda; “*Öğretim üyeleri derneği adına başkan tarafından yükseköğretim kurulu üyeliği seçiminin iptali istemiyle açılan davada, davacı derneğin dava konusu işlemle ilgili doğrudan ihlal edilen bir kişisel hakkı söz konusu olamayacağından bu davayı açmakta ehliyeti bulunmadığına hükmetmiştir*⁶².”

⁶⁰ Danıştay 10.D. 10.07.2007 gün E.2007/3094 K.2007/3949 (Y.K.)

⁶¹ Danıştay 5.D. 27.11.1996 gün E.1996/2 K.1996/3674 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

⁶² Danıştay 8.D. 4.7.1994 gün E.1994/4099 K.1994/2003 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

Danıştay 8.Dairesinin 3.2.1999 gün ve E.1999/47, K.1999/233 sayılı kararında; “...Tekel müfettişleri derneğinin, tekel müfettişlerine tahsis edilecek kamu konutu türünün belirlenmesine ilişkin düzenlemeye karşı dava açma ehliyetinin olmadığı...” görüşüne yer verilmiş olup ancak bu karar Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu’nun 26.5.2000 günlü ve E.1999/390, K:2000/761 sayılı kararı ile kaldırılmış ve Genel Kurul kararında “ Davacı derneğin faaliyet alanına giren ve bu derneğin kuruluş amacıyla ilgili bulunan işlemlere karşı dava açmakta hukuki menfaati bulunduğu...” görüşüne yer verilmiştir⁶³.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında; “Profesyonel futbolcu ...’un ... Spor Kulübü Derneğinin oyuncusu olduğunu, Türkiye Futbol Federasyonu Futbolcu Tip Sözleşmesi gereği ... sezonunda kulübün ilk onbir kadrosunda oynamakta olduğu, ...’un profesyonel futbolcu olması nedeniyle Federasyon vasıtası ile ...sezonu için yapılan askerlik ödevinin ertelenmesi talebinin Milli Savunma Bakanlığı tarafından reddedildiğini, ret kararının hukuka aykırı olduğunu, kararın uygulanması halinde ...’un futbol yaşamının sona ereceğini, Kulübün ... sezonunda oyuncuyu oynatamayacağı için sevk tehir ret kararının iptali istemiyle açılan davada; Anayasada 72’nci maddesinde vatan hizmetinin her Türk’ün hakkı ve ödevi olduğu belirtilerek bu hizmetin silahlı kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağına kanunla düzenleneceğine yer verildiği, Anayasada yer alan askerlik yükümlülüğünün kişiye sıkı sıkıya bağlı hak ve ödevlerden olduğu, bu yükümlülükle ilgili hakların bizzat hak sahibi tarafından kullanılması gerektiği, davanın ...Spor Kulübü adına açıldığı, askerlik mükellefiyetinden doğan davaların bizzat açılması gerektiği, bir derneğin üyelerini ilgilendirmeyen bir profesyonel futbolcunun askerlik yükümlülüğünden doğan bir işlemin iptali hususunda dernek tarafından dava açılması mümkün olmadığından, Spor Kulübü derneğinin bu konuda dava açma ehliyetinin bulunmadığına karar verilmiştir⁶⁴.”

⁶³ Selami Demirkol/M.Önder Tekin/Nihat Toktaş, Danıştay İdari Dava Daireleri Karar Özetleri.(Ankara:2002), 966.

⁶⁴ AYİM Nöbetçi Dairesi 04.08.2004 gün E.2004/88 K.2004/7 AYİMD S.20 117,120.

17 şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi yürürlüğe girmeden önce kurulan vakıflar, "mazbut" ve mülhak" vakıflar olmak üzere iki türdür. Mazbut vakıflar, tek bir özel hukuk tüzel kişiliği içerisinde erimişlerdir. Mazbut vakıfların ayrı ayrı tüzel kişiliği kalmamıştır. Bu nedenle tam ehliyetlilere benzemektedir. Bu özellikleriyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından idare ve temsil edilirler.

Eski vakıflardan kendi yöneticisine sahip olmakla birlikte Vakıflar Genel Müdürlüğünün idari vesayetinde olan vakıflar, mülhak vakıflardır. Bu vakıflar ayrı ayrı tüzel kişiliğe sahiptirler ve kendi taahhüt ve borçlarından sorumludurlar. Mülhak vakıflar, Kanunun 23.maddesine göre mütevellileri tarafından idare ve temsil edilirler. Bu nedenle de mülhak vakıflarla ilgili davaların vakıf mütevellileri tarafından açılması gerekir. Mülhak vakıfların müteveli heyeti tam anlamıyla bir fiil ehliyetine sahip değildirler. Bu yetkilerini Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vesayeti altında yapmak zorundadırlar. Vakıflar Genel Müdürlüğünün işlemin niteliğine göre onayının olması ve doğrudan iştirakinin olması gerekmektedir.

Mazbut vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğünce; mülhak vakıflar ise, mütevellileri tarafından idare olunurlar. Mütevelliler, Vakıflar Genel Müdürlüğünün ve Genel Müdürlük İdare Meclisinin kontrolü altındadır.(V.K. md.1)

Cemaatlere ve esnafa mahsus vakıfların idaresi, bunlar tarafından seçilen kişi veya kuruluşlara aittir. (V.K.md.1/3) Vakıflar Genel Müdürlüğünce idare ve temsil edilen mazbut vakıflar, bir kül halinde tüzel kişiliğe sahiptirler. (V.K.md.6/2) Oysa; mülhak vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğünün niyabetinde idare ediliyor olsalar dahi, ayrı ayrı birer tüzel kişi sayılırlar.

Buna göre davaların Vakıflar Genel Müdürlüğünce idare edilen vakıflar açısından bu genel müdürlükçe, mütevelliler tarafından idare edilenler açısından idare edilenlerin ise bunlar tarafından açılması gerekmektedir⁶⁵.

⁶⁵ Candan, 739,740.

Medeni Kanuna göre kurulan vakıflar, kanunun 102'nci maddesine göre, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır ve böylece medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olurlar. (MK.m.49, 50) Tüzelkişiler, yetkili organlarınca temsil edildiğinden kişiliğe sahip vakıflar da vakıf senedinde belirtilen organlarınca temsil ve idare edilirler. Böyle olunca da Medeni Kanun hükümlerine tabi vakıfların açacakları davaların, bunların senetlerinde (vakıf senetlerinde) gösterilen yetkili organları aracılığıyla açılması gerekir.

Bu konu ile ilgili olarak Danıştay bir kararında; “*Dava, bir manastırın mazbut vakıflar arasına alınmasına ve kayyum tayinine ve bu manastırın Fener Rum Patrikhanesine bağlı bulunmadığına ilişkin işlemin iptali istemiyle Rum Ortodoks Patriği tarafından açılmış ise de, 2762 sayılı Yasanın 504 sayılı Yasa ile değişik. 1.maddesinde, cemaatlerle ilgili vakıfların cemaat tarafından seçilmiş kişi ve kurullarca yönetileceği hükme bağlanmıştır. Olayda ise dava açan kişinin, dava konusu işlemin manastırın patrikhaneye bağlı olmadığını belirten kısmı patrikhanenin menfaatini etkiler nitelikte bulunduğundan, işlemin bu kısmına karşı dava açma ehliyetinden söz edilebilirse de, böyle bir davanın dahi manastır adına değil, patrikhane adına açılması gerektiğinden, davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir.*” (Danıştay 12.D.nin 18.10.1971 gün ve E.68/8321 K.71/2250 sayılı kararı)⁶⁶.

b) Ticari Şirketlerin Dava Ehliyeti

6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 137. maddesi uyarınca, ticaret şirketleri hükmi şahsiyeti haiz olup, şirket mukavelesinde yazılı işletme mevzuunun çevresi içinde kalmak şartıyla bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilirler. Medeni haklardan yararlanma ehliyeti, anılan madde gereğince şirketin konusuyla sınırlı olduğundan, taraf ehliyeti de buna bağlı olarak şirket konusuyla sınırlı kalacaktır. Ticaret şirketlerinin taraf ehliyeti bu biçimde belirlendikten sonra, anılan yasanın 137.maddesinde, Medeni Kanununun medeni hakları kullanma ehliyetini düzenleyen ilgili maddelerine gönderme yapılarak dava ehliyeti de düzenlenmiştir.

⁶⁶ Şeref Gözübüyük/Güven Dinçer, İdari Yargılama Usulü. (Ankara:2001) 587.

Fiil ehliyetinin sınırları hak ehliyetinin sınırlarını aşamaz; hak ehliyeti bulunmayan konuda fiil ehliyeti de yoktur. Ticaret şirketlerinin bu arada limited şirketin hak ehliyeti ve fiil ehliyetinin sınırları TTK'nun 137'nci maddesinde belirtilen "ana sözleşmede yazılı işletme mevzuu" ile sınırlandırılmıştır. İşletme konusu, şirketin hak ve fiil ehliyetinin varlığı veya yokluğunun belirlenmesinde kesin kıstas olduğundan ana sözleşmeye açık ve anlaşılır şekilde yazılmalıdır⁶⁷.

Kollektif şirketlerde mukavelede aksine hüküm olmadıkça, TTK'nın 160. maddesine göre şirket işlerini idare hak ve vazifesine sahip olan kimse veya kimseler temsil yetkisine sahiptir. TTK. m.160'a göre "Ortaklardan her biri ayrı ayrı şirket idare hak ve vazifesine haizdir. Şu kadarki; şirket mukavelesiyle veya ortakların ekseriyeti ile idare işleri ortaklardan birine veya bir kaçına yahut hepsine verilebilir. Ticari mümessiller ve diğer ticari vekiller hakkındaki hükümler mahfuzdur."

TTK m.179'da kollektif şirketin borç ve taahhütlerinden dolayı birinci derecede şirket mesuldür. Şu kadar ki şirkete karşı yapılan icra takibi semeresiz kalmış veya şirket herhangi bir sebeple sona ermiş ise yalnız ortak veya ortakla birlikte şirket aleyhine dava açılabilir ve takip yapılabileceği hükme bağlanmıştır.

TTK'nın 1257. maddesine göre, komandit şirketlerin idare ve temsili "komandite ortak"lara aittir. Komanditer ortakların şirketi idare ve temsile yetkileri yoktur. Bu durumda komandit şirketler adına dava açmaya da ancak komandit ortaklar yetkilidir.

Anonim şirket, idare meclisi tarafından idare ve temsil olunur. Ancak şirket mukavelesinde hüküm olması halinde bu yetki meclis azalarından (üyelerinden) en az birine ya da pay sahibi olmaları zorunlu olmayan müdürlere devredilebilir. Şirketi temsil yetkisi olmayan bir kişi şirket adına dava açamaz. Açması halinde dava ehliyetten reddedilir.

Danıştay 7. Dairesinin bir kararında; “Davacı şirket adına 1994 yılının muhtelif dönemlerine ilişkin olarak kaçakçılık cezalı katma değer vergisi salınması yolunda tesis edilen işlemi; başkaca re’sen takdir sebebi bulunmadıkça, matrahsız olarak pişmanlıkla verilen beyannamelerin süresinde verilmiş beyannameler olarak kabulünün icap ettiği gerekçesiyle iptal eden Ankara 2.Vergi Mahkemesinin 8.12.1998 gün ve E.1998/410, K.1998/786 sayılı kararını; davanın, davacı şirketi temsile yetkisi bulunmayan şahıs tarafından açıldığı anlaşıldığından, işin esasının incelenmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle bozan Danıştay 11.Dairesinin 18.4.2000 gün ve E.1999/1231, K.2000/1633 sayılı kararının; şirketi temsile yetkili şahsın vefat ettiği ileri sürülerek düzeltilmesi istenildiği, davacı şirketin 19.1.1987 tarihli genel kurul kararıyla, şirketi temsile yetkili kılınan şirket yönetim kurulu başkanının davanın açıldığı tarihten önce (20.9.1995 tarihinde) vefat ettiği anlaşılmıştır. Kendisine şirket tüzel kişiliğini idare ve temsil yetkisi verilen yönetim kurulu üyesinin vefatı üzerine, temsil yetkisi, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre asıl sahibi olan yönetim kurulunun mevcut üyelerine geçeceğinden, olayda, adı geçen yönetim kurulu başkanının vefat tarihinden sonra da yönetim kurulu üyesi olarak görevine devam ettiği anlaşılan, ...’in şirketi temsile yetkili olacağı ve bu sıfatla şirket adına idari dava açabileceği kuşkusuzdur. Bu nedenle, kararın düzeltilmesi istemine ilişkin dilekçede ileri sürülen hususlar, 2577 sayılı İ.Y.U.K.nun 54 ncü maddesinin 1 inci fıkrasının (c) bendi uyarınca yerinde görüldüğünden Danıştay 11. Dairesince verilen 18.4.2000 gün ve E.1999/1231, K.2000/1633 sayılı karar ortadan kaldırılarak, işin esası görüşülmüştür⁶⁸.”

“... Ticaret şirketleri TTK’nun 26 vd. maddelerinde düzenlenen “ticaret sicili”ne tescil edildiğinde tescil edildiğinde hak ehliyetine, kanun ve ana sözleşmeye göre gerekli organlar teşekkül ettiğinde fiil ehliyetine sahip olur. Fakat limited şirketlere ilişkin TTK’nun 540’ıncı maddesinin 1,2 ve 3’üncü fıkraları birlikte değerlendirildiğinde, şirket ana sözleşmesinde ya da daha sonra ortaklar kurulu kararı ile şirketin idare ve temsil işleri ortaklardan birine veya birkaçına bırakılmamışsa, ortakların tamamının şirketi idare ve temsile yetkili (müdür sıfatını haiz) oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sıfatın kanunen kazanılması, sadece

⁶⁷ Oğuz İmregün, Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Şirketlerinin Ehliyet ve Temsili in Süleyman Ünal, “Tüzel Kişilik Kazanılmadan Önce Limited Şirket Adına Yapılan İşlemler” Yargıtay Dergisi, C.33 S.4 Ankara, 2007, 466.

kuruluş anında kurucu ortaklara tanınmıştır. Kuruluştan sonra şirkete giren ortaklar, ortaklar kurulu kararı olmadıkça, idare ve temsile yetkili değildirler. Buna göre, kuruluşu anında her halükarda yetkili temsilci bulunduğu limited şirket hak ve fiil ehliyetini aynı zamanda (ticaret siciline anında) iktisap etmiş olur⁶⁹.” Öte yandan şirket mukavelesine konulacak bir karar uyarınca limited şirketlere ortak olmayan kimselerin de bu şirketleri idare ve temsilleri mümkün bulunmaktadır.

Danıştay 7.Dairesi konu ile ilgili olarak şöyle bir karar vermiştir; “Limited şirket adına yapılan tarh işlemlerinin iptali istemiyle, 25.8.1998 tarihinde hissesini devrettiğini ve bu tarihten itibaren şirketle herhangi bir bağı kalmadığını, şirketi temsile yetkisinin de bulunmadığını belirten davacı tarafından açılan davanın ehliyet yönünden reddedildiği, bu kararın bozulması istemiyle yapılan temyiz başvurusuna ait dilekçenin de, yine, davacının tayin ettiği avukat olan vekil tarafından imzalandığı anlaşılmıştır.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun limited şirketlerin idare ve temsiline ilişkin hükümlerinde, limited şirketleri, şirket mukavelesi veya umumi heyet kararı ile yetkili kılınan kişilerin temsil edeceği, 6183 sayılı A.A.T.U.H.K.da ise limited şirket ortaklarının, şirketten tahsil imkanı bulunmayan amme alacaklarından sorumlu oldukları belirtilmiştir.

Söz edilen hükümler karşısında, eski ortağı olduğu şirketi temsil yetkisi bulunmayan ve ortaklık sıfatı ile de hakkında herhangi bir takip yapılmayan davacının, önceden ortağı olduğu şirket adına tesis edilen işlemlerin iptali istemiyle dava açma ehliyeti olmadığı gibi, verilen kararı temyiz etme ehliyetinden de söz edilemez⁷⁰.”

Kooperatifleri temsile kimin yetkili olduğu, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 4 ve 55. maddelerinde belirtilmiş olup, bu maddelere göre kooperatifleri, kanun ve ana sözleşme hükümleri içinde “yönetim kurulları” temsil eder.

⁶⁸ Danıştay 7.D. 22.1.2001 gün E.2000/5516 K.2001/80 (Y.K.)

⁶⁹ Ünal, 465.

⁷⁰ Danıştay 7.D. 13.5.2004 gün E.2004/1287 K.2004/1310 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

Danıştay 3.Dairesinin bir kararında; “ *Kooperatif ana sözleşmesinde kooperatifin yönetim ve temsili konusunda kimin yetkili kılındığı hususunda araştırma yapılmadan dilekçenin reddine ve davanın yenilenmesinden önce yönetim kurulu başkanına dava açma yetkisi verilmiş bulunduğundan yenileme dilekçesi ile açılan davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin mahkeme kararında isabet bulunmadığına hükmedilmiştir*⁷¹.”

Şirketi temsile salahiyetli olan kimse şirketin gayesine dahil olan her nevi iş ve hukuki muameleleri şirket namına yapmak ve şirketin unvanını kullanmak yetkisine sahiptir. Bu durumda, şirketin dava ehliyeti de şirketi temsile yetkili kişi yada organ tarafından kullanılacaktır.

TTK'nın 219. maddesinde, tasfiye halinde bulunan şirketin mahkemelerde ve hariçte temsil salahiyeti tasfiye memurlarına aittir. Bu durumda, tasfiye halindeki şirketin dava ehliyetini kullanma yetkisi, tasfiye memuruna geçmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak Danıştay 7.Dairesinin bir kararında; “*tasfiyesi tamamlanıp ticaret sicilinden silinmek suretiyle hukuk alemindeki varlığı sona eren (münfesihi) şirketin, temyiz dahil yargılamanın hiçbir aşamasında taraf olma ehliyeti (dolayısıyla dava ehliyeti) bulunmadığına*” hükmetmiştir⁷².

Bir ticaret şirketinin nev'ini diğer bir ticaret şirketi nev'ine çevrilmesi halinde TTK'nın 152. maddesinde “Kanunda aksine hüküm olmadıkça yeni nev'e ait kuruluş merasimine tabi olacağı, böylece yeni nev'e çevrilen şirketin eskisinin devamı olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu nedenle eski şirketin bütün hak ve vecibeleri, alacak ve borçları yeni şirkete geçer. Bununla beraber eski şirketin alacak ve borçlarından doğan uyuşmazlıklar nedeniyle açılmış olan davayı takip ve temsil yetkisi de yeni şirkete geçer.

⁷¹ Danıştay 3.D. 7.11.1985 gün E.1985/264 K.1985/2856 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

c) Sendikaların Dava Ehliyeti

Sendika, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 2. maddesinde, işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. Yine aynı kanunun 6. maddesine göre sendikalar, kurucuların, sendika ile ilgili belgeleri ve sendika tüzüğünü sendika merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermekle tüzel kişilik kazanırlar.

2821 sayılı Yasanın 16.maddesinde, konfederasyon, sendika veya sendika şubesinin temsil edilmesi veya gerekli gördüğü hal ve sonuçlarda üyelerden bir veya birkaçına yetki vermesi, yönetim kurullarının başlıca görev ve yetkileri arasında sayılmıştır.

2821 sayılı Yasa, dava ehliyeti konusunda sendikalar açısından ayrıksı bir düzenlemeye gitmiştir. Anılan yasanın 32. maddesinin 2. fıkrası uyarınca sendikalar, çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden; örf ve adetten doğan hususlarda işçileri ve işverenleri temsilen veya yazılı başvuruları üzerine, nakliye, neşir veya adi şirket mukaveleleri ile hizmet akdinden doğan hakları ve sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarının temsilen dava ve bu münasebetle açtığı davadan ötürü husumete ehildirler.

Bu düzenleme ile sendikaların dava ehliyetinin farklı görünüşleri ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, tüm tüzel kişiler için geçerli olan, tüzel kişiliğe ilişkin konulardaki dava ehliyeti, ikincisi, çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmelerinden, örf ve adetten doğan hususlarda, sendikanın türüne göre tüm işçileri ya da tüm işverenleri temsil edecek bir dava ehliyetidir. Dava ehliyetinin bu ikinci görünümü, yalnızca sendika üyelerinin değil, ülkedeki tüm işçi yada işverenlerin ortak temsili biçimine bürünen bir dava ehliyetidir. Ancak buradaki temsil, teknik anlamda bir temsil olmayıp, bundan maksat, çalışanların ortak çıkarını

⁷² Danıştay 7.D. 20.1.2003 gün E.2000/7111 K.2003/23 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

korumaktır. Sendikalara bu davaları açma hakkı çalışanların ortak çıkarını korumak için verilmiştir.

Danıştay 5. Dairesinin bir kararında; Davacı Sendika, kurucu üyesi olan ve... Merkez Müdürlüğü'nde Şef olarak görev yapan....'ın... Merkez Müdürlüğü'nde geçici olarak görevlendirilmesine ilişkin.... Günlü,..... sayılı işlemin iptali istemiyle açılan davada; İdare Mahkemesi'nce; 4688 sayılı Yasa'nın 19. maddesinin 2/f.fikrası uyarınca sendikaların, kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin bulunan bir işlemin iptali istemiyle dava açabilecekleri; tek tek üyelerinin şahsi menfaatlerini ilgilendiren işlemlerle ilgili olarak dava açma ehliyetlerinin bulunmadığı; ancak, bir üyesi hakkında tesis edilen bireysel işlemle ilgili olarak bu üye tarafından açılacak olan davada, üyenin talep etmesi halinde hukuki yardımda bulunma yetkisi olduğu kabul edilmiş ise de; 4688 sayılı Yasa'nın 19/2-f maddesinde; sendikaların, idare ile ilgili doğacak ihtilaflarında üyelerini yargı organları önünde temsil etme veya ettirme, dava açma ve açılan davalarda taraf olma durumlarının, "hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıktığı haller" olarak kabul edilmiş olması ve bu gerekliliğin ortaya çıkması durumunda sendikaların, üyeleri adına dava açabileceklerinin açıkça hükme bağlanmış olması karşısında, İdare Mahkemesi'nce 4688 sayılı Yasa'nın 19. maddesinin 2/f. fıkrasında yer alan hüküm göz önünde bulundurularak, dosya tekemmül ettirilip dava konusu uyuşmazlığın esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken, davanın ehliyet yönünden reddinde hukuki isabet görülmediğine hükmedilmiştir⁷³.

Danıştay 12. Dairesi bir kararında; "*Davalı idarede mühendis olarak görev yapan ve ...Sen üyesi bulunan davacının 1/8 oranında aylıktan kesme cezasıyla cezalandırılmasına ilişkin işlemin iptali maddi kayıplarının yasal faiziyle tazmini istemiyle açılan davada;* İzmir 4. İdare Mahkemesinin 16.10.2002 günlü, E:2002/1007 ,K:2002/883 sayılı kararıyla; subjektif idari işlemlerin belirli kişilere yönelik, somut nitelikli ,hukuk alanına yenilik getiren tek taraflı tasarruflar olduğu, olayda ,kamu görevlisi olan

⁷³ Danıştay 5.D. 25.3.2003 gün E.2002/3906 K.2003/985 (karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.)

... 'ın disiplin cezası ile cezalandırılmasına yönelik işlemin subjektif, birel ve özgül nitelikte bir işlem olduğu, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun 19/f bendi uyarınca davacı sendikanın ancak ortak, ekonomik ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesiyle ilgili olarak idareler ile doğacak uyumsuzluklarda üyelerini yargı organları önünde temsil etme yetkileri bulunduğu, bu durumda sendika üyesi bulunan ... 'ın disiplin cezası ile cezalandırılmasına ilişkin olarak tesis edilen birel (subjektif) işleme karşı davacı sendikanın dava açma ehliyetinin bulunmadığı gerekçesiyle 2577 sayılı Yasanın 15/1-b maddesi uyarınca davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin karar onanmıştır⁷⁴ .”

Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun 19'uncu maddesinin (f) bendi uyarınca kamu görevlileri sendikaları ve üst kuruluşlarının, üyeleri hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemlere karşı dava açıp açamayacakları konusunda Danıştay Beşinci ve İkinci Dairelerince verilen kararlar ile Onbirinci ve Onikinci Dairelerince verilen kararlar arasındaki aykırılığın, sendikaların, üyeleri adına dava açabilecekleri yolundaki Beşinci ve İkinci Daire kararları doğrultusunda giderilmesi hakkındaki kararı şu şekildedir:

Kişi hak ve özgürlüklerinin en temel öğelerinden birisini oluşturan çalışma hayatı ile ilgili hak ve ilkelerin belirlenmesi, örgütlenme özgürlüğünün sağlanması ve bu alada evrensel standartların oluşturulması için pek çok bildirme ve tavsiye kararları yayımlanmış, uluslar arası sözleşmeler imzalanmıştır. Demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olmanın en temel göstergelerinden birini, örgütlenme özgürlüğü oluşturmaktadır. Bu özgürlüğün çalışma hayatındaki karşılığı ise; çalışanların ve işverenlerin herhangi bir ayırım yapılmaksızın ve önceden izin almadan istedikleri kuruluşları kurma veya kurulu olanlara üye olma hakkına sahip olmalarıdır.

Uluslararası çalışma standartlarını oluşturma ve uygulama görevini üstlenmiş bir teşkilat olan ve 1932 yılından bu yana üyesi olduğumuz Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun, 25 Kasım 1992 yılından bu yana üyesi olduğumuz

⁷⁴ Danıştay 12.D. 7.11.2003 gün E.2003/1801 K.2003/3322 (Y.K.)

Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun, 25 Kasım 1992 tarih ve 3847 sayılı Kanunla uygun bulunan Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 sayılı Sözleşmesinin 3'üncü maddesinde; Çalışanların ve işverenlerin örgütlerinin, tüzük ve iç yönetmeliklerini düzenlemek, temsilcilerini serbestçe seçmek, yönetim ve etkinliklerini düzenlemek ve iş programlarını belirlemek hakkına sahip oldukları belirtilmiş, kamu makamlarının ise, bu hakkı sınırlayacak veya bu hakkın yasaya uygun şekilde kullanılmasına engel olacak nitelikteki her türlü müdahaleden sakınmaları gerektiği kurala bağlanmıştır.

Sendikal hakların ayırım gözetilmeksizin tüm çalışanlara tanınmasını amaç edinen Uluslararası Çalışma Örgütüncü, bir çok ülkede, kamu hizmeti faaliyetlerinin önemli ölçüde genişlemesi, üye devletlerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerinin büyük ölçüde çeşitlilik göstermesi, kamu sektörü ile özel sektördeki çalışma düzeni arasında farklılık bulunması, pek çok sözleşme hükümlerinin kamu görevlilerine uygulanması konusunda yorum güçlüklerinin ortaya çıkması ve bazı devletlerin kamu görevlilerinin büyük bir kısmının sözleşmenin kapsamı dışında bırakacak biçimde uygulama yapmaları gibi nedenlerle Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkının Korunması ve İstihdam Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine ilişkin 151 sayılı Sözleşme imzalanmıştır.

25 Kasım 1992 günlü ve 3848 sayılı Kanunla uygun bulunan 151 sayılı Sözleşmenin uygulama alanı ve tanımlar başlıklı 1'inci maddesinde, diğer uluslararası çalışma sözleşmelerinde bu kesime uygulanabilecek daha elverişli hükümlerin bulunmadığı durumlarda, bu sözleşmenin kamu makamlarınca çalıştırılan herkese uygulanacağı öngörülmüş, 3 üncü maddesinde ise, kamu görevlileri örgütünün amacının, üyelerinin çıkarlarını savunmak ve geliştirmek olduğu kuralına yer verilmiştir.

Ülkemizde, sendikal hakların kullanılması bakımından çalışan kesimler arasında farklı uygulama yapılmış, işçilere tanınan bu haktan kamu görevlileri, uzun yıllar yoksun bırakılmışlardır. 1961 Anayasası'nda tüm çalışanlara sendika kurma ve bunlara üye olma imkanı tanınmış, kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kanunla düzenlenmesi öngörülmüştür. Buna paralel olarak 1965 yılındaki kabul edilen mülga 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu

ile kamu görevlilerine ilk kez sendika kurma yolu açılmıştır. Ancak, 1971 yılında Anayasada yapılan değişiklikler sonucunda, sendika kurma hakkının, sadece işçi ve işverenlere özgülenmesi suretiyle memurların sendika kurma hakkı hukuken ortadan kalkmış ve 624 sayılı Kanun da hükümsüz hale gelmiştir.

Sendikal hakların kaynaklarını oluşturan ve Ülkemiz tarafından da onaylanan yukarıda anılan sözleşmeler ile birlikte, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı gibi bir çok sözleşme ve bildiride sendikal hakların işçilerin yanı sıra kamu görevlilerine de tanınması benimsenmiş 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti anayasası'nın 51'inci maddesinde 23.7.1995 günlü ve 4121 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile, işçiler dışında kalan kamu çalışanlarına da örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı tanınarak buna ilişkin usullerin kanunla düzenlenmesi öngörülmüştür.

Anayasal düzenlemeye bağlı olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 22'nci maddesinde 4275 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile Devlet Memurlarının, Anayasada ve özel kanunlarda belirtilen hükümler uyarınca sendika ve üst kuruluşlarını kurabilecekleri ve bunlara üye olabilecekleri kuralına yer verilmiştir. Anayasal sınırlar içerisinde kamu görevlilerinin sendikal haklarının düzenlenmesi, uluslararası sözleşmelerde yer alan "örgütlenme özgürlüğü"nün ulusal düzeyde yaşama geçirilmesi, kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunarak geliştirilmesi ve bu amaçla oluşturulacak sendika ve konfederasyonların kuruluşu, organları, görev ve yetkileri ile toplu görüşmelere ilişkin esasları düzenleyen 4688 sayılı "Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu" çıkarılmış, Kanun, 12.7.2001 günlü ve 24460 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 12.8.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yine 22 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5170 sayılı Kanun ile Anayasanın "Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma" başlıklı 90'ıncı maddesine eklenen, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda, milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınacağı yolundaki kural ile kanun koyucu, temel hak ve özgürlüklere ilişkin andlaşmalara yasalar önünde önem ve öncelik vermiş, bu konudaki iradesini açık ve

net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bağlamda, temel insan haklarından biri sayılan, demokratik ve sosyal hukuk devleti olmanın en önemli göstergelerinden biri olan örgütlenme özgürlüğüne ilişkin kurum ve kuralları düzenleyen 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun yukarıda aktarılan gelişim süreci çerçevesinde değerlendirilmesi Kanunun çıkarılış amacına uygun düşecektir.

1982 Anayasası'nın Sendika Kurma Hakkına İlişkin 53'üncü maddesi, kamu görevlileri sendikalarına iki ana görev ve yetki vermektedir. Bunlardan birincisi, üyelerinin çalışma ilişkilerinde ortaya çıkan ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak için üyeleri adına yargı mercilerine başvurmak; diğeri ise, idare ile amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapmaktadır.

Daire kararları arasında oluşan ve içtihatların birleştirilmesi yoluyla giderilmesi istenilen aykırılığın konusu; sendikalar tarafından üyeleri adına yargı mercilerinde açılacak davaların kapsam ve sınırlarını belirlemeye ilişkindir.

4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun 19'uncu maddesinin (f) fıkrasında yer alan sendika ve konfederasyonların yetki ve faaliyetlerine ilişkin olarak, "Üyelerin idare ile doğacak ihtilaflarında, ortak hak ve menfaatlerinin izlenmesinde veya hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini veya mirasçılarını, her düzeyde ve derecede yönetim ve yargı organları önünde temsil etmek veya ettirmek, dava açmak ve bu nedenle açılan davalarda taraf olmak" kuralı bu kapsamı düzenlemekte ve içtihat aykırılığı bu fıkra hükmünün yorumu ve uygulanması aşamasında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kararlar arasındaki aykırılık, sendikaların, üyelerine yönelik olarak tesis edilen bireysel (subjektif) işlemlere karşı, üyeleri adına dava açıp açamayacaklarına ilişkin bulunmaktadır.

Mülga 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'nda aynı konuya yer verilmiş ve 12'üncü maddesinde (i) bendinde, "üyelerinin müşterek hak ve menfaatlerinin takibinde veya hukuki yardıma ihtiyaç hallerinde üyelerini ve mirasçılarını idari ve kazai her nevi ve derecedeki merciler önünde temsil etmek ve ettirmek, dava açmak, bu münasebetle açtığı davadan dolayı husumete ehil olmak" şekilde düzenlenmiştir. Fıkra hükmünün Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosunda

yapılan müzakerelerinde, sendikalara tanınan temsil yetkisinin üyelerinin ortak hak ve menfaatlerinin takibi ile sınırlı kalmadığı, üyelerinin şahsi (subjektif) hak ve menfaatlerinin takibi sahasını da kapsadığı belirtilmiş ve bu Kanun hükmüne dayalı olarak sendikaların üyelerini temsilen açtıkları davalar, kanunun yürürlükte bulunduğu dönem itibariyle Danıştayca incelenerek sonuçlandırılmıştır.

4688 sayılı Kanunun yasama çalışmaları sırasında, 19'uncu maddenin (f) fıkrasının kapsamı konusunda duraksama yaşanmamış, komisyonlardan değişikliğe uğramadan geçen maddenin gerekçesinde, Uluslararası Çalışma örgütünün yukarıda anılan 151 sayılı Sözleşmesinin 7 nci ve 8'inci maddeleri esas alınarak konfederasyonların yetkilerinin ve faaliyetlerinin belirtildiği ifade edilmiş ve 87 sayılı Sözleşmenin 3'üncü maddesi ile güvence altına alınan, "Sendikaların faaliyetlerini düzenlemek ve iş programlarını belirlemek hakkına sahip oldukları" hükmü dikkate alınmak suretiyle haklarını en geniş biçimde kullanmalarını özendirici bir düzenleme yapıldığı hususuna gerekçede yer verilmiştir.

Konuya ilişkin yasal düzenlemelerin tarihsel gelişimi de dikkate alındığında, kanun koyucunun iradesinde bir değişiklik olmadığı, sendikaların haklarını en geniş biçimde kullanmalarını özendirici bir yaklaşım içerisinde bulunulduğu görülmektedir.

İşçiler ve işverenlerin örgütlenmelerine ilişkin kuralları düzenleyen 2821 sayılı Sendikalar Kanunu çoğu kavram, ilke ve haklar itibarıyla 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununa öncü ve örnek olmuştur. İçtihatları birleştirme isteminin konusunu oluşturan 19'uncu maddenin (f) bendine emsal düzenlemeye 2821 sayılı Kanunun, "Sendikaların çalışma hayatına ilişkin faaliyetleri "başlıklı 32'nci maddesinin 3'üncü bendinde yer verilmiş ve bende, sendikaların çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve adetten doğan hususlarda işçileri ve işverenleri temsilen veya yazılı başvuruları üzerine, nakliye, neşir veya adi şirket mukaveleleri ile hizmet akdinden doğan hakları ve sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davadan ötürü husumete ehil olabileceklerini kurala bağlamıştır. Maddede işçi sendikasının, toplu sözleşmeden ve sayılan diğer konulardan dolayı çalışanları temsilen bizzat taraf olarak açacağı davalardan farklı olarak yazılı başvuru üzerine,

üyesinin taraf olduğu ilişkilerden doğan uyuşmazlıklarda üyesini ve mirasçılarını temsilen dava açma ve bu sebeple açılan davaya taraf olabileceği kabul edilmektedir.

4688 sayılı Kanununun 19/f maddesi uyarınca kamu görevlileri sendikalarına, üyelerin haklarını korumak amacıyla tanınmış olan dava açma hakkının kullanımında sınırlamaya gidilmesi, Anayasanın hak arama hürriyetine ilişkin 36'ncı maddesi kuralına uygun düşmeyeceği gibi; 151sayılı Sözleşmenin, yukarıda anılan 1'inci ve 3'üncü maddelerine de aykırılık oluşturacağı açıktır.

İçtihatları birleştirme istemine konu daire kararlarında, sendikaların genel düzenleyici işlemlere karşı dava açabilmeleri konusunda içtihat farklılığı bulunmamaktadır. Kamu görevlileri sendika ve üst kuruluşlarının, üyelerinin ortak, ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için kurulmuş tüzel kişilikler olarak diğer tüm tüzel kişilere tanınan kuruluş amaçları çerçevesinde ve bu amaçları gerçekleştirecek ölçüde yetkili organları vasıtasıyla taraf ve dava ehliyetlerinin varlığı karşısında 19'uncu maddenin (f) fıkrasının çıkarılış gayesinin bunlardan başka olduğu açıkça görülmektedir.

4688 sayılı Kanununun 19/f maddesi, sendika ve üst kuruluşlarının, bizzat taraf oldukları hukuki ilişkiler dolayısıyla davacı ve davalı oluş sıfatları ile ortak çıkarların korunması için tanınan davacı olabilme sıfatından başka, hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini veya bunların mirasçılarını her derecedeki yargı organları önünde temsil etmek ve dava açma hakkı tanımaktadır. Bu bağlamda kanun koyucu 19/f maddesi ile sendika ve üst kuruluşları, diğer tüzel kişiliklere genel hükümler uyarınca tanınan taraf olma ve dava açma ehliyetini dışında, üyelerini ve bunların mirasçılarını temsil etme ve ettirme yetkisi ile donatmaktadır. Buna göre, söz konusu maddenin sendikalara ve üst kuruluşlarına tanıdığı yetkinin ehliyet değil temsil bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Başka bir anlatımla kanun koyucu, getirdiği bu düzenleme ile, idare tarafından sendika üyesi kamu görevlisi hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemler nedeniyle bu ilişkinin tarafı olmayan sendika ve üst kuruluşa, üyesinin isteğine bağlı olarak uyuşmazlığın çözümünde taraf olarak kendisini temsil etme yetki ve sorumluluğu vermektedir.

Gerek metindeki terimlere bağılı olarak maddenin yorumu, gerekse madde gerekçesi ile konuya ilişkin tarihsel süreç ve mevzuatımızda yapılan değişiklikler dikkate alındığında, kamu görevlileri sendika ve üst kuruluşlarının, sendika üyesi olan kamu görevlisinin isteğı üzerine, statüsü ve bu statüsünden kaynaklanan hak, yükümlülük, görev ve sorumlulukları ile atama, nakil, disiplin ve personel hukukuna ilişkin diğere düzenlemeler dayalı olarak, üyeleri hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemlere karşı, üyelerini temsilen avukatları aracılığıyla dava açabilecekleri ve bu nedenle açılan davalarda taraf olabilecekleri sonucuna ulaşılmaktadır⁷⁵.

2. Kamu Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti

Kamu tüzel kişileri, medeni hakları kullanma ve dava ehliyetine sahip bulunmaktadırlar. Kamu tüzel kişilerinca açılacak davaların bunların yetkili organlarınca açılması gerekir. Yetkili organlar, tüzel kişiliğın özel yasında gösterilmiş olup bunlar ya o kişiliğın en üst yetkilisi (genel müdür) yada yürütme organıdır (yönetim kurulu)⁷⁶.

Kamu tüzel kişilerinde bakanlıkları bakan, valilikleri ve il özel idarelerini vali, belediyeleri belediye başkanı, köyleri muhtar, genel müdürlükleri genel müdür, üniversiteleri rektör, mesleki kuruluşları başkanı, kamu iktisadi teşebbüslerini genel müdür temsil eder.

a) Devlet Tüzel Kişiliğinin Dava Ehliyeti

Devlet tüzel kişiliğı, tüzel kişiliğı bulunmayan Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlıklar ile başkaca idari birimleri kapsamaktadır. Ayrı bir tüzel kişiliğı olmayıp Devlet tüzel kişiliğı çatısı altında toplanan bu kuruluşların tümünün taraf ve dava ehliyeti bulunmamakta, bunlardan ancak bazılarının Devlet tüzel kişiliğı adına taraf ve dava ehliyeti bulunmaktadır.

⁷⁵ Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu 3.3.2006 gün E.2005/1 K.2006/1 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

⁷⁶ Karavelioğlu, 551.

Kamu tüzel kişilerinin temsili amiriyet mevkiinde bulunan kişilere aittir. Kamu tüzel kişilerinin kimler tarafından temsil edileceği kuruluş kanunlarında belirtilmiştir⁷⁷.

Cumhurbaşkanlığını, özel hukuktan doğan uyumsuzluklarda hazine avukatları temsil edecektir. Ancak idari davalar yönünden Cumhurbaşkanlığının dava ehliyetinden söz etmek pek mümkün görülmemektedir. Şöyle ki, Cumhurbaşkanı idari kararlarını “kararname” biçiminde alır. Bu kararnamelerin yürütülmesi ilgili bakanlık tarafından yapılır. Bu kararnamelerin iptali için açılacak davalarda, davanın ilgili bakanlığa karşı açılması gerekir⁷⁸. “Cumhurbaşkanı’nın kendiliğinden (tek başına, re’sen) imzaladığı kararlara ve emirlere karşı Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz. Sorumluluk da söz konusu değildir⁷⁹.” Yani bu işlemler için de Cumhurbaşkanlığının taraf ve dava ehliyeti bulunmamaktadır.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu konu ile ilgili olarak verdiği kararda; *“Milli Eğitim Bakanı ve Başbakanın önerdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca atanan kurucu rektörün, bu görevden alınması ve yerine aynı usulle atama yapılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı işleminin; Cumhurbaşkanının re’sen tesis ettiği işlemlerden olmadığından bu işlemin iptali istemiyle dava açılabileceğine hükmetmiştir⁸⁰.”*

Bakanlıkların aldıkları kararlar ile yürütmekle görevlendirildikleri kararlara karşı açılacak davalarda, bakanlıkların; Başbakanlığın hizmet bakanlığı olarak görevli olduğu konularda da Başbakanlığın taraf ve dava ehliyeti bulunmaktadır.

Bakanlar Kurulu Kararlarına karşı açılan davalarda Başbakanlığın davalı olarak gösterilmesi ancak dava konusu kararı yürütme görevinin Bakanlar Kuruluna verilmesi durumunda söz konusu olabilir.

⁷⁷ Firuzan İkinciogulları, Dava Açma Ehliyeti, İdare Hukuku ve İdari Yargı ile ilgili İncelemeler.(Ankara:1976), 148.

⁷⁸ Şeref Gözübüyük/ Turgut Tan, İdari Yargılama Hukuku. (Ankara:1999), 834.

⁷⁹ Giritli/Bilgen/Akgüner, 223.

⁸⁰ DİDDGK 14.11.1994 gün E.1994/482 K.1994/619 in Ergen 45.

Başbakan tarafından alınan idari kararlara karşı açılan davalarda da davalı olarak Başbakanlık olarak gösterilir⁸¹.

Bakanlar, siyasal nitelikte bir kurulun üyesi olmakla birlikte, belli bir hizmetin yürütülmesi amacıyla kurulmuş bakanlıkların da en yetkili amiri durumundadırlar. Bakan, bakanlığın yürüttüğü hizmet alanında devlet tüzel kişiliğini temsil eder. Bu niteliği ile bakanlığın tek yetkilisi ve sorumlusudur⁸². Bakanlıkların bu hiyerarşik yapısı karşısında, amir hiyerarşik yetkisini kullanarak maiyetinin kararının geçersiz hale getirebileceğinden aynı hiyerarşi içinde yer alan idareler arasında iptal davası açılmasına ihtiyaç yoktur⁸³.

İdare Hukukunun genel ilkelerine göre iptal davası açılabilmesi için, gerçek ya da tüzel kişiler ile dava konusu edilen işlem arasında makul ve ciddi bir ilişkinin diğer bir deyişle menfaat bağının bulunması gerektiği kabul edilerek, uyumsuzluk bu çerçevede incelenmiştir. Anayasa'nın 127.maddesinin 5. fıkrasında, merkezi idarenin, mahalli idareler üzerinde mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahip olduğu hükme bağlanmıştır.

Merkezi idarenin taşra teşkilatının da devlet tüzel kişiliği dışında tüzel kişilikleri bulunmamaktadır. İl idaresinin başı ve illerde hem hükümetin hem de devlet tüzel kişiliğinin temsilcisi olan vali ile ilçe idaresinin başı ve ilçede hükümetin temsilcisi durumunda olan kaymakamın, yönetim kuruluşları üzerindeki vesayet yetkileri ile donatılmış olmaları nedeniyle kesin olarak yapacakları işlemlere karşı açılacak davalarda, davalı olarak işlemi yapan valilik ya da kaymakamlık gösterilir⁸⁴. Anılan idareler aleyhine işlem tesis edilmesi durumunda bu idarelerin davacı olabilecekleri de açıktır.

⁸¹ Gözübüyük/Tan, 834

⁸² Metin Günday, İdare Hukuku. (Ankara:2004) 343.

⁸³ İkinciogulları, 147.

⁸⁴ Gözübüyük/Tan, 836.

Danıştay 10.Dairesinin bir kararında; “Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından 506 sayılı kanunun 140.maddesi uyarınca verilen para cezasına ilişkin işlemin iptali istemiyle Burhaniye Öğretmenevi Müdürlüğü tarafından açılan davada; 4353 sayılı Maliye Vekaleti Baş Hukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usullerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun’un “ İdari Davalarda Temsil” başlıkla 22.maddesinde “İdari davaların açılması, idareler aleyhine açılan bu nevi davaların takip ve müdafaası daire amirlerine veya bu dairelerin bağlı buldukları Bakanlıklar hukuk müşavirlerine ait olup Danıştaydaki duruşmalarda bu daireler kendi amirleri veya hukuk müşavirleri ve hukuk müşaviri teşkilatı olmayan dairelerde ilgili şube amiri tarafından temsil olunur” hükmü uyarınca, davacı Öğretmenevi Müdürlüğünün dava açma ehliyetinin olmadığına, Burhaniye Kaymakamlığınca veya yukarıda yer verilen yasa hükmü uyarınca temsil yetkisi verilen İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünce dava açılması gerektiğine hükmetmiştir⁸⁵.

İl özel idarelerini, vali temsil eder. Bu nedenle il özel idaresinin taraf olduğu davalarda özel idaresi 13 mart 1329 İdare Umumiye Vilayet Kanununun 76-94.maddeleri uyarınca vali temsil eder⁸⁶.

Buna karşın, bucak idaresinin başı olan bucak müdürü, herhangi bir idari işlem kurma yada vesayet yetkisi ile donatılmış olmadığı için dava ehliyetine de sahip değildir.

İllerin idaresinin yetki genişliği esasına dayanması söz konusu olduğundan, valiler hükümetin ve ayrı ayrı her bakanlığın illerdeki temsilcisi olduğu gibi, devlet tüzelkişiliği adına giriştiği eylem ve işlemlere karşı açılacak davalarda da dava ehliyeti vardır. Ancak, valiler de devlet hiyerarşisi içinde yer aldığı için, hiyerarşik bağı ile bağlı oldukları bakanlıkların işlemlerine karşı dava açma ehliyeti bulunmamaktadır⁸⁷.

⁸⁵ Danıştay 10.D. 10.4.2007 gün E.2005/8167 K.2007/1807 (Y.K.)

⁸⁶ Selami Demirkol/Zuhal Bereket, İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usulü. (İstanbul:2001) 67.

b) Tüzel kişiliği Bulunmayan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

İdari Yargılama Usulü Kanununun 31. maddesinde yapılan atıf dolayısıyla ehliyet konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır. HUMK'daki düzenleme uyarınca, medeni haklardan faydalanma ve medeni hakları kullanma ehliyeti yalnızca gerçek ve tüzel kişiler üzerinde somutlaşmaktaydı, bu durumda genel ilke, tüzel kişiliği bulunmayan kamu kuruluşlarının dava ehliyetinin de bulunmadığıdır.

Ancak kamu kurum ve kuruluşlarının dava açma yeteneğine sahip sayılmaları için mutlaka “tüzel kişilik” şeklinde örgütlenmiş olmaları gerekmez.

Gerçekten, yürürlükteki kanunlarla, tüzel kişiliği olmayan bazı idari birimlere ve bunların başındaki idare ajanlarına belirli konularda dava açabilme yetkisinin tanındığı görülmektedir. Bunun en tipik örneğini bakanlıklar oluşturmaktadır. Bakanlıklar, tüzel kişilikleri bulunmadığı halde, tesis ettikleri işlem ve eylemlerden dolayı hasım olabildikleri gibi görevleriyle ilgili olarak başkalarına karşı dava da açabilmektedirler⁸⁸. Bakanlık ve valilikler tüzel kişiliğe sahip olmamakla birlikte, devlet tüzel kişiliğinin bir parçası olmaları nedeniyle dava ehliyetine sahip bulunmaktadır.

“Ayrıca belirtelim ki, tüzel kişilikleri ve devlet tüzel kişiliğini temsil etme yetkileri bulunmamasına rağmen; defterdarlık, vergi dairesi müdürlüğü ve mal müdürlükleri birtakım özel kanun (5655 sayılı Maliye Bakanlığı Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun m.9, 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 516 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen Ek-11 inci madde) hükümleri uyarınca belli konularla sınırlı olmak kaydıyla dava ve husumet ehliyetine sahip kılınmış bulunmaktadır⁸⁹.

⁸⁷ İkinciöğulları, 47.

⁸⁸ Yenice/Esin, 476.

⁸⁹ Gürsel Kaplan, “İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet Sorunu Üzerine Düşünceler” Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008/2, 30.

Danıştay 6.Dairesi bir kararında; "Hazineye ait, Kocaeli İli, G..... Köyü, K..... Civarı Mevkii, ... pafta, ... sayılı parselin bulunduğu alanda 3194 sayılı Yasanın 18. maddesi uyarınca yapılan parselasyon işleminin iptali istemiyle açılan ve İdare Mahkemesince; hazineyi ilgilendiren davaların muhakemat müdürü ya da hazine avukatı tarafından açılabilceği, defterdarların dava açma ehliyetinin bulunmadığı gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar verilen, bu karar davacı idare tarafından temyizi üzerine bakılan davada;

4353 sayılı Yasanın 22.maddesinde," İdari davaların açılması, idareler aleyhine açılan bu nevi davaların takip ve müdafaası daire amirlerine veya bu dairelerin bağlı buldukları Bakanlıklar hukuk müşavirlerine ait olup Danıştay'daki duruşmalarda bu daireler kendi amirleri veya hukuk müşavirleri ve hukuk müşaviri teşkilatı olmayan dairelerde ilgili şube amiri tarafından temsil olunur. Hazineyi ilgilendiren işlerde bu vazife Hazine Müşavir avukatı veya avukatları tarafından yapılır. Lüzumu halinde Maliye Bakanlığının alakalı servisine mensup ve Maliye Bakanlığı tarafından tensip edilecek bir memur Hazine Avukatı ile birlikte duruşmaya iştirak ettirilebilir." hükmü yer aldığı,

178 sayılı Maliye Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. maddesinin (g) fıkrasında, Devlete ait malları yönetmek, kamu malları ile kamu kurum ve kuruluşlarının taşınmaz malları konusundaki yönetim esaslarını belirlemek ve bunlara ilişkin diğer işlemleri yapmak Maliye Bakanlığının görevleri arasında sayılmış, aynı Kanun Hükmünde Kararnamenin 516 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle eklenen ek 11.maddesinde ise, defterdarın, bulunduğu ilde Maliye Bakanlığı'nın en büyük memuru, il ve bağlı ilçeler teşkilatının amiri olduğu hükme bağlandığı,

Defterdarların buldukları illerde daire amiri olarak hazineyi ilgilendiren konularda idari dava açmaya yetkili oldukları açık olduğundan mahkemece hazineye ait taşınmazla ilgili parselasyon işleminin iptali istemiyle açılan davanın ehliyet yönünden reddinde isabet görülmediğine karar vermiştir⁹⁰.

⁹⁰ Danıştay 6.D. 5.4.2005 gün E.2003/5731 2005/1938 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

Ayrıca Vergi Usul Kanunu'nun, "Vergi Mahkemesinde Dava Açmaya Yetkili Olanlar" başlıklı 377 nci maddesi uyarınca da, aynı kanunun değişik maddelerinde (72, 80) düzenlenmiş bulunan "takdir" ve "tadilat" komisyonlarınca alınan kararlar hakkında, vergi dairelerine bu komisyonlara karşı dava açma yetkisi tanınmıştır. Söz konusu komisyonların tüzel kişiliğine sahip olmadıkları göz önünde bulundurulursa, bunu da genel kurala kanunla getirilmiş bulunan bir istisna olarak gösterebiliriz. Aynı şekilde "mahalle"lerin de tüzel kişilikleri bulunmamasına rağmen, Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 49 uncu maddesi uyarınca, "mahalle" muhtarlarının da bazı "takdir komisyonu" kararlarına karşı dava açma yetkisi mevcuttur.

4.11.1999 tarih ve 23886 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanun (m.242 vd.) uyarınca da, tüzel kişiliği bulunmayan ve fakat dava konusu yapılabilir işlem tesis etmeye yetkili kılınmış bulunan "serbest bölge gümrük müdürlüğü", "gümrük müdürlüğü" ve "gümrük başmüdürlüğü" gibi birimlere karşı da dava açabilme olanağı bulunmaktadır. Fakat uygulamaya bakıldığında, Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı "adına" ilgili teşkilat biriminin davalı gösterilerek davaların açıldığı görülmektedir⁹¹."

c) Tüzel Kişiliği Bulunan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

Başbakanlığa ya da bakanlıklara bağlı ancak devlet tüzel kişiliğinden ayrı tüzel kişilikleri bulunan kuruluşların, (Vakıflar Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü) kendi eylem ve işlemlerine karşı açılacak davalarda dava ehliyetleri vardır. Bu davalarda bunların bağlı yada ilişkili buldukları bakanlıkların davalı olarak gösterilmesine gerek yoktur⁹².

Ayrı tüzel kişiliği bulunan kuruluşların bakanlıklarla aralarındaki ilişki, bir hiyerarşik bağ değil, vesayet ilişkisidir. Bu nedenle vesayet makamlarının kararlarına karşı dava ehliyetine sahip oldukları gibi, devlet tüzel kişiliği içinde bulunmamaları nedeniyle de başkaca kamu tüzel kişilerinin eylem ve işlemlerine karşı da dava açma ehliyetleri bulunmaktadır.

⁹¹ Kaplan, 30.

⁹² Gözübüyük/Tan, 836.

Kamu iktisadi kuruluşlarınca kurulmuş ve tüzel kişiliği bulunan “müesseseler”lerin dava ehliyeti bulunmaktadır. Bunların eylem yada işlemlerine karşı açılacak davalarda davalı olarak, ya tüzel kişiliği bulunan müesseseler yada kamu iktisadi teşebbüsleri gösterilebileceklerdir⁹³.

d) Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

Yerinden yönetim; topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin devlet merkezinden ve tek elden değil, merkezi idare teşkilatı içinde yer almayan ve merkezi idare hiyerarşisine dahil olmayan kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmesidir⁹⁴. Bu tüzel kişiler, yerinden yönetim kuruluşları olarak adlandırılmaktadır. Yerinden yönetim, yer yönünden (yerel yerinden yönetim kuruluşları) ve hizmet yönünden (hizmet yerinden yönetim kuruluşları) olmak üzere iki biçimde uygulanmaktadır.

Devlet tüzel kişiliğinin dışında kendi tüzel kişiliklerine sahip yerinden yönetim kuruluşlarının, Medeni kanun uyarınca taraf ve dava ehliyeti bulunmaktadır. Yerel yerinden yönetimlerden il özel idarelerini valiler, belediyeleri belediye başkanları ve köyleri köy muhtarları temsil ederler. Böylece yerel yerinden yönetim kuruluşlarının dava ehliyetini de vali, belediye başkanı ve köy muhtarı kullanabilecektir. Köy tüzel kişiliği tarafından tesis edilen ve tüm köyü ilgilendiren işlemlerin iptali istemiyle köy sakinlerinin dava açabileceği tabiidir.

Danıştay 6.Dairesi; “... Tüm köyü ve köylünün yaşamını ilgilendiren su kaynağının kamulaştırılması işleminin köy sakinlerinin menfaatini ihlal etmesi nedeniyle, köy halkının yararını gözetmek durumunda olan köy tüzel kişiliğinin kamulaştırma işlemine karşı dava açma ehliyeti bulunduğu hükmetmiştir⁹⁵.”

Hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının dava ehliyetinin kullanılması ise kuruluş yasalarına bakılarak belirlenebilecektir. Şu kadar ki, genel müdürlük

⁹³ Gözübüyük/Tan, 838.

⁹⁴ Günday, 61.

⁹⁵ Danıştay 6.D. 9.2.1987 gün E:1986/1245 K:1987/125 in Demirkol/Tekin/Toktaş, 970.

olarak örgütlenmiş kamu tüzel kişilerini ilgili genel müdür, üniversiteleri de rektör temsil eder ve dava ehliyetini de bunlar kullanır⁹⁶.

Danıştay 8. Dairesinin bir kararında; *Belediye başkanına açıkta geçen süreler için parasal haklarının ödenmesi yönündeki Yalvaç Belediye Meclisi kararından doğmuştur.*

1580 sayılı Belediye Yasasının 70. maddesinde,belediye meclisinin, bütçe, kesin hesap,tahsisatlar veya bütçede tadilat veya fasıldan fasıla aktarma..... gibi konuları görüşüp karar vereceği, bu kararların aynı yasanın 71. maddesi uyarınca en büyük mülki amirin tasvibi ile kesinleşeceği belirtilmiştir.

2577 sayılı Yasanın 4001 sayılı Yasa ile değişik 2.maddesinin a bendindeki "kişisel hakları ihlal edilenler" ibaresi 10.4.1995 gün ve 22607 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 21.9.1995 gün ve 95/412 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edildiğinden konunun öncelikle menfaat ilişkisi yönünden ele alınması gerekmektedir.

Yukarıda anılan 1580 sayılı yasa hükümleri uyarınca, belediyenin karar organı olan belediye meclisinin üyelerinden biri olan davacının, beldenin hemşehrisi olmasının yanında, sonuçlarına katılmadığı belediye meclisi kararı ile hukuki menfaat ilişkisinin bulunduğu açıktır.

Yalvaç Belediye Başkanına, yapılan bir soruşturmanın selameti açısından işten el çektirildiği, daha sonra görevine dönmesi üzerine açıkta geçen süreler için parasal haklarının ödenmesi yönünde 25.12.1994 günü yapılan olağanüstü meclis toplantısında oyçokluğu ile karar verildiği, Yalvaç Belediye Meclisi üyesi olan davacının bu kararın iptali istemiyle açtığı davanın idare mahkemesince ehliyet yönünden reddedildiği anlaşılmıştır.

Belediye başkanına açıkta geçen süreler için parasal haklarının ödenmesi yönünden alınan karar, bütçede konulmuş olan ödeneğe ilişkin olduğundan

⁹⁶ Yenice/Esin, 479.

belediye ve belde halkını ilgilendiren böyle bir konuda belediye meclis üyesinin sonuçlarına katılmadığı ve mülki amirin tasdiki ile kesinleşen belediye meclis kararının uygulanmasından dolayı menfaatinin etkileneceğini ve iptal davası açabileceğini kabul etmek gerektiğine hükmetmiştir⁹⁷.

e) Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

Kamu kurumu niteliindeki meslek kuruluşları, Anayasanın 135. maddesine göre, belli bir mesleği mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişiliğine sahip idari ve mali denetime tabi kuruluşlardır.

Kamu Kurumu Niteliğindeki meslek kuruluşları, gerek Anayasada düzenlenip görev tanımlarının yapılmış olması gerek yasayla kurulmaları ve gerekse Anayasa ve kuruluş yasalarıyla görevlendirilmiş ve yetkilendirilmiş oldukları faaliyet alanlarına ilişkin olarak kamu gücü ile donatılmış olmaları yönleriyle, mesleksel amaçlarla kurulmuş başkaca topluluklardan ayrılırlar. Bu ayrı statünün en önemli özelliği ise kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının belli bir faaliyet alanında kamu gücü ile donatılmış ve idari işlem niteliğinde işlemler kurabilme yetkisi ve yeteneğine sahip kılınmış olmalarıdır.

Bir tüzel kişilik olarak kurulan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, Medeni Kanun uyarınca taraf ve dava ehliyetlerin varlığı da kaçınılmazdır.

⁹⁷ Danıştay 8.D. 20.5.1997 gün E.1995/3641, K.1997/1730 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının üyeleri hakkında kurduğu idari nitelikteki işlemleri ile vesayet makamı olarak yaptığı işlemleri yönünden taraf ehliyetleri bulunmaktadır.

Öte yandan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına bağlı ancak tüzel kişiliği bulunmayan meslek odalarının, kurdukları idari işlem niteliğindeki işlemlere karşı açılacak davalarda davalı olabilme ehliyeti ile vesayet makamlarının kararlarına karşı açacakları davalar dışındaki konularda, objektif dava ehliyetinin varlığı konusunda Danıştay çeşitli kararlar vermiştir.

Genel kural, tüzel kişiliğe sahip olmayan kamu kurum ve kuruluşlarının ehliyetinin olmadığı yönünde olmasına karşın, Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu kararında, tüzel kişiliği olmayan Türk Mühendis ve Mimar Odaları'nın İdari yargılama usulünün ve idari davaların genel niteliği gereği, hem davacı hem de davalı olarak taraf ehliyetine sahip olabileceklerini kabul etmiş olup, bu karar esas alındığında, belirli konularda re'sen hareket edebilen bağımsız görev ve yetki sahibi idarelerin de tüzel kişiliğe sahip olmasalar dahi kendi bağımsız hareket alanları içinde kalan görev ve yetkilere ilişkin işlerde, dava ehliyetine sahip olduklarını kabul etmek gerektiğine karar vermiştir⁹⁸.

Özel Orman alanında yer alan yapılar için verilen inşaat ruhsatının iptali istemiyle TMMOB Mimarlar Odası tarafından açılan davada verilen ehliyet ret kararının temyizi üzerine Danıştay 6. Dairesi; *“İdarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun yargısal denetim yoluyla sağlanmasının en etkin araçlarından biri iptal davaları olduğundan, iptal davalarında “menfaat ihlali” olarak tanımlanan subjektif ehliyet koşulunun kişiye bağlı subjektif hak ihlallerinin giderilmesinin yanı sıra idari işlemlerin hukuka uygunluğunun denetlenebilmesi kapsamında da belirlenmesi gerekmektedir. Davacı ile iptali istenilen idari işlem arasında kurulabilecek bir ilişki veya ilgi, menfaat ihlali koşulunun varlığı için yeterlidir. Bu itibarla yargısal kararlarda menfaat ihlali koşulu, davacının idari işlemle meşru kişisel ve güncel bir menfaat ilgisinin kurulması gerektiği şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca; bir menfaatin kişisel menfaat sayılabilmesi iptali istenilen*

⁹⁸ DİBK. 8.3.1979 gün E.1971/1 K.1979/1 in Karavelioğlu, 551.

işlemin doğrudan doğruya davacı hakkında alınmasını gerektirmemektedir. Çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda dava açma ehliyetinin bu durum göz önünde bulundurularak geniş yorumlanmak suretiyle saptanacağı, Danıştay içtihatlarıyla kabul edilmiş bulunmaktadır. Saip Molla özel ormanında, başta Anayasa olmak üzere, Orman Kanunu'na bu kanun uyarınca çıkarılan "Özel Ormanlarda ve Hükmi Şahsiyete Haiz Amme Müesseselerine ait Ormanlarda yapılacak iş ve işlemler hakkında yönetmelik"e ilgili mevzuata, yerleşik yargı kararlarına ve kamu yararına aykırı olarak inşaat ruhsatı verildiğinden bahisle açıldığı anlaşılan davada; davanın niteliği ve davacı tarafından ileri sürülen hususlar dikkate alındığında, davacının uyumsuzluk konusu yapı ruhsatlarının iptalini isteme konusunda dava açma ehliyetinin bulunduğu sonucuna varıldığından, davanın ehliyet yönünden reddi yolundaki idare mahkemesi kararında isabet görülmediğine hükmetmiştir⁹⁹."

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu bir kararında; "Avukatların meslek kuruluşu olan İzmir Barosu Başkanlığı tarafından; kesinleşmiş yargı kararını etkisiz hale getirmeyi amaçlayan ve çevre sorunlarına neden olabilecek nitelikte bir işlem olduğu öne sürülerek 29.3.2002 günlü Bakanlar Kurulu prensip kararının iptali istemiyle açılan davada;

1136 sayılı Avukatlık kanunu'nun 4667 sayılı Yasa ile değişik 76.maddesinde; Baroların, avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkileri de dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlakını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten tüzel kişiliği bulunan çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak tanımlanmış,, yine aynı yasanın Baro Yönetim Kurulunun görevlerinin sayıldığı 95. maddesinin 21. bendinde de yönetim kurulunun, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla görevli olduğunun belirlenmiştir.

⁹⁹ Danıştay 6.D. 9.2.2007 gün E.2006/3763, K.2007/702 (DBB).

Hukukun üstünlüğünü savunmak ve korumakla görevli bulunan Baronun, yargı kararının uygulanmadığı ve çevre sorunlarına yol açtığını öne sürdüğü Bakanlar Kurulunca alınan prensip kararı ile menfaat ilgisinin bulunduğu açık olması nedeniyle bakılmakta olan davayı açmakta ehliyeti bulunduğundan, aksi yöndeki temyize konu kararda isabet görülmediğine hükmedilmiştir”¹⁰⁰.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu başka bir kararında; *“Radyo ve televizyon yayınlarında halk arasında Türkçe dışında kullanılan dil ve lehçelerde yayın yapılmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen yönetmeliğin avukatlık mesleği ile ilgili bulunmadığından, iptalini istemekte baronun menfaatinin bulunmadığına hükmetmiştir”¹⁰¹.*

Danıştay 5.Dairesinin bir kararında; *“... Barosu Başkanlığının, Sağlık Bakanlığı Atama ve Nakil Yönetmeliği'nin 4. maddesinin (m) bendi ile 21. maddesinin son cümlesinin iptali istemiyle açılan davada; iptali istenen düzenleyici işlemin, Sağlık Bakanlığı'nda görev yapan ve atama ve nakilleri dava konusu yönetmelik kapsamında bulunan tabip ve uzman tabiplerin atanması ile ilgili olması, dolayısıyla, 1136 sayılı Kanunun yukarıda açıklanan değişik 76. maddesinde belirtilen amaçlarla kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olan davacı Baro Başkanlığının, belirtilen anlamda meşru, kişisel ve güncel bir menfaatini etkilememesi, iptali istenen düzenleyici işlemle menfaat ilişkisi bulunmaması nedeniyle bu konuda dava açma ehliyeti bulunmadığına karar verilmiştir”¹⁰².*

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Şubesinin, konusunu ilgilendiren planlama ile ilgili hususlarda dava açma ehliyeti olduğu konusunda Danıştay 6.Dairesi bir kararında; *İptal davaları ile idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığının tesbiti, hukukun üstünlüğünün ve dolayısıyla idarenin hukuka bağlılığının sağlanması amaçlandığına göre, bu davalarda menfaat ilişkisinin dar yorumlanmaması gerekmektedir.*

¹⁰⁰ DİDDGK 7.10.2004 E.2004/2163 K.2004/788 (DBB)

¹⁰¹ DİDDGK 17.3.2005 gün E.2005/80 K.2005/96 (DBB).

¹⁰² Danıştay 5.D.19.09.2006 gün E.2006/2140 K.2006/5136 (DBB).

Öte yandan, 6235 sayılı Türk Mühendisler ve Mimar Odaları Birliği Kanununun 1.maddesinde Birlik ve Odanın Kamu Kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla kamu yararını koruma görev ve yükümlülüğü bir kamu kurumu olmasının doğal sonucudur.

Planlama alanlarında bu işin uzmanı olan ve kamu kurumu niteliğindeki birlik ve odanın Ankara dışındaki temsilciliğini yapan davacı şube başkanlığının kamu yararını korumak için konusunu ilgilendiren planlama ile ilgili hususlarda menfaat ilişkisinin bulunduğu kabulü zorunlu olup idare mahkemesince aksine verilen kararda isabet görülmediğine hükmedilmiştir¹⁰³.

C) DAVA EHLİYETİ İLGİLİ BAZI DURUMLAR

1. Dava Ehliyeti Olmayan Kişinin Dava Açması

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 14. maddesinde “Dilekçeler üzerinde ilk incelemeler” başlığı altında ehliyet sayılmıştır ve yine aynı Kanununun 15. maddesinin (b) bendine göre ehliyetsiz kişi tarafından açılan davalarda dilekçenin değil, davanın reddine karar verileceği belirtilmiştir.

Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “...Davacının babası adına düzenlenen ödeme emrinin iptali istemiyle açtığı davanın, ölüm nedeniyle mirasçılar adına henüz işlem tesis edilmemesi ve dava konusu işlem arasında menfaat ilgisi olmaması nedeniyle ehliyet yönünden reddinde isabetsizlik olmadığına...” karar verilmiştir¹⁰⁴.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun dilekçeler üzerinde yapılacak ilk inceleme üzerine verilecek kararları düzenleyen 15.maddesinin 1/d bendinde, 14. maddesinin c bendinde yazılı hallerde, ehliyetli şahsın avukat olmayan vekili tarafından dava açılması halinde otuz gün içinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçelerin reddine karar verilmesi öngörülmüştür.

¹⁰³ Danıştay 6.D. 13.5.1997 gün E:1989/2264, K:1991/1101 in Karavelioğlu , 568, 569

¹⁰⁴ Danıştay 10.D. 27.1.1993 gün E:1991/4276 K:1993/281 in Demirkol/Tekin/Toktaş, 958.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu bir kararında;

“Kanunun bu hükmünde yazılı “Avukat olmayan vekil” tanımlamasının, dava açma ehliyetini haiz gerçek ve tüzel kişilerin temsilcilerini de kapsadığı sonucuna varıldığından, vergi mahkemesince, söz konusu kural uyarınca dilekçenin reddine karar verilmesi gerekirken, dava açma hakkının kullanımını yasa yapıcının iradesine aykırı biçimde sınırlayarak davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin ısrar kararında yasaya uygunluk görülmeyerek vergi mahkemesi ısrar kararının bozulmasına karar verilmiştir¹⁰⁵.”

2.Tarafın Dava Açıldıktan Sonra Dava Ehliyetini Kazanması

Dava ehliyeti olmayan davacı adına kanuni temsilcisi tarafından açılan dava sırasında taraf dava ehliyetini kazanırsa, bununla kanuni temsilcinin sıfatı son bulur. Bundan sonra, davaya dava ehliyetini kazanan asıl tarafından devam edilir. Örneğin; ayırt etme gücüne sahip küçükler adına dava velileri, kısıtlılar adına dava vasileri tarafından açılır. Fakat dava açıldıktan sonra küçükler ergin olmuşlarsa davaya kendileri devam edebilirler. Erginlik Medeni Kanun m.11'e göre; 18 yaşın tamamlaması ile ya da evlilik ile kazanılır. Ayrıca mahkeme kararıyla (MK.m.12) da kişi ergin kılınabilir. Kısıtlılar açısından da haklarındaki kısıtlama kararı kaldırılınca dava ehliyeti kazanırlar.

3. Dava Devam Ederken Bir tarafın Dava Ehliyetini Kaybetmesi

İdari Yargılama Usulü Kanununun 26.maddesinin 1.fikrasına göre; “Dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin, mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar, dosyanın işleminden kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir. Dört ay içinde yenileme dilekçesi verilmemiş ise, varsa yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden hükümsüz kalır.”

¹⁰⁵ Danıştay VDDGK 19.1.1990 gün E.1989/140 K.1990/9 DD. S.8 105

Bu madde ile anlatılmak istenen şudur: Davacı durumundaki gerçek kişilerin dava sonuçlanmadan evvel ölmeleri halinde davayı takip hakkı kendisine geçenlerin başvurmasına kadar dava dosyası işlemde kaldırıılır. Tam yargı davalarında, davacının ölümü üzerine davayı takip hakkı mirasçılara geçmektedir. Tam yargı davasının maddi ya da manevi tazminat isteğine ilişkin olması bu yönden bir farklılık teşkil etmemektedir. Bu değerlendirme idari sözleşmelerden doğan tam yargı davaları için de geçerlidir. Gerçekten, idari sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlık çok kez bir tam yargı davasına konu olmaktadır. İptal davaları yönünden ise bir ayırımın yapılmasına ihtiyaç vardır. İptali istenen işlemin sonuçları terekeye geçmiş (intikal etmiş) veya ileride geçecek durumda ise, davayı açan gerçek kişinin ölümü üzerine mirasçılarının takip hakkı doğar. Çünkü böyle bir dava sonunda verilecek karar terekenin aktif veya pasifini etkileyeceğinden, mirasçılarının bunu takip etmekte çıkarları olduğu tartışmadan uzaktır¹⁰⁶.

Danıştay 6.Dairesinin bozma kararı üzerine bozma kararına uyan ilk derece mahkemesi konu ile ilgili olarak verdiği bir kararda; *"Sarıyer Belediye Encümeninin ... tarih ve ... sayılı ile tarih ve ... sayılı imar uygulamasına ilişkin kararlarının iptali istemiyle açılan davada; uyuşmazlık konusu taşınmazın 22.08.2002 günü, Cemal oğlu ...'e satıldığı anlaşılma, yukarıda alınan yasa hükmü uyarınca davayı takip hakkı kendisine geçen başvurusuna kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına hükmetmiştir¹⁰⁷".*

Danıştay 7.Dairesi bir kararında; *"Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından Vergi Mahkemesi kararının bozulması talebiyle verilen temyiz dilekçesi ve dosya incelendikten sonra dosyada mevcut temyiz dilekçesinin muhatap tarafın iflas etmesi nedeniyle icra İflas Kanununun 193.maddesi gereğince tebliğ edilemediğinin anlaşılmaştır. İcra İflas Kanununun 226.maddesinde iflas masasının kanuni mümessilinin "iflas idaresi" olduğu belirtilmiş aynı kanunun 184.maddesinde ise, müflisin hangi mallarının ne zamana kadar iflas masasına gireceği açıklanmış olup, müflise gelen bütün mektup ve sair mevrudelerin de iflas masasına gönderileceği hükme bağlanmıştır. Aynı şekilde 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 94.maddesi de*

¹⁰⁶ Yenice/Esin, 563,564.

¹⁰⁷ İstanbul 3.İdare Mahkemesi E.2006/2423 K.2006/2255 (Y.K.)

tebliğın" mükelleflerce, bunların kanuni temsilcilerine, umumi vekillerine" yapılacağını hükme bağlamıştır.

Açıklanan kanuni hükümleri uyarınca temyiz talebinde bulunan Maliye ve Gümrük Bakanlığının, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 26.maddesinin 1.bendi hükmü gereğince, müflisin dahil olduğu iflas masası adresinde takibin yenilenmesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına ve kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığına tebliğine karar verilmiştir"¹⁰⁸.

Tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olması halini düzenleyen paralel düzenleme AYİM.K.'nın 61.maddesinde yer almıştır. Konu ile ilgili olarak Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararında; "Davacının babasının, ... Askerlik Şubesi kayıtlarına göre askere sevk edildiği ve bir daha askerden dönmediği, nüfus kütüğüne kayıp olarak işlendiği, halen dul ve muhtaç olduğu, sağlık durumunun da kötü olduğu, babasından dolayı yetim aylığı bağlanması talebiyle Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne başvurduğu, başvurusunun reddedildiği, yetim aylığı maaşı bağlanmaması işlemin iptaline vetarihinden itibaren ödenmeyen aylıklarının ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan davada; davanın görümü esnasında, davacının vefat ettiği, 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 61.maddesi uyarınca davayı takip hakkı intikal eden kişilerin davayı canlandırma dilekçesi verinceye kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına, kararın bir suretinin davalı idareye tebliğine karar verilmiştir"¹⁰⁹.

İdari Yargılama Usulü Kanununun 26.maddesinin ikinci fıkrasında da; "yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçelerin iptal edileceği" açıkça ifade edilmiştir.

Danıştay 10.Dairesinin bozma kararı üzerine bozma kararına uyan ilk derece mahkemesi konu ile ilgili olarak verdiği bir kararda; "davacının zilyet olarak işgalinde bulunan ... ilçesi, ... köyü sınırları içinde ... pafta, parsel sayılı taşınmazın 2886 sayılı Yasanın 75.maddesi uyarınca tahliye edilmesine ilişkin günlü ve ... sayılı işlemin iptali istemiyle açılan davada; davanın konusunun hazine

¹⁰⁸ Danıştay 7.D. 22.2.1989 gün E.1989/313 K.1989/348 (DBB).

¹⁰⁹ AYİM 3.D. 5.5.2004 GENSEK.2003/203, E.2003/712 AYİMD S.20, 97, 98.

taşınmazı üzerinde fuzuli şagil kabul edilen davacının hazine taşınmazından tahliyesinin istenilmesine ilişkin olduğu; davacının 24.7.2002 tarihinde vefat ettiği anlaşıldığından 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 26.maddesi 2.fıkrası uyarınca dilekçenin iptaline hükmetmiştir¹¹⁰.”

4. Avukat Olmayan Vekil Tarafından Dava açılması

İdari Yargılama Usulü Kanununun 15. maddesi d bendinde yer alan hükme göre, avukat olmayan vekil aracılığıyla açılan davalarda da otuz gün içinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verilmesi gerekecektir¹¹¹.

Örneğin Danıştay 9.Dairesi bir kararında; *dava dilekçesindeki imzanın davacıya ait olmadığına anlaşıldığı halde davacının avukat olmayan vekil tarafından açıldığı kabul edilerek dilekçenin reddine karar verilmesi gerektiğine “ hükmetmiştir¹¹².”*

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 35.maddesine göre kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız burada yazılı avukatlara aittir. Bu hüküm karşısında avukat olmayan kişilerin vekil sıfatıyla idari yargı yerinde dava açabilmelerine imkan yoktur.

Örneğin Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bu konuda vermiş olduğu bir kararında; *“Davacı baba tarafından oğlu un Karaelmas Üniversitesi Mühendislik Fakültesi tarafından lisansüstü öğrenim görmek üzere yurt dışına gönderildiğini, Milli Savunma Bakanlığınca oğlunun askere sevki tehir edilmediğinden, bu işlemin iptaline karar verilmesi istemiyle açılan davada; Her ne*

¹¹⁰ İstanbul 6.İdare Mahkemesi E.2005/3092 K.2006/321(Y.K.)

¹¹¹ İstanbul 5.İdare Mahkemesi, 30.3.2007 gün E.2005/1430 K.2007/905 sayılı kararında “...TMMOB Şehir Plancıları Odası'nca kendisine vekalet verilmiş bir avukat niteliğinde olmayan ve TMMOB Şehir Plancıları Odasını temsil ve ilzama yetkili bulunmayan şube sekreteri tarafından imzalanan dilekçe ile açıldığı anlaşılan davada dilekçenin reddi gerektiği” yönünde karar vermiştir (Y.K.)

¹¹² Danıştay 9.D. 26.12.1996 gün E.1996/4464 K.1996/4607 in Ergen 245.

kadar dava dosyasına 12.8.1974 doğumlu yükümlü tarafından el yazısı ile yazılarak babası..... ı vekil tayin ettiğine ilişkin " vekaletname" başlıklı belge eklenmiş ise de; 1136 Sayılı Avukatlık Kanununun 35.maddesinin "Mahkeme, hakem ve yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek ... yalnız baroda kayıtlı avukatlara aittir, diğer taraftan dava ehliyeti dava şartlarından olup 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 44/e maddesinde ilk incelemede dikkate alınacak hususları arasında belirtilmiş olup aynı kanunun 45/A maddesinde dava ehliyetinin yokluğu halinde davanın reddedileceği hükme bağlandığından davacının dava ehliyetinin yokluğu halinde davanın reddedileceği hükme bağlandığından dava ehliyetinin yokluğu sebebiyle davanın reddine karar vermiştir"¹¹³.

¹¹³ AYİM 2.D. 11.7.2001 gün E:2001/558 K:2001/606 AYİMD S.17, 335,336.

İKİNCİ BÖLÜM

SUBJEKTİF EHLİYET

İdari yargı yerlerinde dava açabilmek için, davaya taraf olma ve dava açabilme ehliyeti yanında, idari yargıya özgü menfaat ihlali veya hak ihlali şartlarının da gerçekleşmiş olması gerekir. Bu nedenle subjektif ehliyet konusuna geçmeden önce idari yargıdaki dava türlerinden bahsetmek isteriz.

I-İDARİ YARGIDA DAVA TÜRLERİ

İdari davalar, idarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğunun yargısal yolla denetlenmesi, idarenin işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygun olarak yapılması, hukukun üstünlüğünün sağlanması için vatandaşlara tanınmış anayasal bir haktır.

2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2.maddesi uyarınca idari davalar; iptal davaları, tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar olmak üzere üçe ayrılmaktadırlar.

2577 Sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden evvel uygulanan 521 Sayılı Danıştay Kanunu'nda da "temyiz davası " ve "yorum davası" adı altında iki idari dava türü daha düzenlenmişti. Temyiz davası, genel yetkili idare mahkemelerince verilen kesin yargı kararlarının, yasada gösterilen sebeplerle bozulması için üst yargı yerinde açılan dava idi. 2577 Sayılı Yasa temyiz davasını düzenlememiş, ancak kararlara karşı başvuru yolları adlı üçüncü bölümde temyiz yolunu düzenlemiştir. Dolayısıyla, 2577 Sayılı Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, temyiz davası yerini bir kanun yolu olarak öngörülen temyiz yoluna bırakmıştır. Esasen, temyiz davası

kavramı ile ifade edilmek istenen ne ise, bugün bir kanun yolu olarak öngörülen temyiz yolu ile de ifade edilmek istenen aynıdır. Dolayısıyla, temyiz davası yeni düzenleme ile idari dava olmaktan çıkarılmış, bir kanun yolu olarak öngörülmüştür.

Yorum davası ise, adalet mahkemelerinde bakılmakta olan bir davada, bu dava ile ilgili kararı etkileyebilecek özellikleri bulunan bir idari işlemin anlamı, kapsamı veya yürürlüğü konusunda uyuşmazlık çıkması veya adli yargıcın bu konularda tereddüde düşmesine bağlı olarak, bu uyuşmazlık veya tereddüdün ortadan kaldırılması için adli yargı hakimi kararıyla idare mahkemelerinde açılan dava idi. 2577 Sayılı Yasa ile yorum davası düzenlenmemiştir. Bu nedenle idari yargı sistemimizde “tespit” veya “yorum” davası adı altında dava türleri bulunmamaktadır¹¹⁴.

A. İptal Davası

İptal davaları, idari yargıda “idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar” biçiminde tanımlanır.

İdari rejimi ve böylelikle idari yargı denetimini kabul etmiş olan ülkelerde idarenin hukuka aykırı tasarruflarının iptal davası yolu ile ortadan kaldırılabilmesi nedeniyle iptal davası, idarenin hukuka aykırı tasarruflarda bulunmasının, kararlar almasının önüne geçen ve böylece idarenin hukuka bağlılığını ve hukuk düzeninin korunmasını sağlayan en etkili müessesedir.¹¹⁵

İdare hukuku yazarları, idare hukukuna özgü bir dava türü olan iptal davası ile ilgili olarak aşağıdaki tanımları vermektedirler.

BALTA'ya göre, “iptal davası, sakat bir idari işlemin iptalini (kaldırılmasını) güden davadır¹¹⁶.”

¹¹⁴ Kemal Gözler, İdare Hukuku (Bursa:2003) C.1, 901

¹¹⁵ A. Sıtkı Gökalp, “İptal Davaları”, Yüzyıl Boyunca Danıştay. (Ankara:1968), 442.

¹¹⁶ Tahsin Bekir Balta, İdare Hukuku Ders Notları II, (Teksir), 245.

SARICA'ya göre, “iptal davası, idare tarafından ittihaz olunan icrai bir karardan şahsi, meşru ve aktüel bir menfaati muhtel olan bir şahsın idari bir mahkemeye müracaat ederek bu kararın mevzuata, hukuka – salahiyet, saik, mevzu, şekil veya maksat cihetlerinden biriyle – aykırılığından ötürü bozulmasını istemesidir¹¹⁷.

GÖZÜBÜYÜK'e göre, “ iptal davası, hukuka aykırı bir yönetsel işlemin yönetsel yargı yerlerince iptal edilmesini sağlayan bir dava türüdür”¹¹⁸.

İptal davası hukuka aykırı, sakat bir idari işlemin olduğu andan itibaren hukuk aleminden ortadan kaldırılması maksadıyla açılan davadır. İdari işlemin bir diğer özelliği ise, “kanunilik karinesi”nden yararlanmasıdır. “Kanunilik” karinesi, idarenin işlemlerinin hem yasal bir dayanağının olduğu, hem de hukuka uygun bulunduğu varsayımını ifade etmek için kullanılan bir terimdir. İşte idare hukukunda da, bir işlemin idari yargı önünde dava konusu yapıp iptal edilmek suretiyle hukuka aykırılığı ispat edilmediği sürece o işlem “kanunilik karinesi” uyarınca geçerli addedilir¹¹⁹.

Hukuk Devleti kavramı, varlığını idare hukukunun doğuşuna ve gelişimine borçlu bulunmaktadır¹²⁰. Hukuk devleti, en özet tanımıyla, vatandaşların hukuki güvenlik içinde buldukları, devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu bir sistemi anlatır¹²¹. Hukuk devleti, devletin, vatandaşların uyacakları kuralların belirlenmesi ve devletin iradesi ile oluşan yasal metinlerde gösterilen kurallara vatandaşların uymasını ve aynı zamanda, yasalarla belirlenen bu kurallara devletin de uyması esasını amaçlar. Özetle, hukuk devletinde, hukuka bağlılık yönünden devlet ve kamu kuruluşları ile vatandaşlar eşitlenmiş bulunmaktadır¹²².

¹¹⁷ Ragıp Sarıca, İdari Kaza, (İstanbul:1949) C.1, 10.

¹¹⁸ A. Şeref Gözübüyük, Yönetsel Yargı, (Ankara:2008), 133.

¹¹⁹ İl Han Özay, Günışığında Yönetim. (İstanbul:2004) 407.

¹²⁰ A. Ülkü Azrak, Hukuk Devleti, İdare Hukuku ve Danıştay II.Ulusal İdare Hukuk Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri (Ankara:1993), 11.

¹²¹ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku,(Ankara:2003), 113.

¹²² Sıddık Sami Onar C.I, 139.

Demokratik bir toplumda yönetilenler yetkilerini yönetenlere devretmekle birlikte; devredilen bu yetkinin hukuka uygun biçimde kullanılması ve yönetilenlerin yönetenler karşısında hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması için tarafsız bir organa gereksinim duyulmaktadır. Yargı, yönetilenlere bu güvenceyi sağlayarak devletin en başta kendisi olmak üzere, bütün kurum ve kuruluşlarının hukuka uygun hareket etmesini sağlamaktadır¹²³.

Çoğulcu demokratik toplum düzeninde hukukun üstünlüğünü sağlamanın temel koşulu ise, kamu gücünün her günkü görünüşü olarak ifade edilen idarenin hukuka uygun tesis edilmesi ve faaliyetlerini de hukuka uygun olarak yapmasıdır. Dolayısıyla idare işlevinin bağlı olduğu ilke ve kuralları düzenleyen idare hukuku, hukukun üstünlüğünü sağlamada oldukça hayati bir öneme sahiptir. İdare hukukunun, hukuka bağlı idarenin kurulması için bulduğu en etkili yol ise, kuşkusuz idarenin yargısal denetimidir¹²⁴.

Bunun gereği olarak da idarelerin, herhangi bir biçimde hukuka aykırı olarak işlem tesis etmeleri halinde, hukuk devletinde, söz konusu hukuka aykırı işlemin hiç yapılmamış gibi hukuk aleminden kaldırılması gerekmektedir. Bunu sağlamak ise idare hukukunun bilinen dava türü olan iptal davası ile mümkündür.

Hukuk devletinde idarenin her türlü işlem ve eyleminin denetlenmesi ve hukuka aykırı her işlemin hukuk aleminden olabildiğince kısa süre içinde silinmesi gerektiği tartışmadan uzaktır. Bu bağlamda, idari yargıda iptal davaları, davacıların sübjektif haklarının korunması amacı yanında ve ondan da önce, idarenin işlemlerinin hukuka uygunluk denetimine tabi tutulması ve hukuka aykırı işlemlerin hukuk aleminden silinmesi yoluyla hukuk devleti idealinin gerçekleştirilmesi amacına hizmet ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır¹²⁵.

İptal davasının davacısı bu anlamda, idarenin işlemlerine karşı duyarsız kalmayarak açtığı davayla idarenin denetlenmesine katılan katılımcı

¹²³ Aydın Akgül, "Kabahatler Kanunu Sonra SPK Tarafından Verilen Para Cezasına Karşı Görevli Yargı Yeri", Terazi Hukuk Dergisi, Y:2 S.16, Aralık 2007:122.

¹²⁴ Mehmet Ünlüçay, "İdarenin Yargısal Denetimi ve Hukukun Üstünlüğü", Danıştay Dergisi, Y:34, S.108, 2004: 2.

vatandaşıdır. Bu anlamda, iptal davasının davacısı, yalnızca mahkeme önünde hakkını arayan bir kişi değil, idarenin denetimine katılan ve vatandaşı olduğu devletin hukuk devleti olması için eylemli bir biçimde çaba harcayan bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır¹²⁶.

İptal davasının hukuk devleti ilkesini yaşama geçirme işlevi sebebiyle bu davaların objektif olduğu kabul edilir. Bu kabule göre: İptal davası neticesinde verilen karar sadece somut uyuşmazlık için değil, benzer uyuşmazlıklar için geçerlidir. Ancak öğretinin benimsediği, iptal davasının objektifliği esasının, uygulamada geçerli olmadığı görülmektedir. Örnekleme gerekirse: Harcını ödemediği için yükseköğretim kurumlarıyla ilişkisi kesilen öğrencilerin açtığı davalarda, idare mahkemeleri, ilişik kesme işlemi iptal etmektedirler. Kamu yönetiminin yaygın uygulaması, benzer durumda olanları ayrı ayrı dava açmaya zorlamaktadır. Bir başka ifadeyle emsal karara itibar etmemektedir¹²⁷.

Özetle; iptal davası, idari rejimi, dolayısıyla idari yargı denetimini kabul eden ülkelerde idarenin hukuka uygun davranmasını temin etmenin, buna katkıda bulunmanın, idarenin hukuka aykırı karar ve işlemlerini ortadan kaldırmanın etkili ve önemli bir aracıdır¹²⁸.”

B. Tam Yargı Davası

2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde de belirtildiği üzere; tam yargı davaları, idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan davalardır. Bu dava ile amaçlanan, subjektif hakkı zarara uğrayan kişinin, meydana gelen zararının giderilmesidir.

ONAR'a göre, “tam yargı davaları; hukukun malum ve klasik davalarıdır. Bunlar, idari bir faaliyetin ferdin subjektif hakları sahasında in'ikasından

¹²⁵ Tufan Erhürman, “İdari Yargıda Özel Yetenek (Menfaat) Koşulu”, 2000 yılında İdari Yargı Sempozyumu, (Ankara:2000), 50.

¹²⁶ Erhürman, 50.

¹²⁷ Yıldırım, 309.

¹²⁸ Nuri Alan, “İptal Davasının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, Danıştay Dergisi, S. 50-51, 1983:24

(=yansımasından) ve bir zarar husule getirmesinden, bir hakkı ihlal etmesinden, doğan davalardır”¹²⁹.

CANDAN’a göre, “tam yargı davalarını; idari nitelikteki işlem ve eylemlerden kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan ve idarenin, Kamu Hukuku kurallarına göre olan sorumluluğunu gündeme getirerek, doğan zararın tazminine veya hakkın geri verilmesine mahkum edilmesi isteklerini konu edinen idari davalardır”¹³⁰.

YILDIRIM’a göre, “tam yargı davalarının, idari işlem ve eylemlerden kaynaklanan zararların tazmin edildiği tazminat davaları olarak tanımlanması mümkündür”¹³¹.

Fransız İdare Hukuk Hocalarından PAUL DUEZ, İdare Hukuku adlı eserinde tam yargı davası şöyle tanımlıyor: “ Tam yargı davası öyle bir davadır ki davacı onunla hakimden kanuni gerçeğe dayanarak subjektif bir hakkının mevcudiyetini yahut kendisi lehine bazı haklar doğuracak bir durumun tesbitini talep eder”¹³².

Öğretide tam yargı davaları, özel hukuktaki edim davalarına benzeten görüş ağırlıktadır. Edim davasında, davacı, davalının bir iş yapmaya, bir şey vermeye veya bir işi yapmamaya mahkum edilmesini ister¹³³.

İdarenin tazmin sorumluluğunun yasal dayanağı Anayasanın 125.maddesidir. Anılan maddenin son fıkrasına göre, “idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.”

Pozitif hukuk metinleri idarenin sorumluluğunu öngörmekle beraber, onun dayandırılabilmesi için esaslar hakkında herhangi bir açık hükme yer vermemişlerdir. Buna karşılık, İdare Hukuku öğretisi, Özel Hukukta olduğu gibi, biri

¹²⁹ **Sıddık Sami Onar**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, (İstanbul, 1966) C.III .1769.

¹³⁰ **Candan**, 159.

¹³¹ **Turan Yıldırım**, İdari Yargı. (İstanbul:2008), 391

¹³² Paul Duez, Mukavele Dışında Amme Kudretinin Mes’uliyeti (Çeviren İbrahim Senil) 1950, 3 in **Recep Başpınar**, “Tam Yargı Davaları”, Yüzyıl Boyunca Danıştay. (Ankara:1968), 481.

“kusur”dan, diğeri de, “kusursuz”, yani “objektif” olmak üzere iki sorumluluk esası geliştirmiştir. Bunlardan birincisine, İdare Hukukuna özgü bir terim olarak “hizmet kusuru” denilmektedir¹³⁴.

İdari işlem veya eylemden zarar gören bireylerin bu zararlarının tazmin edilmesine hizmet eden tam yargı davası da, tıpkı iptal davasında olduğu gibi, idarenin hukuk içinde kalmasını sağlamaktadır.

Tam yargı davasının açılabilmesinin koşulu, kişisel bir hakkın doğrudan ihlal edilmesine bağlıdır. Bu dava türü ile idari işlem veya eylemler sonucunda kişisel hakları doğrudan ihlal edilen kişiler idareden uğradığı zararın giderilmesini ister.

İptal davalarının objektif olmasına karşı tam yargı davaları subjektif, kişisel davalardır. İptal davalarında verilen iptal kararı idari bir işlemin hukuk dünyasından uzaklaştırılmasını sağlar. Tam yargı davaları sonunda verilen karar ise davacı ile davalı idare arasında, subjektif, kişisel bir hukuki bağın mevcudiyetinin izharı, belirtilmesi şeklinde tecelli eder.¹³⁵ Tam yargı davasının amacı, kişinin ihlal edilen hakkının tamirini sağlamaktadır. İptal davası yalnızca işlemler hakkında açılabilirken, tam yargı davasına idari işlem, idari eylem ve idare sözleşmeler konu olabilmektedir. İptal davasının etkisi mutlak iken, tam yargı davasında verilen karardan yalnızca taraflar yararlanmaktadır.¹³⁶

C- İdari Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıklara İlişkin Davalar

2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 2. maddesinde sayılan idari dava türlerinden bir diğerini, “genel hizmetlerden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar” oluşturmaktadır. İdari sözleşmelere karşı doğrudan bir iptal davası açılmayacağı ve bunların tam yargı davasına konu olabileceği doktrinde genel

¹³³ Kuru/Arslan/Yılmaz, 288.

¹³⁴ Özyay, Günışığında Yönetim II ... , 182.

¹³⁵ Başpınar, 486.

¹³⁶ Çağlayan, “İdari Yargı Kararlarının...”, 107.

olarak kabul edilmektedir¹³⁷. Ancak, bu görüşün aksini savunan ve idari sözleşmelere karşı iptal davası açılabilceğini ileri süren yazarlar¹³⁸ da mevcuttur.

Bir sözleşmenin idari sözleşme sayılabilmesi için, her şeyden önce o sözleşmenin taraflarından birinin idare olması gerekir. İdarenin taraf olmadığı sözleşmeler, idari sözleşme olmadıkları gibi, idarenin sözleşmeleri de sayılmazlar. İdari sözleşmeler, ancak kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılabilir. Özel hukuk kişileri arasında yapılamaz.¹³⁹

Bununla beraber, bir sözleşmenin idari sözleşme sayılabilmesi için karşı tarafın mutlaka özel bir kişi olması zorunlu değildir. Bir başka anlatımla, tüzel kişiliğe sahip olmak koşuluyla iki kamu kuruluşu arasında da idari sözleşme yapılabilir¹⁴⁰.

Gerek Anayasa Mahkemesi kararlarında¹⁴¹ ve gerekse Danıştay kararlarında¹⁴² idari sözleşmenin olmazsa olmaz unsurları şu şekilde belirtilmektedir: “Sözleşmenin idari bir sözleşme olduğundan bahsedebilmek için, sözleşmenin taraflarından birinin kamu idaresi, kurumu ya da kuruluşu olması, sözleşmenin kamu hizmetinin yürütülmesi ile ilgili bulunması ve yönetime, özel hukuk yetkilerini aşan yetkilerin tanınmış olması koşullarının varlığı gereklidir.” İdari sözleşmelere; bir kamu hizmetinin kurdurulması ve belirli süreyle işletilmesi veya kurulmuş bir kamu hizmetinin sadece belirli süreyle işletilmesi amacıyla imzalanan kamu hizmeti imtiyaz sözleşmeleri ile işçi niteliği taşımayan kamu görevlileri ile idare arasında imzalanan idari hizmet sözleşmeleri örnek olarak verilebilir.

Danıştay idari sözleşmeyi belirlerken, sözleşmeye verilen isme değil, sözleşmenin içeriğine ve taşıdığı hükümlere bakmaktadır. Yap-İşlet-Devret sözleşmesi ile ilgili verdiği bir kararda, sözleşmenin, kamu hizmeti imtiyaz

¹³⁷ Şeref Gözübüyük/Turgut Tan, İdare Hukuku Genel Esaslar, (Ankara: 2004) C.I, 417.

¹³⁸ Giritli/ Bilgen/Akgüner, 1022.

¹³⁹ Aksi görüş için bkz. Murat Sezginer, İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı, (Ankara:2000) 111 vd.

¹⁴⁰ Çağlayan, “İdari Yargı Kararlarının...”, 103.

¹⁴¹ Günday, 167.

¹⁴² AYM. 09.12.1994 gün E:1994/43, K:1994/42-2, 24.01.1995 günlü RG.

¹⁴³ DİBK. 04.07.1964 gün E:1964/674, K:1964/344, 05.05.1965 günlü RG.

sözleşmesinin tüm unsurlarını taşıdığı ve bu nedenle Danıştay incelemesinden geçmesi gerektiği gerekçesiyle, sözleşmeyi iptal etmiştir¹⁴³.

II. İPTAL DAVALARINDA SUBJEKTİF EHLİYET

İdarenin tesis etmiş olduğu bir işlemde ötürü menfaati ihlal edilen kişiler tarafından, işlemin yetki, şekil, sebep, konu, amaç yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduğu iddiası ile iptal edilmesi için açılabilen iptal davası, kendine özgü niteliklere sahip bir dava türüdür.

İptal davası, idarenin kamu gücü kullanmak suretiyle aldığı tek yanlı ve icrai kararlarının, bağımsız yargı tarafından hukuka uygunluk noktasında denetlenmesini öngören; bu yönüyle de son derece önemli bir fonksiyon ifa eden bir dava türüdür¹⁴⁴.

Menfaatleri ihlal edilen gerçek ve tüzel kişilerin açtıkları iptal davası ile, bir hakkın tanınması veya teslim edilmesinden ziyade, dava konusu hukuka aykırı olduğu iddia edilen idari işlemin tesis edildiği an itibarıyla ortadan kaldırılması amaçlanır. Böylece iptal davasının esas işlevi, idarenin hukuka uygun davranmasını ve işlem yapmasını sağlayarak, yürütme ve yönetim alanlarında hukuk devleti ilkesini uygulayıp gerçekleştirmektir¹⁴⁵.

Menfaatleri ihlal edilen gerçek ve tüzel kişilerin açabilme yeteneğine sahip oldukları iptal davası, idarenin yargısal denetimi kavramı içerisinde, idari işlemlerin etkin bir biçimde hukuka uygunluk denetiminin gerçekleştirilmesini sağlamaya hizmet eder. İptal davası, idarenin toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için sahip olduğu ayrıcalıklı ve üstün yetkilere dayanarak tesis ettiği idari işlemlerde, bu gücünü kamu yararına ve dolayısıyla hukuka, uygun kullanıp kullanmadığının denetimini sağlar.

¹⁴³ Danıştay 10.D. 19.4.1993 gün E.1991/1 K.1993/1752 sayılı kararı in **Çağlayan** “İdari Yargı Kararlarının...”, 103.

¹⁴⁴ **Sezginer**, 7.

¹⁴⁵ **Lütfi Duran**, İdari İptal Davası Olağan ve Genel Bir Başvuru Yoludur”, İnsan Hakları Yıllığı, (Ankara:1997-1998) C.19-20, 187.

İptal davasının açılması menfaat ihlaline bağlanmıştır. Davacı olacak şahısta, medeni haklardan istifade ve bu hakları kullanma ehliyeti ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun aradığı dava ehliyeti aranır. Ancak bu genel ehliyet şartlarından başka idare hukuku ve iptal davası bakımından bir de menfaat şartı aranır. Yani, idari yargıda iptal davası açılabilmesi için, davacının yargılama işlemlerini yapabilme ehliyetinin bulunması yeterli değildir. Ayrıca dava konusu ettiği idari işlemin iptalini istemekte menfaatinin bulunması da gereklidir.

İptal davası menfaati ihlal edilenler tarafından açılabilen bir davadır. İdari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı aracılığıyla denetlenmesi suretiyle, idarenin hukuki saha içerisinde kalmasını sağlamak iptal davasının temel amacıdır. Hukuk devletinin prensiplerini benimsemiş bir idarenin hukuka uygun davranmasından daha doğal bir durum olamaz. Hukuka uygun davranan idarelerin sürekli olarak davalara muhatap olmasının ve buna bağlı olarak hukuki sürecin yavaş işlemesinin önüne geçebilmek açısından, iptal davası açabilmek için, dava konusu işlemde ilgilinin menfaatinin ihlal edilmiş olması şartı kabul edilmiştir. Bir idari işleme karşı iptal davası açılabilmesi için, ilgilinin işlemle olan bağlantısını, diğer bir anlatımla, idari işlemin ne şekilde menfaatini ihlal ettiğini kanıtlarla ortaya koyması gerekmektedir. Davanın açılabilmesi bakımından menfaat şartının aranması, iptal davasına kendine özgü bir nitelik ve kimlik kazandırmaktadır. Bu bağlamda, iptal davasına kendine özgü bir nitelik kazandıran ve davanın açılabilmesi bakımından gerekli ve zorunlu şartlardan biri olan menfaat kavramının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

A. Hak ve Menfaat Kavramları

2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde iptal davaları , “İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar” olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁶.

¹⁴⁶ İdari dava türlerini belirleyen İYUK 2. madde de iptal davaları “ menfaati ihlal edilenler” tarafından açılacak davalar olarak tespit edilmiş, daha sonra da 10.06.1994 tarih ve 4001 sayılı kanunla bu durum değiştirilmiştir. 4001 Sayılı Kanunda, “ idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar

Menfaat kavramının kesin bir hak veya çıkar ilişkisi olarak algılanmaması gerekir¹⁴⁷.

İdari yargıda özellikle iptal davasında menfaat ihlali kavramı önem arz etmektedir. Menfaat, “ bir idari işlemin yargı yeri önüne götürülebilmesi için onunla davacı arasında varolduğu anlaşılan ve yeterli sayıldığı kabul edilen salt bir ilişkidir. Yargı yerlerinin bu “ilişki” konusundaki yorumları ile iptal davaları, dolayısıyla “Hukuk Devleti” arasında doğrudan bir orantı bulunmaktadır. Menfaatin geniş yorumu idarenin yargısal yolla denetimini de etkin ve etkili bir hale getirmekte, tersi ise denetleme dışı durumları çoğaltmaktadır”¹⁴⁸.

İptal davasında, dava açılabilmesi bakımından tıpkı diğer davalarda olduğu gibi davacının hak ve fiil ehliyetine sahip olması gerektiği gibi, ayrıca işlemde ötürü menfaatinin ihlal edilmiş olması da aranmaktadır. Oysa ki bilindiği üzere, klasik davalarda, dava açılabilmesi bakımından bir hakkın ihlal edilmesi şarttır. Objektif nitelikte bir dava olan iptal davasında, yargılanmakta olan idarenin işlemi olduğundan, bu davanın açılabilmesi bakımından, ayrıca bu işlemin bir hak ihlaline neden olması şartı aranmamaktadır. İptal davasının bu özelliği iptal davasını gerek özel hukuk davalarından ve gerekse bir idari dava olan tam yargı davasından ayırt etmeye yarayan çok önemli bir husustur. Hak ihlali, tam yargı davasının esasını

hariç olmak üzere, kişisel hakları ihlal edilenler tarafından...” iptal davası açılabilmesi kuralına yer verilmiştir. Bu değişikliğin anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptali için, Danıştay 5. Dairesi tarafından E:1994/2507 sayılı davada Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuş olup; Anayasa Mahkemesi başvuruyu kabul ederek, 21.09.1995 gün ve E:1995/27, K:1995/47 sayılı kararıyla bu düzenlemenin iptaline karar vermiştir. Mahkeme hukuki boşluk doğmaması için kararının üç ay sonra yürürlüğe gireceğini belirtmişse de, iptal kararı üzerine söz konusu yasal değişiklik 08.06.2000 tarihinde yapılmıştır. İptal kararı ile değişikliğin yapıldığı 2000 yılı arasında doğan hukuki boşluğu idari yargı mercileri eski düzenlemeyi baz alarak, diğer bir anlatımla “menfaat ihlali” koşulunu dikkate alarak doldurmaya çalışmışlardır. İçtihatlarla doldurulmaya çalışılan bu boşluk 08.06.2000 gün ve 4577 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, yasa koyucu tarafından doldurulmuş bulunmaktadır. Halen geçerli olan mevzuat hükmüne göre, iptal davalarının açılmasına esas olan unsur, menfaat ihlali koşuludur.

¹⁴⁷ Sabri Coşkun/Müjgan Karyağdı, İdari Yargılama Usulü. (Ankara:2001), 105.

¹⁴⁸ İl Han Özay, Günışığında Yönetim II Yargısal Korunma. (İstanbul:2004), 136.

ve temelini teşkil etmekte iken, iptal davasında menfaat ihlali davanın esasına tesir etmeyen, davanın dinlenebilmesi için gerekli olan şekli bir şarttır¹⁴⁹.

Menfaat ihlali, davadaki ciddiyeti temin etmek, alakasız kimselerin lüzumsuz müracaatlarla idari kaza mercilerini işgal etmelerine mani olmak için konulmuş bir şarttır¹⁵⁰.

Hak, geniş anlamda, fertlere, hukuk kuralları tarafından, diğer kişilerin davranışları veya mallar üzerinde tanınan yetkililerdir. Hak kavramı, hukuk kurallarının tanıdığı menfaatler olarak da tanımlanmaktadır. Gerek kamu hukukundan gerek özel hukuktan kaynaklanan bir hakkı, idari işlem veya eylem nedeniyle ihlal edilenler, tam yargı davası açabileceklerdir¹⁵¹.

Menfaat kavramı, hak kavramına oranla daha kapsamlı olup, aynı zamanda hakkı da içerisinde taşımaktadır. Başka bir ifadeyle, her hak ihlali menfaat ihlali olmakla birlikte, her menfaat ihlali hak ihlali teşkil etmemektedir. Her menfaat; hakkın kuvvet ve mahiyetinde olmadığından; bundan maksat, kararın subjektif bir hakkı ihlal etmesi değildir. Buradaki menfaatten maksat, ciddi ve makul bir alakadan ibarettir¹⁵².

B- İptal Davası Ehliyet Koşulu Olan Menfaat

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 31.maddesi, objektif ehliyet konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapmıştır. HUMK'da ise, taraf ehliyeti ve dava ehliyeti olmak üzere iki tür ehliyeti düzenleyen hükümlere yer verilmiştir. HUMK'da 38.maddesindeki, "*davaya ehliyeti Kanunu Medeni ile tayin olunmuştur*" hükmü ile taraf ehliyeti konusunda ve HUMK'nun 59.maddesindeki, "*dava ikamesine ehil olan her şahıs, davasının bizzat veyahut intihap edeceği vekil vasıtası ile ikame ve takip edebilir*" hükmü ile dava ehliyeti konusunda Türk Medeni Kanununa atıfta bulunmuştur.

¹⁴⁹ Onar, C.III 1781.

¹⁵⁰ Onar C.III, 1781.

¹⁵¹ Yıldırım, 392.

Menfaat, korunmaya değer bir hukuki yararı ifade etmekte ve hak ihlaline göre daha geniş bir kapsamı içermekle birlikte, herkesin dava açmasına imkan veren “actio popularis” niteliğinde de değildir. Menfaat koşulu, idari yargıda dava açma ehliyeti ile ilgili bir koşuldur. Somut olayda, menfaat ihlalinin olup olmadığı, kavramın “dar” veya “geniş” yorumu ile son tahlilde idari yargı mercileri tarafından yapılmaktadır. İdari yargı bakımından menfaatin; meşru yani hukuken ileri sürülebilir, şahsi (Danıştay içtihatlarında geniş yorumlanabilmektedir) ve aktüel (güncel) olması gerekir. Menfaat, maddi veya manevi olabilir¹⁵³.

Yasa; iptal davasının, menfaati ihlal edilenler tarafından açılabilceğini öngörmekle, bu kişilerin üzerinde hukuki etkisi bulunmayan, yani onların menfaatini ihlal etmeyen idari işlemler hakkında iptal davası açılmamasını, böylece rastgele, her önüne gelen tarafından yapılacak başvurularla, idarenin dava tehdidi altına sokulmamasını ve idari yargı yerlerinin işgal edilmesini önlemek istemiştir¹⁵⁴.

İptal davasına konu olan işlemin davacıyı etkilemesi yani davacının kişisel menfaatini ihlal etmesi, işlem ile davacı arasında ciddi ve makul bir ilişkinin olması gerekmektedir. Aksi halde, kişilerin kendilerine etkisi bulunmayan, menfaatlerini ihlal etmeyen idari işlemler hakkında iptal davası açma hakkı doğacaktır. Bu da idarenin işleyişini olumsuz yönde etkiler. “İptal davalarında subjektif ehliyet koşulu olarak ciddi ve makul bir alaka yerine hak ihlalinin aranması en başta iptal davalarının objektif niteliği ile bağdaşmaz¹⁵⁵.”

Menfaatin maddi ya da manevi olması iptal davası açılabilmesi için bir önem taşımamaktadır. Buradaki menfaatten kasıt, ciddi ve makul bir ilgiden ibarettir. Menfaatin mutlaka para sair maddi bir kıymet ölçüsü ile ölçülebilecek mali bir niteliğe sahip olması lazım değildir. Ciddi ve makul olmak şartı ile manevi bir ilgi

¹⁵² Onar, c.III, 1781.

¹⁵³ Debbasch Charles/Rıccı Jean-Claude, Contentieux administratif, 6 e’,(Paris:1994) 255. in Sancakdar, “İdari yargıda Tek Dilekçe ve İle Dava Açma...”, 244.

¹⁵⁴ Akman Akyürek, “Danıştay Kararlarında İptal Davalarının Menfaat İhlali Koşulunun Kişisel Unsuru”, Danıştay Dergisi, S.81, 29.

¹⁵⁵ DİDDGK 2.2.1990 gün E.1989/430 K.1990/18 in Hakan Ata “İdari yargıda subjektif ehliyet koşulu”, AYİMD S.17, 95.

ve menfaatin ihlal edilmiş olması da bu şartın gerçekleşmesi bakımından yeterlidir¹⁵⁶.

C. Menfaatin Meşru Olması:

İptal davalarında menfaat şartı esasa ilişkin olmayan bir şekil şartıdır. Bu şart, her isteyen iptal davası açmasını önlemek için konulmuştur. Yani, bir menfaatin ihlal edilmiş olması idari işlemin mutlaka iptal edileceği anlamına gelmez¹⁵⁷. İhlal edilen menfaatin sınırını kanun tespit etmemiş olduğundan, iptal davasında kişinin menfaatinin ihlal edilip edilmediği idari yargı mercilerince ortaya konulacaktır.

İptal davası açabilmek için aranılan menfaat meşru bir menfaat olmalıdır. Ancak hukukun koruduğu bir menfaat meşru sayılır ve iptal davasına konu edilebilir. Bir menfaatin meşru sayılabilmesi için hukuken muteber olması, Anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, kararname, sözleşme gibi hukuk kaynaklarından birine bağlı olarak ortaya çıkması gerekmektedir¹⁵⁸.

Menfaat ihlalinin gerçekleşmesinde, menfaatin meşru olması, kişisel ve güncel olmasından önce gelir. Yani ihlal edilen kişisel ve güncel bir menfaatin ancak meşruluğu söz konusu ise dava açmak için yeterli bir durumun varlığından bahsedilebilir¹⁵⁹.

Menfaatin meşru sayılabilmesi için hukuksal bir durumdan çıkması, hukuksal bir duruma dayanması gerekmektedir¹⁶⁰. Meşru menfaat hukuka ve ahlaka aykırılık teşkil etmeyen menfaattir¹⁶¹. Genel anlamda kanunların ve kamu vicdanının doğru bulduğu şey meşru olarak kabul edilmektedir¹⁶².

¹⁵⁶ Onar, C III 1781.

¹⁵⁷ Gökalp, 452.

¹⁵⁸ Gökalp, 452.

¹⁵⁹ Karavelioğlu, 548.

¹⁶⁰ Onar C.III 1781.

¹⁶¹ Ali Ülkü Azrak, İptal Davalarının Objektifliği Üzerine Düşünceler, Onar Armağanı. (İstanbul:1977) 116 in Ata, 99.

¹⁶² Hüseyin Çelikkol, "İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet", Adalet Dergisi, Y:76, S.3, 1985:764 in Ata 99.

Hukuksal bir dayanaktan yoksun bulunan, yalnızca fiili bir temele dayanan menfaat ile, hukuka tamamen aykırı durumdan kaynaklanan menfaatler meşru olarak kabul edilemezler¹⁶³. Meşru olmayan bir menfaat ise iptal davası açabilme olanağını vermez¹⁶⁴.

Menfaatin meşruluğunun, menfaatin pozitif hukuk kurallarından kaynaklanması gerekliliği yerine menfaatin hukuka veya tüm sosyal düzen kurallarına aykırı olmaması üzerinden düşünülerek değerlendirilmesi yerindedir.

Bu durumda, iptal davası açma ehliyeti için bulunması gereken menfaatin meşruluğunun, hukuka aykırı olmadığı ölçüde kabul edilmesi gerekmektedir.

Menfaatin meşru olmasının gerektiği ile ilgili olarak Danıştay kararlarına bakacak olursak; Danıştay 6.Dairesinin bir kararında; *"davacının, "sivil mimarlık örneği" olarak tescil edilmiş bulunan uyumsuzluk konusu yapının kiracısı olduğu, Koruma Kurulunca, yapının restorasyon projesinin düzeltilerek uygun bulunmasına karar verilmesinden sonra taşınmaz malikleri tarafından, yapının dava konusu Koruma Kurulu Kararı uyarınca yeniden inşasını sağlamak amacıyla davacı aleyhine tahliye davası açılması üzerine davacı tarafından da anılan Koruma Kurulu Kararının iptali istemiyle bu davanın açılan davada, davacının, eski eseri korumaktan çok aleyhine açılmış olan tahliye davası sonucu tahliyesini önlemek ve 1983 yılından beri süregeldiği belirtilen kiracılık ilişkisini devam ettirmek amacıyla, mülkiyet bağı da bulunmayan taşınmaza yönelik olarak bu davayı açtığı kanaatine ulaşıldığından, söz konusu taşınmazın kiracısı olan davacının, asıl malik tarafından hazırlatılan ve koruma kurulunca da düzeltilerek uygun bulunan restorasyon projesinin iptalini isteme konusunda, meşru bir menfaatinin bulunmadığı gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesi gerekirken, İdare Mahkemesince, davanın esası incelenmek suretiyle karar verilmesinde isabet görülmediğine hükmetmiştir¹⁶⁵."*

¹⁶³ Sarıca 35 in Ata, 99.

¹⁶⁴ Ata, 99.

¹⁶⁵ Danıştay 6.D. 28.12.2004 gün E.2003/2750 K.2004/7115 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>.

Danıştay 11.Dairesi bir kararında; “ONKO Ankara Onkoloji Merkezi Sağlık Hizmetleri Ltd.Şti. tarafından Emekli Sandığı emeklilerine veya bunların resmi sağlık kurumlarınca, eleman veya teknolojik yetersizlik veya hasta yoğunluğu dolayısıyla sevk edilmeleri üzerine radyoterapi, tedavisi uygulayan davacı kurumun özel sağlık hizmeti bedelini tahsili amacıyla Sandık emeklilerince davacı kurum yetkililerine verilen vekaletnamelerle, davalı Emekli Sandığı’na yaptığı başvurunun reddi üzerine, Sandık Genel Müdürlüğü’nün 24.5.2000 gün ve 34669 sayılı işlem ile bu işlemin dayanağı olan 21.2.2000 gün ve 157 sayılı Sandık Yönetim Kurulu kararı ile 2000 Mali Yılı Bütçe uygulama Talimatında özel sağlık kurumlarınca yapılan radyoterapi tedavisine ait giderlerin karşılanacağı yolunda bir düzenleme yapılmamış olması nedeniyle eksik düzenlemenin iptali ve ödenmeyen sağlık hizmeti bedelinin tazminin ödenmesi istemiyle açılan davada; Resmi sağlık kuruluşlarınca yapılan sevk nedeniyle özel sağlık kuruluşlarınca uygulanan tedavi giderlerine ilişkin ödemeleri talep etme hakkı muayene ve tedavi hakkından yararlananlara ait bulunduğundan, sağlık yardımından yararlananlar tarafından kendi adlarına ödenecek paraların tahsili için özel sağlık kuruluşlarına verilen vekaletnameler, bu kuruluşları sandığa karşı hak sahibi kılmadığı, bu itibarla, tedavi giderlerini yasal olarak sandıktan talep hakkı sandık iştirakçisi olan emeklilere ait olduğundan, tedavi giderlerinin davacı kuruma ödenmemesine ilişkin işlemin iptalini istemekte davacı kurumun menfaati bulunmadığı, sandık emeklilerinin resmi sağlık kurumları tarafından, sevk edilmeleri üzerine özel sağlık kurumlarınca yapılan tedavilerine ait giderler hak sahibi olan Sandık emeklileri adına tahakkuk ettirmek suretiyle Sandıkça karşılanması mümkün olduğundan sandık ile aralarında sözleşme bulunmayan özel sağlık kuruluşu tarafından tedavi giderlerinin tahsili amacıyla hak

Yine Danıştay 6.Dairesi 11.5.2007 gün ve E.2006/1414 K.2007/2757 sayılı kararında; “..davacıların işletmeciliğini yaptığı dava konusu taşınmazın ruhsatsız olduğu, işletmesinin bulunduğu, “Adnan Menderes Sahil Yolu Projesi” kapsamında yol ve park alanında kaldığı gerekçesiyle tahliyesine ilişkin işleme karşı bu taşınmazda kiracı olarak faaliyet gösteren davacı tarafından açılan davada; ...taşınmaz üzerindeki mevcut yapıda kiracı olan ve bu yapıda kullanım hakkına sahip olan davacının anılan yapıların yıkılması durumunda zararının ortaya çıkacağı açık olup, yıkım ve tahliye işlemlerinin dayanağı olan “Adnan Menderes Sahil Yolu Projesi” davacının menfaatini etkileyeceğinden, bu davayı açmakta meşru ve güncel menfaati bulunduğu... hükmetmiştir. **Ergen, 22.**

Benzer konuda Danıştay 6.Dairesi 4.11.1983 gün E. 1983/787 K.1983/3372 sayılı kararında; “...İptali istenilen işleme konu yapıda kiracı olarak oturan davacının, işlemin uygulanması halinde yapı yıkılacağından, menfaatinin ihlali söz konusu olduğu ve tebligatın sadece mal sahibine yapılmasının da dava açma hakkını kaldırmayacağı nedeniyle davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin idare mahkemesi kararında isabet bulunmadığına... hükmetmiştir”. **Ergen, 74.**

sahiplerince (emekliler) verilen vekâletname ile davalı kuruma yapılan başvurunun reddi üzerine, açılan davada, özel sağlık kuruluşunun dava açma ehliyeti bulunmadığına hükmetmiştir”¹⁶⁶.

Meşru menfaatin konu edildiği Danıştay 10.Dairesi kararına konu olan bir olayda; “...Liman İşletmeleri A.Ş. tarafından, 23.1.2002 tarih ve 24669 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, Kamu İktisadi Teşebbüslerince İşletilen Limanların, Deniz Sınırlarının ve Koordinatlarının Belirlenmesine İlişkin Tebliğin 4,5,6,7 ve 8. maddelerinin iptali ve yürütmesinin durdurulması istemiyle açılan davada; mahkeme, ... Liman İşletmeler A.Ş.’ye ait olan, ... Limanının, işletme hakkı verilmesine ilişkin Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nın 7.4.1997 günlü, 97/13 sayılı kararını iptal eden Trabzon İdare Mahkemesinin ... sayılı kararı ile ... Limanının, işletme hakkının verilmesi ve ihale yapılmak suretiyle özelleştirileceğine ilişkin işlemi iptal eden Ordu İdare Mahkemesinin.. sayılı kararının, Danıştay 10.Dairesi’nce onandığı, yukarıda anılan Trabzon ve Ordu İdare mahkemelerinin kararlarının gereğinin gecikmeksizin uygulamak zorunda olan Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nın, özelleştirilmesine karar verip, devir ve teslim işlemleri yapılan kuruluşlarla ilgili olarak verilen yürütmeyi durdurma ve iptal kararları nedeniyle geriye veya ileriye doğru işlem yapılamayacağı içerikli, 6.12.1997 günlü, 1997/66 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararını dayanak göstererek kararların gereğini yerine getirmediği anlaşılan davada; davacı şirketin ... Liman işletmeciliğini yapmasına olanak veren işlemlerin yargı kararı ile iptal edildiği halde Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca kararların gerekleri yerine getirilerek işlem veya eylem yapmaması nedeniyle, ... Limanının işletmeciliğini halen sürdürülebildiği dikkate alındığında, sözü edilen şirketin bu sıfatıyla açtığı bu davadan elde etmek istediği menfaatin, hukuken korunması gereken meşru bir nitelik taşımadığı açık olduğundan davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir”¹⁶⁷.

¹⁶⁶ Danıştay 11.D. 14.5.2001 gün E..2000/7348 K.2001/1221 (Y.K.)

¹⁶⁷ Danıştay 10.D. 13.11.2002 gün E.2002/1407 K.2002/4320 in Mehmet Altundiş, “İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti” Türkiye Barolar Birliği Dergisi Mart-Nisan. 2007:355.

Davacının ulaşmak istediği sonuç, dava konusu işlem ile tesis edilmiş ise, işlemin tesis ediliş gayesinden hareketle iptalini istemekte güncel ve kişisel menfaati bulunmakla birlikte meşru bir menfaati yoktur.

Danıştay 10.Dairesi bir kararında; "25.7.1951 tarihli ve 3/13401 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile şair Nazım Hikmet Ran'ın Türk vatandaşlığından çıkarılmasına karar verildiği, MERNİS projesi kapsamında söz konusu kararın nüfus kütüğüne tescili işlemi ile şair Nazım Hikmet Ran'ın Türk Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkarılmasına ilişkin anılan Bakanlar Kurulu kararının geçersiz kaldığı ve uygulanamayacağı hususunun tespiti istemiyle Danıştay 10.Dairesinin E.2002/371 sayılı dosya ile açtığı davada, ehliyet yönünden reddi yolunda verilen kararın Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 6.10.2005 tarih E.2004/3, K.2005/2371 sayılı kararıyla; Nazım Hikmet Ran'ın Türk dünyasının ve 20.yüzyıl dünya edebiyatının en büyük şairlerinden olduğu, Türk ve Doğu halklarının şiirini büyük ölçüde etkilediği Unesco'nun şairin 100.yıl doğum yılı anısına 2002 bu yılını Nazım Hikmet Yılı ilan etmesinin bu gerçeği onayladığı, dolayısıyla adı geçen şair hakkındaki vatandaşlıktan iskat kararının nüfus kütüğüne tesciline ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, davacının bir vatandaş olarak güncel ve kişisel menfaati bulunduğu gerekçesiyle bozulduğu, kararın bozulması üzerine bozma kararına uyularak davanın esas yönünden reddine karar verildiği, bu süreci takiben Bakanlar Kurulunca, 5.1.2009 tarihli ve 2009/14540 sayılı dava konusu kararname ile Nazım Hikmet Ran'ın Türk vatandaşlığından çıkarılmasına ilişkin 25.7.1951 tarihli ve 3/13401 sayılı Bakanlar Kurulu kararının yürürlükten kaldırılmasına karar verildiği; davacı tarafından bu kararın esasen yoklukla malul bulunan 25.7.1951 tarihli ve 3/13401 sayılı Bakanlar Kurulu kararına, meşruiyet kazandırılması, siyasi rant amacı taşınması ve ölü kişinin vatandaşlığa alınması sonucunu doğurması nedeniyle hukuka aykırı olduğunu ileri sürerek iptali istemiyle açılan davada; davacı ile dava konusu Bakanlar Kurulu kararı arasında kişisel ve güncel menfaat ilişkisinin bulunduğu kabulü olanaklı ise de; davacının söz konusu işlemin iptalini istemekte meşru bir menfaati bulunmamaktadır. Başka bir deyişle davacının daha önce açmış olduğu 2002/2371 sayılı dosyada açtığı ilk dava ile ulaşmak istediği sonuç şair Nazım Hikmet Ran'ın Türk vatandaşlığından baştan itibaren çıkarılmamış sayılmasını sağlamak olup esasen bakılan davanın konusu olan 5.1.2009 tarihli ve 2009/14540 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile bu

amaçlandığından davacının bu işlemin iptalini istemekte meşru bir menfaatinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır¹⁶⁸. ”

Menfaatin meşruluğunun ne anlama geldiği konusunda AYİM kararlarında yeterli bilgi ve açıklamanın bulunmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bir er hakkında tek tabip tarafından düzenlenen sağlık raporunun iptali için açılan davada AYİM, menfaatin meşruluğuna yer verdiği kararında şu açıklamaya yer vermiştir: “ *Davacının iptalini istediği rapor, niteliği ve içeriği itibariyle iptal davasına konu edilebilecek rapordandır. Ancak 1602 sayılı Kanununun 21.maddesinde iptal davalarının, iptali istenen işlemle doğrudan menfaati ihlal edilenler tarafından açılacağı belirtilmiştir. Bu hükme göre, işlemin iptal edilmesinde davacının meşru bir menfaati bulunmalıdır. Zira raporun iptal edilmekle davacı kendi lehine olan spora (koşuya) çıkmama halinden de yararlanamayacaktır. Bu nedenle raporun iptaline ilişkin isteminin incelenmesi mümkün değildir.*”

Söz konusu kararda geçen ifadelerden, AYİM’in davacı lehine olan bir idari işlemin iptali talep etmesinde meşru bir menfaatinin bulunmadığını kabul ettiği anlaşılmaktadır. Aslında burada söz konusu olan menfaatin meşruluğu değil, menfaatin ihlalinin var olup olmadığıdır. Kararda geçen “meşru bir menfaat” ifadesi yerine “ihlal edilmiş bir menfaat” ifadesinin kullanılmasını daha doğru olacaktır¹⁶⁹.

Biz burada ihlal edilen menfaatin meşru sayılabilmesi için hukuken ileri sürülebilir olmasının gerektiğini düşünüyoruz. Hukuk devletinin bütün unsurlarıyla vücut bulmasına ve yerleşmesine hizmet eden idari yargıya özgü niteliklere sahip iptal davaları, hukuka aykırı menfaatlerin korunmasına hizmet edemez ve etmemelidir.

D. Menfaatin Güncel (Aktüel) Olması

Güncel menfaat, davanın açılması sırasında var olan, aktüel ilgiyi, alakayı ifade etmektedir¹⁷⁰. Menfaatin güncelliğinden söz edebilmek için, iptal

¹⁶⁸ Danıştay 10.D.24.3.2009 gün ve E.2009/1191 K.2009/2188 (Y.K.)

¹⁶⁹ Ata, 99.

¹⁷⁰ Altundiş, 356.

davası açıldığı zaman ortada gerçekleşmiş, “mevcut” bir menfaat ihlalinin bulunması gerekir. Kural olarak doğmamış ya da ileride doğacak menfaat ihlali için dava açılmaz. Ancak, yakın bir gelecekte gerçekleşeceği kesin olan bir menfaat ihlali güncel kabul edilir. Düzenleyici işlemlere karşı ilgililerin uygulamadan önce dava açabilmeleri de aynı olasılıktan kaynaklanmaktadır¹⁷¹. Dava açıldığı zaman bir menfaat bulunmamasına karşılık, dava karara bağlandığı sırada menfaat ilişkisi gerçekleşmişse bu durumda da menfaat koşulunun varlığından söz edilir¹⁷².

Bu durumda, menfaatin davanın açıldığı yada en geç karara bağlandığı sırada bulunması güncellik koşulunu gerçekleştirecek, doğmamış yada ileride doğması beklenen menfaat dolayısıyla iptal davası açılmayacaktır¹⁷³.

Menfaatin güncel olmaması durumunda, meşru yada kişisel olması da önem taşımamakta, ortada bir menfaat olmadığından öteki ölçütlerin varlığının araştırılmasına da gerek kalmamaktadır.

Menfaatin güncelliği konusunda öğretide ve yargı içtihatları arasında görüş birliği bulunmamaktadır. Kimileri davanın açıldığı tarihte menfaat ilgisini yeterli görmekte iken, kimileri de menfaat ilgisinin dava boyunca sürmesinin zorunlu olduğunu düşünmektedir.

Davanın açılması sırasında var olan, bu aktüel ilginin, dava sonuçlanıncaya kadar devam edip etmeyeceğine ilişkin olarak Danıştay kararlarında istikrar bulunduğu söylenemez. Danıştay, bazı kararlarında, davanın açıldığı anda var olan menfaatin yeterli olduğunu, davanın sona ermesine kadar devam etmesinin gerekmediğine karar vermiştir¹⁷⁴. Bazı kararlarında ise, davanın açıldığı sırada var olan menfaatin, dava sonuçlanıncaya kadar devam etmesinin zorunlu olduğunu karara bağlamıştır¹⁷⁵.

¹⁷¹ Yenice/Esin, 490.

¹⁷² İkinciöğulları, 154.

¹⁷³ Gözübüyük/Tan, 378.

¹⁷⁴ Danıştay 5.D. E.1986/1099, K.1988/1908 in Altundiş, 356.

¹⁷⁵ Danıştay 6.D. E.1984/233 K.1984/2499 in Altundiş, 356.

Davanın açıldığı tarihte davacının idari işlemle ciddi ve makul maddi ve manevi bir ilişkisinin varlığının, dava açma ehliyeti için yeterli görüldüğü ve bu ilişkinin dava sonuçlanıncaya kadar sürmesinin de gerekli bulunmadığına ile ilgili olarak Danıştay 5.Dairesi bir kararında; “*Kristal Tuz Rafinerisi San ve Tic. A.Ş. Genel Müdür Yardımcısı olan davacının bu görevinden alınarak Genel Müdürlük müşavirliğine atanmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; davacının dava devam ederken kendi isteği üzerine emekli olduğu görülmekle birlikte, davanın açıldığı tarihte dava konusu işlemle menfaatinin ihlal edilmiş olması yeterli olup, bu menfaat ilişkisinin dava sonuna kadar sürmesinin gerekmemesi karşısında, işin esasına girilerek bir karar verilmesi gerekirken davanın ehliyet yönünden reddi yolunda verilen idare mahkemesi kararında hukuksal isabet görülmemiştir*¹⁷⁶.”

Aynı duruma ilişkin yine Danıştay 5. Dairesi bir kararında; “*Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesinde uzman tabip olarak görev yapan davacı, aynı hastanenin İç Hastalıkları Klinik Şefliğine ...'in atanmasına ilişkin 15.12.2005 tarihli işlemin istemiyle açtığı davada; menfaat ihlali koşulunun, iptal davalarının kabulü ve dinlenebilmesi için aranılan koşullardan biri olduğu, menfaat ilişkisinin kural olarak iptal davasına konu olan kararın niteliğine göre saptandığı, kişisel, meşru ve güncel menfaatin varlığı ve bunların ihlalinin menfaat ilişkisinin kurulmasında yeterli sayıldığı, bu hususun davanın niteliğine ve özelliğine göre idari yargı mercilerince belirlendiği davanın açıldığı tarihte davacının idari işlemle ciddi ve makul maddi ve manevi bir ilişkisinin varlığının, dava açma ehliyeti için yeterli görüldüğü ve bu ilişkinin dava sonuçlanıncaya kadar sürmesinin de gerekli bulunmadığı gerekçesiyle, Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi İç Hastalıkları Klinik Şefliğine bir doçentin sınavsız olarak atanmasına ilişkin dava konusu işlem, aynı hastanede uzman doktor olan ve klinik şefliğine yapılacak bir sınav sonucu atanma haklı beklentisi içinde bulunan davacının menfaatini dava tarihi itibarıyla ihlal eder nitelikte bulunmakta olduğundan, davanın açıldığı tarihte iptali istenen işlem ile davacı arasında menfaat ilgisinin varlığının açık olması karşısında, davanın ehliyet yönünden reddi yolunda verilen İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmediğine hükmedilmiştir*¹⁷⁷.”

¹⁷⁶ Danıştay 5.D. 4.6.2007 gün E.2004/6836, K.2007/2875 (Y.K.).

¹⁷⁷ Danıştay 5.D. 7.5.2007 gün E.2007/526 K.2139 DD. S.116.

Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “Fatih ilçesi ... parsel sayılı taşınmazın Adile adına kayıtlı olduğu, adı geçenin hayatı ve nerede olduğuna dair bir bilgi edinilemediği. gaip olduğu ve varissiz öldüğünün mahallesi muhtarlığınca düzenlenen ilmuhaberden anlaşıldığı nedeniyle malulen vakfa kaldığına ilişkin işlemin iptali istemiyle kayyım tarafından açılan davada davacının mahluliyet kararının iptali istemiyle bu davayı açtığı tarihte kayyım olduğu ancak dava derdest iken kayyımlık kararının yargı kararıyla kaldırıldığı anlaşılmış olup işlemin tesis edildiği ve dava konusu edildiği tarih itibariyle meşru, güncel, kişisel ehliyeti bulunduğu açık olan davacının durumunda sonradan meydana gelen değişiklikler dikkate alınmak suretiyle davanın esasının çözülmeyerek ehliyet yönünden reddedilmesine ilişkin ilk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulmayarak bozmuştur”¹⁷⁸. Danıştay bu kararı ile dava açıldığı tarihte var olan ehliyetin varlığını yeterli sayarak bunun dava sonuna kadar devam etmesini zorunlu görmemiştir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi menfaat ihlali şartının, davanın başından itibaren her aşamasında, özellikle de karar verilmesi anında var olmasını aramaktadır. Dava karara bağlanmadan önce menfaat ihlali koşulu ortadan kalkarsa, davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmektedir. Bu nedenle Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, dava sona ermeden, işlemin iptali için dava açan davacının kendi iradesi ile veya iradesi dışında asker kişi statüsünün dışına çıkması ya da çıkarılması ve hatta aynı konuda davacı hakkında yeni bir işlem (örneğin yeni bir atama işlemi) tesis edilmesi durumunda dahi güncel menfaat bağı kalmadığı gerekçesiyle subjektif ehliyetin yokluğuna hükmedilmektedir ki bu durumun davacının hak arama hürriyetini ihlali anlamına geldiğinde şüphe yoktur.

Menfaatin dava süresince sürmesinin zorunlu olup olmadığına ilişkin Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararlarını incelersek; *Davacının 03.08.2003 tarihinde Yd.Sb. Aday öğrenci olarak askerlik hizmetine başladığını, 31.08.2003 tarihinde Tbp. Atğm. olarak TSK. NBC.Ok.ve Eğt. Mrk. K. lığına atandığını, hiçbir zaruret almadan isteği dışında Gelibolu – Ortaköy 18 nci Zh. Tuğ. 2. Mknz. P.Tb. K.lığı emrine atama işleminin iptali istemiyle açılan davada; 1602 sayılı Kanununun 21 nci maddesinden de anlaşılacağı üzere, idari kararlara karşı herkes yargı yoluna*

¹⁷⁸ Danıştay 10.D. 10.4.2000 gün, E.1997/6341 K.2000/1372 (Y.K.).

gidemeyeceği, ancak bu karardan doğrudan doğruya menfaati haleldar olanların dava açabileceği, uygulama ve öğretide, menfaatin dava açıldığı tarihte mevcut olmasının yeterli olmadığı, bu menfaatin dava süresince devam etmesi gerektiği ve hatta davanın karara bağlandığı anda dahi bu menfaat ilişkisinin devam etmesi koşulunun aranması gerektiğinin genel kabul gördüğü, iptal davalarının konusunun uygulanamayan işlemler değil, uygulanmakta olan ve hukuki sonuçlar doğurmaya devam eden idari işlemler olduğu, uygulaması bitmiş bir idari işlemin iptal davası çerçevesinde yargı denetimine tabi tutularak davanın reddedilmesinin veya işlemin iptal edilmesinin bir hukuki yarar sağlayacağını söyleyemeyeceği,

Davacının terhis edilmesi aynı zamanda subay statüsünden çıkması sonucunu da doğurduğundan; subay statüsüne sıkı sıkıya bağlı bir işlem mesabesinde olan dava konusu “atama” işleminde davacının güncel menfaat ilişkisinin kesildiğinin açıkça anlaşıldığı, davacının terhis olması nedeniyle menfaatin koşulu yani sübjektif ehliyeti kalmadığına¹⁷⁹.” karar verilmiştir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin başka bir kararında; “Davacı astsubayın lojmandan çıkarılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; Davacının davasını açtığı ... tarihinde davada menfaat ilişkisinin bulunduğu, hatta dava devam ederken emekliye ayrılarak TSK. ile ilişkisinin kesildiği ... tarihine kadar güncel menfaat ilişkisinin devam ettiğinde kuşku olmadığı, ne var ki, davacının isteği üzerine emekliye ayrılarak TSK. mensubu astsubay statüsünden çıkması karşısında, dava konusu lojmandan tahliye yolundaki işlemin, halen yürürlükte bulunan ve hukuki sonuçlarını devam ettiren bir idari işlem olma niteliğinin ortadan kalkmış bulunduğu, bu nedenle de artık davaya iptal davası olarak devam edilmesi, geçmişte kalan işlemin denetimi değil; ileride tesisi muhtemel işlemin nasıl olması gerektiğine yargı organınca işaret edilmesi anlamına geleceği, bunun da anlamı idari işlem niteliğinde yargı kararı vermek olduğu ve gerek Anayasanın 125 nci maddesi, gerekse 1602 Sayılı kanunun 21 nci maddesi bu hususu açıkça yasaklamakta olduğu, menfaatin dava açıldığı tarihte mevcut olmasının yeterli olmadığı, bu menfaatin dava sırasında devam etmesi gerektiği, hatta davanın karara bağlandığı anda dahi bu menfaat ilişkisinin devam etmesi koşulunun aranmasının

genel kabul gördüğü, bu görüşün temelinde de verilecek yargı kararının sonuç doğurmayacak olması halinde böyle bir yargı kararının hiç verilmemesinin daha doğru olacağı düşüncesinin yattığı, bu sebeple de uygulanabilme olanağı bulunmayan bir yargı kararını vermenin hiçbir anlamı olmayacağı,

Şu halde, idari yargının özelliği ve iptal davasının niteliği açısından; karar tarihinden önce davacının iptali istenen işlemle olan güncel menfaat ilişkisinin kesilmesi karşısında, artık bu işlemin iptal davasına konu olamayacağını kabul etmenin gerekli bulunmakta olduğu gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine” karar vermiştir¹⁸⁰.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin 1.Dairesi başka bir kararında; *”1994 yılı sicil notunun iptali istemiyle açılan davada; yargılama devam ettiği sırada davacının, Yüksek Askeri Şura kararı ile Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişkisinin kesilmesiyle bulunduğu statüden çıkarak yeni bir statüye girmiş olduğundan, birtakım kişisel çekişmelerden dolayı 1994 sicillerinde sakıncalı personel olarak nitelendirildiği sebebiyle bu sicillerin iptaline ilişkin işlemin iptaline ilişkin istemi gerçekleşse dahi, alaka ve menfaati sadece manevi haz boyutlarında kalacağı, yargılamanın devamına yeterli görülmeyeceği gerekçesiyle ehliyet yönünden ret kararı vermiştir¹⁸¹.*

Menfaatin güncelliği konusunda, menfaat ihlali koşulunun sadece davanın açıldığı tarihte yeterli olmadığı, dava sonuçlanıncaya kadar devam etmesi görüşü Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde yerleşmiş içtihat haline gelmiş iken, son yıllarda verilen kararlarda yazılan azlık oylarıyla bu durum tartışılmaya başlanmıştır.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında; *”Atama işleminin iptalini dava ettikten sonra davacının 29 Temmuz 2004 tarihli dilekçe ile emeklilik isteminde bulunduğu ve bu istemin 17 Ağustos 2004 tarihinde onaylanarak*

¹⁷⁹ AYİM 1.D. 14.9.2004 gün E.2003/1301 K.2004/903 AYİMD S.20, 116, 117.

¹⁸⁰ AYİM 1.D.30.09.1997 gün E.1996/919 K.1997/639 AYİMD, S.12, 68, 69.

¹⁸¹ AYİM 1.D. 14.3.1995 gün E.1994/998 K.1995/322 AYİMD. S.10 naklen <http://www.msb.gov.tr/prgs/ayim>

kesinleştiği ve davacının 22 Eylül 2004 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişığının kesildiğinin anlaşıldığı, davacının emekli personel statüsüne geçmesi nedeniyle güncel menfaat koşulu yani sübjektif ehliyeti kalmadığından davanın ehliyet yönünden reddine” karar verilen dosyada yazılan azlık oyunda “ iptal davasına konu edilen işlem ile davacı arasındaki menfaat ilişkisinin bir ön koşul olarak davanın açıldığı anda bulunmasının yeterli olduğu, dava süresince ve karar anına kadar sürmesinin gerekmediği, hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirme potansiyelini bünyesinde taşıyan iptal davalarına bağlı yargı denetiminin etkisizleştirilmesine yol açacağı kanaati ile davanın esasına girmeden davacının sübjektif ehliyeti kalmadığı gerekçesiyle karar verilmesine uyuşmazlığın esası hakkında bir karar verilmesine yer olmadığına” karar veren çoğunluk görüşüne katılmadığı” belirtilmiştir¹⁸².

İptal davalarında, menfaat ilgisinin dava sonuçlanıncaya kadar aranmasının gerekmediği, iptal davasının amacı göz önüne alındığında bizce de daha doğrudur. İdarenin işleminin yargılanmasına devam edilmesi sayesinde hukukun üstünlüğünün tesisine yardım ettiği gibi, idarenin işlemlerini yargı denetiminden kurtarma, kaçırma eğilimine de engel olur. Menfaat bağının dava süresince devamının kabulü halinde idarenin, davacı ile idare tarafından tesis edilen işlem arasındaki menfaat ilgisini keserek, iptal kararının yaptırımından kurtulmanın yolu açılmış olacaktır. Bu nedenle bu türden davalarda emekliye ayrılma, istifa gibi işlemler nedeni ile menfaat ihlalinin artık varlığını yitirdiğine karar vermeyip, davayı sürdürmek gerekir. İdare yeni bir işlem tesis edecekse de mahkemenin verdiği iptal kararının gerekçesini dikkate alacaktır. Böylelikle hukuka uygun davranan idarenin oluşmasına katkıda bulunulacaktır. Öte yandan yargılama sonunda davacı lehine iptal kararı verilirse idarenin hukuka aykırı işlemi nedeniyle oluşan zararların tazmini amacıyla tam yargı davası¹⁸³ da açılabilir, davacının zararının tazmini sağlanabilecektir.

¹⁸² AYİM 1.D. 1.2.2005 gün E.2004/745 K.2005/129 AYİMD S.20, 110.

¹⁸³ 2577 sayılı yasanın 12.maddesinde “İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştaya ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 inci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır” hükmüne yer verilmiştir.

İdari işlemin idare tarafından geri alınması halinde menfaat ilgisinin ne olacağı, davanın konusuz kalıp kalmayacağı konusunda Danıştay'ın tutumu somut olaya göre farklılık göstermekle birlikte çarpıcı olması açısından eski tarihli bir kararını aktarmak isteriz.

Danıştay 1963 tarihli bir kararda, işten el çektirme işlemine karşı dava devam ederken, işlem idare tarafından geri alınır, bunun üzerine mahkeme şu kararı vermiştir. “...İptal davaları çözüldükten, dava konusu kararın verildiği zamandaki durum yargılanır. Bir kere alınmış, uygulanması gerekli olduğu için uygulanmış, hükmünü zaman içinde bir süre yürütmüş bir idari kararın sonradan değiştirildiği ileri sürülerek iptal davasına konu olmayacağını kabul etmek, idareyi kendi eylem ve işlemlerini daima yargı denetiminden kurtarma ve onun akıbetinden sıyrılmaya imkanına kavuşturur. Menfaatinin veya hakkının ihlal edildiği ileri sürerek dava açmış olan kişilere, vaktiyle menfaatiniz veya hakkınız ihlal edilmiş olsa bile, bugün sizi vaktiyle zarar sokmuş olan tasarruf ortada yoktur, diyerek davasını reddetmek veya karar vermeye yer yoktur şeklinde hükme varmak yargı görevinden çekilmek olur...” denilerek işlem hakkında iptal kararı verilmiştir¹⁸⁴.

E. Menfaatin Kişisel Olması

İptal davasına konu olan işlemin, davacının kişisel menfaatini ihlal etmiş olması gerekir. Ancak menfaatin kişisel sayılabilmesi için işlemin mutlaka davacı hakkında tesis edilmiş olması gerekmez. Hakkında karar verilen kimsenin, kararın menfaatini ihlal etmesi halinde iptal davası açabileceği açıktır.

Bir kimse kendi menfaatini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemeyen işlemlere karşı iptal davası açamaz. Başka bir deyişle, ihlal edilen menfaatin kişisel olması gerekmektedir¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Danıştay 8.D. 12.2.1963 gün E.62/1946 K.63/1191 in Çağlayan “İdari Yargı Kararlarının...”,84-85.

¹⁸⁵ Gözübüyük/Dinçer, 77.

Menfaat ihlalinin kişisel olması, davacının iptalini istediği işlemle davacı arasında belirli bir yakınlık bulunmasını gerektirir¹⁸⁶. Menfaatin kişiselliği ile anlatılmak istenen, davaya konu edilen idari işlem ile davacı arasındaki maddi veya manevi bir ilişkiden ibarettir¹⁸⁷. Menfaat ihlalinin para ile ölçülebilen nitelikte bulunması şart değildir İşlem ile davacı bizzat rencide olmuş, ihlal onun bir menfaatine zararlı olmuş ise kişisel ilginin kurulduğunu söylemek mümkündür.¹⁸⁸

Menfaatin öteki niteliklerinde olduğu gibi kişiselliği konusunda da değerlendirmeyi idari yargı mercii yapacaktır. Davaya konu edilen işlem ile davacının herhangi bir menfaatinin ihlal edilip edilmediğinin tespitinde idari yargı mercii, öğretisi ve Danıştay içtihatları yol gösterecektir. Yargı mercilerinin bu değerlendirmeleri sırasında kişisel menfaatin dar ya da geniş yorumlanması idarenin yargısal denetimini daraltacak veya genişletecektir. Kişisel menfaatin dar yorumlanması idarenin birçok hukuka aykırı işleminin yargı denetimine tabi olmaması sonucunu doğuracaktır.

Bireysel idari işlemler belli kişi ve durumlara ilişkin olan işlemlerdir. Bireysel idari işlemlerle, belli kişiler için hukuki durumlar yaratılır, değiştirilir ve kaldırılır. Bu biçimde muhatabı belli olan bireysel idari işlemler ile menfaat ilişkisi içinde olabilecekler de kolayca tespit edilebilecektir.

Şart işlemler belli bir kişilik dışı bir hukuki duruma(statüye) sokan veya böyle bir hukuki durumdan çıkarılan işlemlerdir. Memur atama, emekliye sevk etme, okula kaydetme gibi idari işlemler şart işlemlerdir¹⁸⁹. Şart işlemlerin ilk bakıştaki ilgisi ve bu işlemle menfaat bağı olan kişi, elbette ki idari işlemle böyle bir statüye sokulan yada çıkarılan kişidir. Adına işlem kurulan kişinin dava açma ehliyeti yönünden menfaat sahibi olduğu tartışmasızdır.

Böyle doğrudan kurulacak bir menfaat ilişkisinin yanında, doğrudan adına işlem kurulmamakla birlikte, idarenin kurduğu bir şart işlem ile kişisel

¹⁸⁶ Mukbil Özyörük, İdare Hukuku-İdari Yargı Ders Notları, teksir-daktilo, (Ankara;1977) 216 in Ata, 100.

¹⁸⁷ Alan, 32.

¹⁸⁸ Özyörük 216 in Ata, 100.

¹⁸⁹ Günday 116,117.

menfaatleri zedelenecek kişilerden de söz etmek mümkündür. Şöyle ki, koşulları önceden idare tarafından belirlenmiş bir memurluk statüsüne yapılan atama işlemleri vardır. Bu kişilerin de iptal davası ehliyeti bulunmamaktadır. Ancak bu dava ehliyeti, göreve bir başkasının atanması üzerinden değil, davacının atanmaması üzerinden araştırılacak bir menfaat ihlaline dayanacaktır. Oysa, bu statünün gerektirdiği koşulları taşımayanların, bir başkasının atanması ile menfaatlerinin ihlal edilmesi mümkün olmadığı gibi iptal davası ehliyetlerinden de söz edilemez.

Konu ile ilgili olarak Danıştay kararlarına bakacak olursak; Danıştay 5.Dairesi bir kararında; *“İstanbul ... Hastanesi'nde ...Genel Cerrahi Kliniği'nde uzman doktor olarak görev yapan davacının, Ankara ilinde bir kısım genel cerrahi klinik şef ve şef yardımcılıklarına yapılan atanma işlemlerinin iptali istemiyle açılan davada, klinik şefliğine ve klinik şef yardımcılığına yapılacak sınavla atanma hakkı beklentisi içinde bulunan davacının menfaatinin ihlal eder nitelikte bulunduğundan, söz konusu atanma işlemleri ile davacı arasında ciddi, güncel menfaat ilişkisinin varlığı karşısında idare mahkemesinin davanın ehliyet yönünden reddi yönündeki kararında hukuki isabet görmemiştir¹⁹⁰.”*

Doğrudan veya dolaylı olarak kişisel, meşru ve güncel bir menfaati ihlal edilmeyen kişinin dava açma ehliyeti bulunmamaktadır.

; Danıştay 5.Dairesi ilk derece mahkemesi olarak baktığı bir davada; *“İstanbul Altın Borsası Başkan Yardımcısı olan davacının, anılan Borsa Başkanlığı'nın Kasım-2006 dan bu yana boş olduğunu ve asaleten Borsa Başkanı atamasının yapılmadığını, Borsa Başkanlığı görevine Sermeye Piyasası Kurulu'nun önerisi üzerine müşterek kararname ile atama yapıldığını öne sürerek, dolayısıyla Sermeye Piyasası Kurulu Başkanlığı ve Üyeliğine yapılan atamalara ilişkin dava konusu işlemlerle açık bir ilgisinin bulunduğu iddiasıyla açtığı davada, davacı ile dava konusu edilen Sermeye Piyasası Kurulu Başkanlığı ve Üyeliğine yapılan atamalara ilişkin işlemler arasında yukarıda belirtilen anlamda bir menfaat ilişkisi yani davacının söz konusu atama işlemleriyle, kişisel meşru ve güncel bir menfaatinin ihlal edilmiş olması durumu bulunmadığı gibi, davacının İstanbul Altın*

¹⁹⁰ Danıştay 5.D. 26.2.2007 gün E.2006/3700 K.2007/763 (Y.K.)

*Borsası Başkan Yardımcısı sıfatını taşımakta olması da dava konusu işlemlerin iptalinde menfaati olduğunun kabulünü gerektirmediğine hükmetmiştir*¹⁹¹.

Sendika üyesi olmayan bir kişinin atanmasının iptalini istemekte sendikanın dava açma ehliyeti konusunda iki yargı kararını örnek olarak verebiliriz.

Danıştay 5.Dairesi bir kararında; *“Türkiye Yerel Yönetim Hizmetleri Kolu Kamu Görevlileri Sendikası tarafından, Fatih Belediye Başkanlığı’nda İdari İşler Müdürlüğü Koruma ve Güvenlik Şefi olarak görev yapan ve Sendikalarının üyesi olmayan’nin Zabıta Müdürlüğü Komiser Yardımcılığı’na atanmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; bir üyesini temsil etmek suretiyle değil, fakat adı geçen kişinin Zabıta Müdürlüğü Komiser Yardımcılığı’na atanma koşullarını taşımadığı ileri sürerek yapılan atamanın iptalini istediği, dava konusu atama işleminin Sendikanın bir üyesinin menfaatini ihlal etmesi ve o üyenin de bu atamanın iptali için dava açılması konusunda Sendikayı temsil belgesiyle yetkili kalması gibi bir durumun söz konusu olmadığı, dava konusu bireysel işlemin Sendika üyelerinin ortak menfaatlerini de ilgilendirmediği açık olduğundan, davanın ehliyet yönünden reddi yolundaki idare mahkemesi kararında sonucu itibariyle hukuki isabetsizlik görülmediğine hükmetmiştir*¹⁹².”

Danıştay 5.Dairesi benzer bir davada verdiği başka bir kararda; *Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kolu Kamu Görevlileri Sendikası (Türk Sağlık-Sen) tarafından, biyolog olarak görev yapmakta olan ...’nin idari kadrodan Adana İl Sağlık Müdür Yardımcılığı görevine atanmasına ilişkin onayın adı geçeninin atanma koşullarını taşımadığı belirtilerek iptal edilmesi istemiyle yapılan başvurunun reddi yolundaki işlemin iptali istemiyle açılan davada; sendikalarına üyelerinin haklarını korumak amacıyla tanınmış olan dava açma hakkının kullanımının sınırlandırılması, Anayasanın hak arama hürriyetini düzenleyen 36.maddesine uygun düşmeyeceği gibi, uluslar arası çalışma kuralları hakkında 1992 tarih ve 3848 sayılı kanunla kabul edilen 151 sayılı Sözleşme’nin 3.maddesinin kamu görevlileri örgütünün amacının üyelerinin çıkarlarını savunmak ve geliştirmek olduğu yolundaki kuralına aykırı olacağı gerekçesiyle İl Sağlık Müdür Yardımcısı kadrosuna yapılan atamanın,*

¹⁹¹ Danıştay 5.D. 14.8.2007 gün E.2007/4937 K.2007/4243 (Y.K.).

¹⁹² Danıştay 5.D. 1.4.2008 gün E.2007/7852 K.2008/1794 (Y.K.).

koşulları taşımakta olup bu göreve atanma beklentisi içinde bulunan davacı Sendika üyelerinin korumakla yükümlü oldu mesleki ortak hak ve menfaatleri kapsamına girmesi nedeniyle bu işleme karşı açılan davada taraf olma hakkının bulunduğu, işin esasının incelenmesi gerekirken, idare mahkemesince davanın ehliyet yönünden reddi yolunda verilen kararda hukuki isabet görülmediğine hükmetmiştir¹⁹³.

Davacı ile işlem arasında aranan menfaat ilişkisi yargı mercilerince her olaya ve konunun niteliğine göre değerlendirilir. Davacının, idari işlemten etkilendiği gerekçesiyle iptal davası açabilmesi, mutlak surette davacı ile dava konusu işlem arasında bir ilginin olması şartına bağlıdır.

Davacı ile işlem arasında aranan menfaat ilişkisi yargı mercilerince her olaya ve konunun niteliğine göre değerlendirilir. Davacının, idari işlemten etkilendiği gerekçesiyle iptal davası açabilmesi, mutlak surette davacı ile dava konusu işlem arasında bir ilginin olması şartına bağlıdır.

Danıştay menfaat şartının, her idari işlem aleyhine, sırf vatandaş olma sıfatıyla dava açma hakkını verecek şekilde geniş yorumlanamayacağını belirtmekle beraber,¹⁹⁴ 1991 tarihli bir kararında, “...iptal davaları ile idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığının tespiti, hukukun üstünlüğünün ve dolayısıyla idarenin hukuka bağlılığının sağlanması amaçlandığına göre, bu davalarda menfaat ilişkisinin dar yorumlanmaması gerekmektedir...” denilerek geniş yorum esasının benimsenmesi gerektiğini ortaya koymuştur¹⁹⁵.

Danıştay 10. Dairesinin bir kararında; *Yusuf Bozkurt Özal'ın İstanbul ili, Süleymaniye Camii Haziresine defnine izin verilmesine ilişkin 9.1.2001 tarih ve*

¹⁹³ Danıştay 5.D. 24.3.2009 gün E.2008/5044 K.2009/1556 (Y.K.)

¹⁹⁴ DDDK, 25.1.1974 gün E.72/586, K.74/80 “...Her ne kadar iptal davalarında dava ehliyetinin bir unsuru olarak menfaat ilişkisi daha geniş tutulmakta ise de, bu temayülün, tüm vatandaşlara, her idari işlem aleyhine, salt vatandaş olma sıfatıyla dava açma hakkı sağlayacak şekilde genişletilmesine de olanak bulunmamaktadır...” in **Ramazan Çağlayan**, İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, (Ankara:2001), 65.

¹⁹⁵ Danıştay 6.D. 13.5.1991 gün E.1989/2264 K.1991/1101 in **Çağlayan**, 65.

. Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma dışında bir niteliği olmayan kişinin, Sümerbank'ın özelleştirilmesine ilişkin Özelleşme Yüksek Kurulu kararını dava konusu edemeyeceğine hükmetmiştir. Danıştay 10.D. 9.6.1998 gün E.1997/2003 K.1998/2445 in **Ergen**, 48.

2001/1888 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemiyle açılan davada; İptal davası açılabilmesi için gerekli olan menfaat ilişkisi ve buna bağlı olarak da ihlali şartı ancak, kişisel-meşru-aktüel bir menfaatin bulunması halinde gerçekleşecektir. Diğer bir anlatımla, iptal davasına konu olan işlemin davacıyı etkilemesi, yani davacının kişisel menfaatini ihlal etmesi, işlem ile davacı arasında ciddi ve makul bir ilişkinin bulunması gerekmektedir. Aksi halde kişilerin kendilerine etkisi bulunmayan, menfaatlerini ihlal etmeyen idari işlemler hakkında da iptal davası açma hakkı doğacaktır. Bu durum ise yukarıda belirtildiği gibi idari işlemlerde istikrarsızlığa neden olur ve idarenin işleyişini olumsuz etkiler. Anayasa'ya, yasalara ve hukuka aykırılığından bahisle iptali istenilen ve Yusuf Bozkurt Özal'ın Süleymaniye Camii Haziresine defnine izin verilmesine yönelik olan dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı ile davacının kişisel bir menfaatinin ihlal edilmediği, bu işlemle davacı arasında ciddi ve makul bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı anlaşıldığından ve davacının avukat ve vatandaş olması da yasanın aradığı anlamda bir menfaat bağının kurulmasında yeterli olmayacağından açılan bu davada davacının dava açma ehliyetinin bulunduğunu kabule olanak bulunmadığından davanın ehliyet yönünden reddine” şeklinde hüküm vermiştir¹⁹⁶.

Danıştay başka bir kararında ise; “...Irak'ın Kuveyt'i işgali üzerine, ortaya çıkan savaş sırasında, Türkiye'de konuşlandırılmak üzere, NATO'dan askeri kuvvet istenilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararına karşı açılan davada Danıştay, yabancı silahlı kuvvetlerin yurda çağırılması olayını, savaşı doğurucu, kışkırtıcı bir olay olarak gören her Türk vatandaşının, hem hukuk devleti ilkesini yerleştirmeye gereği olarak, hem de ülkede çıkabilecek bir savaş bakımından kişisel, meşru ve güncel bir menfaati bulunduğundan bahisle ehliyet konusundaki itirazı reddederek işin esasına geçmiştir¹⁹⁷.

İptal davası açılabilmesi için gerekli olan kişisel meşru ve güncel menfaat ilişkisi davacı olan kişi ile eşinin atanmasına ilişkin işlem arasında bulunmamaktadır.

¹⁹⁶ Danıştay 10.D. 26.3.2001 gün E.2001/361 K.2001/1093 (Y.K.)

¹⁹⁷ Danıştay 10.D. 13.10.1992 gün E.1990/4944 K.1992/3569 in Ata 101.

Konu ile ilgili olarak Danıştay 5. Dairesinin bir kararında; “Davacının, Karayolları ...Şube Şefliğinde çalışmakta olan eşi ...'in ...Karayolları Şube Şefliği emrine naklen atanmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davanın, naklen atama işleminin bu işleme muhatap olan kişinin kişisel menfaatini ihlal edici bir nitelik taşıdığı dolayısıyla davacının meşru, kişisel ve güncel bir menfaat ihlalinin söz konusu olmadığı, bu nedenle dava açma ehliyeti bulunmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden reddi yolunda verilen kararı onamıştır¹⁹⁸.”

Dava konusu edilen olayın niteliğine göre Danıştay'ın bazı dairelerince menfaat kavramı daha geniş yorumlanmaktadır. Belde sakini olan kişinin imar planlarına karşı dava açma hakkı ile ilgili olarak Danıştay 6. Dairesinin bir kararında; “İstanbul Esenler, sayılı parsellere ilişkin ... onaylı 1/1000 ölçekli uygulama imar planının ve ... onaylı 1/5000 ölçekli nazım imar planının ve plana yapılan itirazın cevap verilmemek suretiyle reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; Beldede oturanların semt sakini sıfatıyla semtlerinde kamuya tahsisli alanlara (yeşil alan, park, spor alanı gibi) ilişkin plan değişikliklerine karşı dava açabileceklerinden, davacıların uyumsuzluğa konu taşınmazlara komşu olan taşınmazın maliki olduğu anlaşıldığından, kamu hizmetine tahsisli taşınmazların yapılaşmaya açılmasına yönelik planın iptali istemiyle açtıkları bu davada hukuken korunması gereken menfaatleri bulunmakta olduğu, bu nedenle davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin mahkeme kararında isabet görülmediğine hükmetmiştir¹⁹⁹.”

Danıştay 6.Dairesi semt sakininin parselasyon işlemine karşı açtığı davada verdiği bir kararında ise; “... Merkez ... Mahallesi, ... ada, ... ve ... ada ... parsel sayılı taşınmazlarla ilgili olarak 3194 sayılı İmar Kanununun 18.maddesi

¹⁹⁸ Danıştay 5.Daire 30.10.2006 gün E.2006/1524 K.2006/4911 karar için bkz.<http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>

Yine Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “ Vatandaşlık hakkının şahsa bağlı haklardan bulunması nedeniyle bu konuda doğacak uyumsuzluklarda dava açma hakkının münhasıran esas hak sahibine ait olduğundan, vatandaşlığın kaybettirilmesi işlemi hakkında kişinin dava açma konusunda herhangi bir iradesi bulunmamasına rağmen doğrudan bir menfaati olmayan eşinin dava açma ehliyeti olmadığına hükmetmiştir. Danıştay 10.D. 14.4.1987 gün E.1986/1906 K.1987/769 in Ergen, 52.

¹⁹⁹ Danıştay 6.D. 25.12.2007 gün E. 2007/1251 K.2007/8015 (Y.K.).

Yine Danıştay 6.Dairesi; “...Tüm köyü ve köylünün yaşamını ilgilendiren su kaynağının kamulaştırılması işleminin köy sakinlerinin menfaatini ihlal etmesi nedeniyle, köy halkının yararını gözetmek durumunda olan köy tüzel kişiliğinin kamulaştırma işlemine karşı dava açma ehliyeti bulunduğuna hükmetmiştir.” Danıştay 6.D. 9.2.1987 gün E:1986/1245 K:1987/125 in Selami Demirkol/M.Önder Tekin/Nihat Toktaş, Danıştay İdari Dava Daireleri Karar Özetleri.(Ankara:2002), 970.

uyarınca yapılan parselasyon işleminin iptali istemiyle açılan ve idare mahkemesince esasına girilerek iptal kararı verilen davada; kişisel çıkarları ihlal eden, somut, sübjektif nitelikte olan dava konusu parselasyon işlemine karşı, parselasyon yapılan sınırlar içerisinde aynı hakkı bulunmayan davacı tarafından komşuluk hukukuna(semt sakini) dayanılarak davanın açıldığının anlaşıldığı, dava konusu işlemle herhangi bir hak ve menfaati bulunmadığı anlaşılan davacı tarafından açılan bu davanın ehliyet yönünden reddi gerekirken mahkemece işin esasına girilerek bir karar verilmesinde isabet görülmediğine,

diğer taraftan, davacı, uyumsuzluk konusu bölgedeki imar planlarına karşı açtığı iptal davalarının esası hakkında karar verildiğini ileri sürerek parselasyon işlemine karşı açılan davanın da esasının incelenmesi gerekeceğini iddia etmekte ise de, imar planları²⁰⁰ kamu yararını ilgilendiren genel nitelikte düzenleyici işlemler olduğundan semt sakini (komşuluk) sıfatıyla menfaatinin ihlal edildiğinden bahisle dava açma hakkı olan davacının aynı sıfatla sübjektif nitelikteki parselasyon işlemi için kişisel menfaatinin ihlal edildiğinden bahisle dava açma hakkı olduğunu kabule hukuken olanak bulunmadığına hükmetmiştir²⁰¹.”

Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “davalı idareye ait taşınmazın 2886 sayılı Yasanın 51/g maddesi uyarınca akaryakıt satış istasyonu yeri olarak kullanılmak üzere kiralanmasına ilişkin ihalenin iptali istemiyle ihaleye katılmayan ancak taşınmazın karşısında akaryakıt satış istasyonu işleten davacı tarafından açılan davada; dava konusu ihaleyi yapan idareye ait hastanenin acil servis girişinin yakınında ve davacılar tarafından işletilmekte olan akaryakıt istasyonunun karşısında bulunan taşınmazın, akaryakıt satış istasyonu olarak kullanılmak üzere 2886 sayılı Yasa uyarınca pazarlık usulü ile kiraya verilmesine ilişkin dava konusu ihale işlemi ile davacıların kişisel, güncel ve meşru bir menfaatinin ihlal edildiği açık

²⁰⁰ Danıştay 6.Dairesi bir kararında; “ ...dava konusu imar planı değişikliği ile getirilen yapılaşma koşullarının,yakın çevrenin içme suyu havzasını oluşturan Eğirdir Gölü'nün kirlenmesi dolayısıyla su ve çevre kirliliğine neden olabileceğinden Eğirdir'de ikamet eden davacının dava açma ehliyeti bulunduğuna ...“hükmetmiştir. Danıştay 6.D. 15.12.1993 gün E.1993/1858 K.1993/5451 in Ergen, 68.

²⁰¹Danıştay 6.D.23.9.1999 gün E.1998/4164 K.1999/4196 karar için bkz.http://danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp Yine Danıştay 6.Dairesi bir kararında; “ ...taşınmazın maliki olmayan ve dava açma ehliyetini belde sakini sıfatına değil, taşınmazın zilyedi olduklarından bahisle ileride doğması ihtimali bulunan bir hak iddiasına dayandıran davacıların, beldenin arıtma tesisi yer seçimi işlemine karşı dava açma ehliyeti bulunmadığına hükmetmiştir..Danıştay 6.D. 20.4.2005 gün E.2004/6309 K.2005/2411 in Ergen, 66.

olup davanın esasının incelenmesi suretiyle bir karar verilmesi gerekirken ehliyet yönünden reddi yolunda verilen temyize konu mahkeme kararında hukuka uyarlık bulunmadığına hükmetmiştir²⁰².”

Derneklerin üyelerinin menfaatini ihlal eden işlemlere karşı dava açabileceği kabul edilmekle beraber olayın niteliği, derneğin faaliyet konularının belirlendiği tüzüğü ve iptali istenilen işleme göre kişisel menfaatin yargı organlarında değerlendirileceği açıktır.

Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “*Bankacılık İşlemleri Yapma ve Tasarruf Kabul Etme İzni Kaldırılan İmar Bankası T.A.Ş. Nezdinde Bulunan Tasarruf, Ticari kuruluşlar ve Diğer Kuruluşlar Mevduatının Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Ödenmesine İlişkin Kararı*”nın ilgili maddelerinin iptali istemiyle *Banka Mağdurları Dayanışma Derneği tarafından açılan davada; 3.7.2003 tarih ve 1085 sayılı BDDK kararıyla bankacılık işlemleri yapma ve mevduat izni kaldırılan, bankada mevduatı, hazine bonusu, yatırım fonu ve off-shore hesabı bulunanların hesapları ya da hesapların ödenmesi sonucunu doğurduğu belirtmek suretiyle düzenleyici işleme karşı açılacak davada, dava açma hakkının hak sahibine ait olacağı kuşkusuz olup, bu hakkın onlar adına üçüncü kişilerce kullanılmasına olanak bulunmadığı, davacı derneğe, banka mağdurları adına dava açma hakkı değil, açılmış ve açılacak olan davaların takibine yardım etmek görevinin verildiği görülmekle davacı derneğin meşru, kişisel ve güncel menfaatinin etkilenmediği sonucuna varıldığından davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir²⁰³.”*

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu bir kararında; “*Muhsinoğlu Hanın sahibi olan Muhsinzade Mehmet Paşa Vakfının mütevellisi'nin açmış olduğu dava sonucunda İstanbul 7. Sulh Hukuk Mahkemesinin 3.6.2002 günlü, E:2002/103, K:2002/782 sayılı kararıyla, davacıların dava konusu yapıdan tahliyelerine karar verildiği ve bu mahkeme kararının Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin 18.9.2002 günlü, E:2002/5346, K:2002/5686 sayılı kararıyla onandığı, dolayısıyla Muhsinoğlu Hanının restorasyon projesinin onaylanmasına ilişkin işlemlerin davacıların kişisel menfaatlerini ihlal eder nitelikte olmadığı sonucuna varıldığı, bu durumda İdare*

²⁰² Danıştay 10.D. 24.1.2006 gün E.2005/914 K.2006/55 (Y.K.)

²⁰³ Danıştay 10.D. 27.09.2004 gün E.2004/5645 K.2004/6431 (Y.K.)

Mahkemesince, davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesi gerekirken dava konusu işlemlerin iptaline karar verilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle bozulmuş ise de İstanbul 3. İdare Mahkemesi, davanın açıldığı tarih itibarıyla davacıların işlemlerin iptalini istemekte menfaati bulunduğu, ikinci derece tescilli korunması gerekli tarihi eser olan dava konusu Muhsinoğlu Han'ın restorasyon projesinin 2863 sayılı Yasa ve Taşınmaz Kültür Varlıklarının Koruma, Bakım ve Onarımlarına ilişkin ilke kararlarına dolayısıyla hukuka uygun olup olmadığının tespitinin sadece davacıların menfaatini ilgilendirmede, üstün kamu menfaatini de ilgilendirdiği, ayrıca 2577 sayılı Kanunun 2. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca davacıların vatandaş olmak sıfatıyla da tarihi ve kültürel bir değer korunmasına yönelik menfaatlerinin varlığının kabulü gerektiği gerekçesiyle davacıların dava açma ehliyetinin varlığında ısrar ederek, işin esasına girip dava konusu işlemlerin iptaline karar vermiştir. Bir menfaatin kişisel menfaat sayılabilmesi iptali istenilen işlemin doğrudan doğruya davacı hakkında alınmasını gerektirmediği, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda dava açma ehliyetinin bu durum göz önünde bulundurularak geniş yorumlanmak suretiyle saptanacağı, Danıştay içtihatlarıyla kabul edildiğinden davacıların ikinci derece tescilli korunması gerekli tarihi eser olan dava konusu Muhsinoğlu Hanında kiracı oldukları, Koruma Kurulunca, yapının restorasyon projesinin onayı üzerine vakıf mütevellisi tarafından, davacılar aleyhine tahliye davası açılması üzerine bu davanın açıldığı anlaşılmalı kiracılık ilişkisini devam ettirmek amacıyla, mülkiyet bağlarının da bulunmadığı taşınmazda yapılan restorasyona yönelik olarak bu davayı açan ve söz konusu taşınmazdan yargı kararı ile tahliye edilen davacıların, asıl malik tarafından uygulanmak istenen ve Koruma Kurulunca da uygun bulunan restorasyon projesinin iptalini isteme konusunda, bir menfaatleri bulunmadığından İdare Mahkemesince verilen kararda hukuka uyarlık bulunmadığına hükmetmiştir²⁰⁴. ”

Belli bir kişi adına kurulmayan düzenleyici işlemler ile menfaat ilişkisinin ve menfaat ihlalinin belirlenmesi de, subjektif işlemlerdekinden farklı olmaktadır. Bu durumda düzenleme alanı ile bir biçimde ilişkide bulunan ve bu nedenle de hukuksal durumlarında bir etkilenme bulunan kişilerin, düzenleyici

²⁰⁴ DİDDK 21.3.2007 gün E.2005/1582 K.2007/378 (DBB).

işlemlerle bir menfaat ilişkilerinin ve işleme karşı iptal davası açma ehliyetlerinin varlığı söz konusu olabilecek; düzenleyici işlemin düzenleme alanı dışında kalan ve bu nedenle de hukuksal durumlarında bir etkilenme olmayanların ise menfaatlerinin ihlal edilmesi ve işleme karşı iptal davası açabilmeleri mümkün olmayacaktır.

Danıştay 10. Dairesi konu ile ilgili olarak bir kararında; “*Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 1.maddesiyle eklenen ç alt bendinin iptali istemiyle İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği tarafından açılan davada; Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu iken görevden ayrılanlardan, görevde olduğu dönemli ilgili olarak görevi ve görev yerleri hakkında beyanda bulunanların askeri sosyal tesislere girişini sınırlandıran dava konusu düzenleyici işlemin iptali istemiyle, konunun muhatabı emekli subaylar tarafından dava açulabileceğinin açık olduğu ancak; amacı, Tüzüğüünün 3.maddesinde, insan haklarını, insan haysiyetiyle ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan, bu sebeple de zulüm niteliği taşıyan; ekonomik, sosyal, hukuki, psikolojik, kültürel ve fiili her türlü engelin kaldırılması, zulme uğrayan başta insan olmak üzere bütün varlıkların doğalarının korunması amacıyla her türlü mücadeleyi vermek, kim tarafından, kime karşı yapılırsa yapılsın her türlü işkence, hakaret ve tecavüze karşı müdahale vermek; zalimleri ve zulmü teşhir etmek, mağdur ve mazlumlarla dayanışmak amacıyla her türlü maddi ve hukuki yardımda bulunmak olarak belirtilen davacı derneğin, tüzüğünde belirtilen amacıyla doğrudan ilgili olmayan, toplumun bütünüyle değil görevden ayrılan Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarıyla sınırlı bir düzenlemeyi içeren dava konusu işlemlerle meşru, kişisel ve güncel bir “menfaat” ilgisi bulunmadığından, davanın ehliyet yönünden reddine hükmetmiştir²⁰⁵.”*

İptal davalarında idare tarafından ihlal edilen menfaatin kişiselliğinin doğrudan olmasını aramak, idarenin çok sayıda hukuka aykırı işlemlerinin yargı denetiminden kaçırmasının yolunu açmak demektir. İdarenin kamu görevlileri için hukuka aykırı olarak tesis ettiği atama işlemlerinde bu durum bariz olarak ortaya çıkmaktadır. Hukuk devletinin korunmasına hizmet eden iptal davasında subjektif dava ehliyeti geniş yorumlanmalı, dar yorumlanmamalı, menfaatin doğrudan değil de

²⁰⁵ Danıştay 10.D. 31.12.2007 gün E.2007/8139 K.2007/6670 (Y.K.)

dolaylı olarak ihlali durumda dahi kişisel olma niteliğini taşıdığı kabul edilmelidir.

Düzenleyici işlemler belli bir alanda hukuksal etki doğuran işlemlerdir ve bu etkinin muhatapları da bu alanla bir biçimde ilişkide bulunan kişilerdir. Zaten yargı yerleri de düzenleyici işlemlere karşı açılacak davalarda ehliyet için hem bu alana dahil olmak ve hem de dava konusu işlemde etkilenmek ölçütünü kullanmaktadır²⁰⁶.”

Danıştay 8.Dairesi konu ile ilgili olarak bir kararında; “*davacının iptalini istediği yönetmelik kendisine uygulanmadığından bu yönetmelikle yarar ilişkisi bulunduğu kabul edilmeyeceğinden, davanın ehliyet yönünden reddine hükmetmiştir*²⁰⁷.”

Aynı Daire başka bir kararında da; “ *...İdari Yargılama Usulü öğretmen olan davacının okul disiplin kurulunda görev alabileceği ve uygulayıcı niteliği dikkate alınsa bile, ortaöğretim kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinin kendisine uygulanması söz konusu olmadığından iptalini istemekte kişisel hakkı bulunmadığına karar vermiştir*²⁰⁸.”

Danıştay’ın menfaat ihlalinin kişisel olması koşulu bakımından kimi zaman doğrudan doğruya etkilenmiş olma durumunu gerekli görmesine ve işlemin davacıyı dolaylı olarak etkilemesi halinde kişisel menfaat ihlali koşulunun gerçekleşmediğinden bahisle davanın ehliyet yönünden reddine karar vermesine rağmen, son zamanlarda kişisel menfaat ihlali bakımından işlemde dolaylı olarak etkilenmeyi yeterli saydığı ve menfaatin kişiselliğini daha geniş yorumladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Danıştay’ın menfaatin kişiselliğini daha geniş yorumlayarak işlemde dolaylı olarak etkilenmeyi yeterli sayması, işlemin doğrudan

²⁰⁶ Danıştay 10.D. 26.1.1989 gün E:1986/1544 K:1989/118 DD. S.76-77 790.Turist rehberi olmayan kişinin, turist rehberlerinin statülerini düzenleyen yönetmelik hükümlerinin iptalini istemekte menfaatinin olmadığı, davanın ehliyet yönünden reddi hk. in **Candan**, 106.

²⁰⁷ Danıştay 8.D. 3.6.1997 gün E.1995/1362 K.1997/1960 in **Ergen** , 60.

Genel düzenleyici idari işlemlere karşı dava açma ehliyetinin bulunması için davacının hukukunun etkilendiği ve zarara uğradığı şeklinde belirlenen bir menfaat alakasının tespitinin gerektiğine ilişkin kararı için bkz Danıştay 4.D. 8.10.1998 gün E.1998/4054 K.1998/3514 in **Ergen**, 81.

²⁰⁸ Danıştay 8.D. 9.10.1995 gün E:1995/3323 K.1995/2954 in **Demirkol/Tekin/Toktaş** 975.

doğruya davacı hakkında tesis edilmiş olmasını aramaması hukuk devletinin gerçekleşmesi bakımından olumlu gelişmedir²⁰⁹.

Menfaatin kişiselliği ile ilgili olarak Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararlarına ve uygulamasına birkaç karara yer vererek bakalım:

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2.Dairesi bir kararında; “*Subay olan ve astsubay ile evlenen davacının, eşinin astsubay olması nedeniyle resmi elbise veya sivil olarak orduevlerinden birlikte istifade edemedikleri, subay olan birisinin evli olması halinde eşine askeri kimlik kartı verilmesine rağmen kendilerine verilmediği iddialarıyla Türk Silahlı Kuvvetleri Kimlik Kartı Yönergesinin ilgili bölümlerinin ve eşine “subay eşi” kimlik kartı verilmemesi işleminin iptali istemiyle açılan davada; bir kimsenin kendi menfaatlerini etkilemeyen işleme karşı dava açmasının idare hukukumuz açısından mümkün olmadığı, olayda doğrudan menfaati ihlal olunan kişinin davacının eşi olduğu, davacının direkt olarak menfaat ihlaline uğramadığından davayı açmakta ehliyetinin bulunmadığından, davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir*²¹⁰.”

Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin 1.Dairesi bir kararında; “*Kara Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Mahkemesinde zabıt katibi olarak görev yapmakta olan davacının, yazı işleri müdürlüğü kadrosuna mahkemede görev yapan ... isimli memurun atanması işleminin iptali istemiyle ve kendisinin daha tecrübeli, bilgili ve kıdemli olduğu iddiasıyla açılan davada; davacının iptalini istediği işlemin davacıyı “etkilemesi” için, kendisinin anılan göreve atandırılmaması işlemi de ayrıca iptale konu yapmış olması şartının aranmasının gerektiği, aksi halde menfaat ilişkisinin bu şekilde geniş tutulmasının ilgili-ilgisiz herkesin üçüncü bir kişi hakkındaki herhangi bir işlemin iptalini dava etmesi sonucunu doğurur ki bununda hukuki anlamda kaosa yol açacağı, davacının kendisinin yazı işleri müdürlüğüne atandırılmaması işlemi ile birlikte bu göreve adı geçen sivil memurun atanması işlemi dava etmiş olması halinde hukuki manada bir “etkileme” ve dolayısıyla menfaat ihlali söz konusu edilebileceği, davacının salt sivil memurun atanması işleminin iptalini istemesinde*

²⁰⁹ Ata, 103.

²¹⁰ AYİM 2.D. 19.2.2002 gün E.2001/587 K.2002/124 AYİMD S.17, 336.

kişisel bir menfaatin varlığı bakımından dolaylı olarak etkilenmeyi yeterli görmeyerek davanın ehliyet yönünden reddine karar vermiştir.²¹¹

Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin bu kararında dolaylı olarak etkilenmeyi dava açabilmek için yeterli görmediği sonucuna vardığı görülmektedir. Oysa davacının bu davayı açmakta kişisel menfaati vardır. Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin davacının kendisinin atanmaması işleminin iptalini talep etmiş olmasına rağmen davacının kişisel menfaatinin ihlal edilmiş olduğunu kabul ettiği kararlar da vardır.

Deniz Harp Okulunda doçent olarak görev yapan iki öğretim görevlisi subaydan birisi olan davacının, mevzuat gereği yapılması gerekmekte olan hazırlık ve düzenlemeler bitirilmeden, diğer doçent subayın Deniz Harp Okulu Dekanlığına atanması işleminin iptali istemiyle açılan davada Askeri Yüksek İdare Mahkemesi; *“...kendisine doğrudan öğretim üyesi statüsü sağlamak suretiyle rütbesinin yaş haddine kadar görev yapma imkanı tanınan anılan doçent subayın dekanlık kadrosuna atanmasında, kendisine nazaran ayrıcalıklı işlem yapıldığı savıyla dava açan davacının da aynı bilimsel kariyere sahip olması karşısında, davacının kişisel yararının etkilendiği, bu nedenle gerek öğretime gerekse Danıştay ve mahkememizce genel kabul gördüğü üzere dava konusu yapılan işlemle davacı arasında doğrudan bir menfaat ilişkisinin bulunduğu, hukuka aykırı bir tasarrufla yasanın öngörmediği bir statünün tanınması ve bu statünün sağladığı imkanlardan yararlanılmasının söz konusu olması karşısında, telafisi güç ya da imkansız zarar doğma koşulunun da hukukten gerçekleştiği görülmekle yürütmenin durdurulmasına...”* diyerek yürütmeyi durdurmuştur²¹².

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında: “İdari yargıda bugün gerek öğretime ve gerek içtihatlarda genel kabul gördüğü üzere, menfaatin kişisel olma özelliğiyle, idari kararın (işlemin) doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi, yani idari kararlar ilgili arasında maddi ve manevi bir ilişkinin mevcudiyetinin varlığı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, kişisel menfaat, işlemin doğrudan doğruya o kimse hakkında yapılmış olması anlamına gelmemektedir” ifadelerine yer vererek

²¹¹ AYİM 1.D. 21.9.1999 gün E.1999/840 K. 1999/814 AYİMD S.14, 194.

²¹² AYİM Nöbetçi Dairesi 23.8.2000 gün Gen.Sek. No.2000/1202 E.2000/72 in Ata 104.

menfaatin kişiselliği bakımından dolaylı olarak etkilenmeyi yeterli bulduğunu göstermiştir²¹³.

Hak arama özgürlüğünün zorunlu bir uzantısı ve gereği adil yargılanma hakkı olup (AY md.36), temel hak ve hürriyetlerin korunması bakımından idari yaptırımın muhatabı olan yerli, yabancı, gerçek, tüzel kişiler yetkili makama derhal geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, idari yaptırıma ilişkin işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini²¹⁴ belirtmek zorundadır²¹⁵.

Anayasanın 36.maddesinde yer alan “hak arama hürriyeti” ve bu çerçevede “adil yargılanma hakkı” dayanağını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesinden almıştır. Bu maddeye göre;

“Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili anlaşmazlıkların çözümlenmesi, gerek kendisine yöneltilen herhangi bir suçlamanın karara bağlanması konusunda, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir”. Maddede yer alan hak ve yükümlülük kavramının açık bir tanımı yapılmamış olmakla birlikte, İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında kişinin hak ve yükümlülükleri açısından sonuç doğuran bütün idari tasarrufların madde kapsamına girdiği, özel hak ve yükümlülüklerle ilişkin tüm uyuşmazlıkların 6.madde çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir²¹⁶. İster özel hukuka ilişkin bir hakka, isterse bir suç isnadına ilişkin olsun, her ikisi de kendi özelliğine göre özerk değerlendirmeye bağlı olmakla beraber, başvurana, uyuşmazlığına ilişkin bir yargı yerine başvurma hakkının sağlanmış olması gerekmektedir. Bu kural m.6’da çok açık bir biçimde dile

²¹³ AYİM 1.D. 30.10.2001 gün E.2001/628 K.2001/1159 in Ata 104.

²¹⁴ Anayasanın 40.maddesi “(Ek fıkra: 03/10/2001 - 4709 S.K./16. md.)...Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır” düzenlemesine yer verilmiştir.

²¹⁵ **Oğuz Sancakdar**, “İdari Cezaların Yaptırımlar Teorisindeki Yeri ve Türk Hukuku’ndaki Anayasal Temelleri”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Tarafından Düzenlenen İdari Ceza Hukuku Sempozyumu, 84.

²¹⁶ **Hakan Pekcanitez**, “İdari Yargıda Fer’i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir mi?” Prof.Dr. Turhan Tufan Yüce’ye ARMAĞAN, (İzmir:2001) 597.

getirilmemiş olsa da, içtihatlarla ortaya konulmuştur²¹⁷. İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına göre olay hakkında uygulanan kanunların niteliği de önemli değildir. Bunlar ister hukuki, ister ticari, isterse idari kanunlar olsun ve olaya idari bir makam veya mahkemeden hangisi bakarsa baksın, konu özel bir hak ve yükümlülüğü ilgilendirdiği takdirde, 6.maddenin uygulanması yoluna gidilmelidir.

6.madde anlamında kişinin mahkemede hak arama özgürlüğüne sahip olması, mahkemeye başvuru konusunda hiçbir engelle karşı karşıya kalmamasıdır. Kanun yoluna başvuru hakkı açısından ise devletlerin bu alanda takdir yetkileri olmakla beraber, hakkın özüne hiçbir şekilde dokunulmaması gerektiği kabul edilmekte ve İnsan Hakları Mahkemesine göre de hak kısıtlamasının meşru bir amacı bulunması ve yapılan kısıtlamanın bu amaçla orantılı olması gerektiği kabul edilmektedir²¹⁸.

Şunu da açıkça belirtmek gerekir ki, mahkemeye başvurma hakkının bazı koşul ve sürelerle bağlanması, bu sınırlamalar, hakkın kullanılmasını fiilen ortadan kaldırmadığı sürece, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ihlalini oluşturmaz²¹⁹.

Bahsetmeye çalıştığımız bu ilkeler, hukukumuzda gerek anayasanın 36.maddesinde getirilen düzenleme ile gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6.maddesinde yer alan düzenleme ile kabul edilmişken idari yargı mercilerinin kişisel menfaat kavramını geniş yorumlamak suretiyle iptal davası yoluyla Hukuk Devleti ilkesinin gelişmesi ve yerleşmesine katkıda bulunması gerektiği görüşündeyiz.

Menfaati ihlal edilenlerin, hak arama hürriyeti çerçevesinde işlemin iptali istemiyle idari dava açması olanaklı ve bu durum adil yargılanma hakkının da bir gereği, aksi durumun idareyi keyfiliğe itecek olmasına karşın, menfaat bağına getirilecek yorumların çok geniş olması halinde *yargı erkinin görevini yapamaz hale geleceği*, idarenin kamu hizmetini yürütmesini de güçleştireceği açıktır.

²¹⁷ Tezcan/ Erdem/Sancakdar, 332.

²¹⁸ Pekcanitez, 597.

²¹⁹ Tezcan/Erdem/Sancakdar, 332.

III- İDARİ SÖZLEŞMELERE KARŞI AÇILAN DAVALARDA SUBJEKTİF EHLİYET

İdari Yargılama Usul Kanununun 2/1-c maddesi uyarınca, tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar, idari davalardır ve idare mahkemelerinde görülürler. Yukarıdaki düzenleme, bu haliyle tam yargı davalarını işaret etmekte, sözleşmenin uygulanmasından doğan uyuşmazlıklar yönünden yalnızca sözleşmenin taraflarının dava hakkını düzenlemektedir.

Bir sözleşmenin “idari sözleşme” sayılabilmesi için, sözleşmenin taraflarından birinin kamu idaresi, kurumu ya da kuruluşu olması, sözleşmenin kamu hizmetinin yürütümüyle ilgili bulunması ve yönetime özel hukuk yetkilerini aşan yetkiler tanınması gereklidir.²²⁰

İdari sözleşmenin yapılmasından sonra taraflar arasında bir anlaşmazlığın çıkmış olması, tam yargı davasına neden olabilir. İdari sözleşmenin yapılmasından önceki aşamaya ilişkin uyuşmazlıklar idari işlemlerden doğan uyuşmazlıklardır²²¹.

İdari sözleşmelerin iptaline yönelik, doğrudan bir iptal davası açılmaz. Ancak “ayrılabilir işlem” kuramı uyarınca, sözleşmeden ayrılabilen bir işleme karşı, menfaati zedelenen üçüncü bir kişinin veya sözleşmenin taraflarından birinin iptal davası açması imkan dahilindedir. Sözleşmenin oluşumu aşamasında (hazırlık safhasında) ortaya çıkan idarenin tek yanlı işlemlerine karşı (hazırlık işlemlerine karşı), hukuka aykırılık iddiası ile idari yargıda dava açılabilir. Örneğin, ihale ilanının yöntemine, ihaleye katılma nitelikleri olan bir kişinin ihaleye sokulmamasına, ihale kararına, ihale kararının onaylanmasına, ihalenin feshi kararına karşı iptal istemiyle, belli idari yöntemler geçildikten sonra, idari yargıya

²²⁰ Anayasa Mahkemesi 28.6.1991 gün E:1994/71 K:1995/23 R.G. 20.3.1996-22586 48. in Candan 191.

başvurulabilir. Doğal olarak, kimi durumlarda sözleşmeden ayrılabilir işlemin iptali, örneklerde görüldüğü gibi, sözleşmenin iptaline sebep olur²²².

İdari sözleşmelere karşı açılan iptal davalarında Danıştay idari sözleşmeleri de bir tür idari işlem gibi görmekte ve mahkemelerden buna göre bir inceleme yapıp, karar verilmesini istemektedir. Bununla ilgili olarak Danıştay 10.Dairesinin bir kararına göre; “ *İdari sözleşmelerde idari işlem niteliğindedir. Dolayısıyla; yapılması, uygulanması, yorumlanması ve sona erdirilmesi nedeniyle çıkacak her türlü uyuşmazlık, idarenin tek yanlı işlemlerinde olduğu gibi idari yargının görev alanına girer. İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olmaları nedeniyle açılan iptal davalarında, idari yargı yerlerinde yapılan re’sen inceleme sırasında işlemlerin belirtilen hallere aykırılık taşıyıp, taşımamasına göre karar verebileceği tartışmasız olup; dava konusu idari sözleşmenin yargı yerince incelenmesi sırasında da değinilen bu hususların dikkate alınması tabiidir*²²³. ”

İdari sözleşmeler nedeniyle açılacak davalar, subjektif ehliyet şartı yönünden bir özellik göstermez. Dava sözleşmenin veya bazı sözleşme hükümlerinin iptaline yönelikse “menfaat ihlalinin”, tam yargı davası niteliğindeyse “hakkın muhtel olması” şartının aranması gerekecektir.

IV TAM YARGI DAVALARINDA SUBJEKTİF EHLİYET

Tam yargı davalarında ehliyet, hukuk davalarındaki ehliyet ile benzeşmektedir. İdare mahkemelerinde tam yargı davası açabilmek için ortada idari bir eylem, bir işlem veya bir sözleşmenin bulunması idari eylemler tam yargı davasının konusunu direkt oluştururken düzenleyici idari işlemler ile birel idari işlemlerin tam yargı davasına konu olabilmesi için işlemlerin uygulama aşamasına konulması ve bir eyleme dönüşmesi, sübjektif mahiyette olması gereklidir. Yine işlem veya eylemin hakkı ihlal etmesi şarttır.

²²¹ Gözübüyük, 276.

²²² Giritli/Bilgen/Akgüner, 1022.

Sıddık Sami Onar'a göre; "Hakkın muhtel olması" şartı aslında tam yargı, daha doğrusu tazminat davalarının esasa ilişkin şartları arasında yer alır. Davacının idari bir eylem, işlem veya sözleşme nedeniyle subjektif hukuki durumun bozulduğu (hakkı muhtel olduğu) saptandığında davanın esastan kabulü aksi halde reddi gerekir.²²⁴ Ancak, sorunun dava ehliyetini ilgilendiren yönünün de bulunduğu açıktır. Bir kimsenin tazminat davası açabilmesi için, öncelikle bir subjektif hakkının çiğnendiğini, daha doğrusu zarara uğradığını öne sürmesi ve bu iddiasını haklı gösterecek hukuki bir durum veya ilişki içinde olduğunu ortaya koyabilmesi gerekir.

İşte bu husus, tazminat davalarıyla ilgili dava ehliyetinin subjektif unsurunu oluşturur. Davacı tazmini istediği zararın, sahibi bulunduğu bir hakkın ihlalden doğduğu kanıtlanmadıkça davaya ehil sayılamaz. Uygulamada, kanıtlama ödevinin olayın niteliğine ve uğranıldığı iddia edilen zararın türüne göre değişiklik gösteren, çeşitli bilgi ve belgelerle yerine getirildiği görülmektedir.

A. Ölüm Nedeniyle Tam Yargı Davalarında Subjektif Ehliyet

İdari faaliyet nedeniyle meydana gelen ölüm hallerinde tam yargı davası açabilmek için tazminat istemini haklı kılacak ölçüde bir yakınlık veya bağın bulunması gerekmektedir.

İdarenin kendi işlem ve eylemlerinden meydana gelen zararı tazmin ile yükümlü olacağı genel kurala göre, idarenin oluşan bir zarardan sorumlu tutulabilmesi için, idari davranış, idari davranış ile oluşan zarar ve idari davranış ile zarar arasında illiyet bağının bulunması gerekmektedir. Zarar maddi veya manevi olabilir. Bu koşullardan birinin bulunmaması idarenin sorumluluğunu kaldırıcı niteliktedir. İdari davranış; İdarenin açık bir kusurunun varlığı ya da idarenin objektif sorumluluk esaslarına göre sorumlu tutulabilmesiyle mümkündür. Hizmet kusuru nedeniyle zararın idareye yükletilebilmesi ise, idareye verilen kamu hizmetinin kötü işlenmesi, geç işlenmesi veya hiç işlememesi ile mümkündür.

²²³ Danıştay 10.D. 20.04.1993 gün E.1991/1 K.1993/1752 in Candan, 196.

²²⁴ Onar, C.III, 1792.

Tam yargı davalarında idarenin mali sorumluluğu gereğince tazminata hükmedilmesi için, ölüm nedeniyle tazminat isteyen kişinin, ölen kişi ile kendi arasında bir hısımlık, yakınlık veya ilişki olduğunu, bu yönde kanaat oluşturan bilgi ve belgelerle ortaya koyması gerekir. Örneğin ölen kişi eşi, çocuğu, anası, babası veya kardeşi ise, davacı bu hısımlık ilişkisini veraset ilamı ya da nüfus kayıt gibi belgelerle kanıtlamak zorundadır. Bu ilişkiyi kanıtlayamadığı takdirde davacı sübjektif ehliyet şartından yoksun sayılır ve davanın ehliyet yönünden reddi gerekir.

Danıştay 10. Dairesi bir kararında; “..... ortaokul öğrencisi olan Y.E.nin.... arkadaşları ile birlikte okul bahçesinde top oynarken dereye düşerek boğulduğu... okulun bahçe duvarının bulunmadığı anlaşılan davada; İdarenin bir kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında hizmetin kusurlu işlemesi nedeniyle doğan zararları tazmin etmesi gerektiği, dava konusu olayda da, gerekli özeni ve dikkati göstermeyip tehlikeyi önleyici tedbir almayan idare, meydana gelen zararı tazminle yükümlü olduğu gerekçesiyle İdareyi maddi ve manevi tazminata mahkum etmiştir²²⁵ .

Maddi tazminatın amacı, idarenin bir işlem veya eylemden dolayı uğranıldığı ileri sürülen maddi zararın giderilmesidir. Maddi tazminatın içine destekten yoksun kalma tazminatı girer. Destekten yoksun kalma tazminatı ile ölenin (desteğin) gelecekte elde etmesi muhtemel gelirin, destekten yoksun kalanın ölüm olayından önceki ekonomik düzeyinin devamını sağlayacak gelire kavuşturulması amaçlanmaktadır. Danıştay ve AYİM kararlarında kardeşin, anne babanın, üvey anne babanın, çocuğun, eşin, medeni nikahı olmayan eşin maddi tazminat talepleri, yoksun kalınan parasal hak talepleri kabul edilmektedir.

Manevi tazminat maddi mal varlığında meydana gelen bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp, kişinin manevi varlığına yapılan saldırı halinde meydana gelen manevi zarar ve kayıpların giderilmesi için başvuru bir tazmin aracıdır. Manevi tazminata hükmedebilmek için idarenin hukuka aykırı bir eylem veya işlemi sonucunda ağır bir elem ve üzüntünün duyulmuş olması gerekir.

²²⁵ Danıştay 10.D. 14.11.1985 gün E.1982/4103 K.1985/3 in: **Gözübüyük**, 288,289.

AYİM ve Danıştay kararlarında; anne, baba, üvey anne baba, kardeşler, çocuklar, eş ve evlilik dışı eşe manevi tazminat verileceği belirtilmiştir.

B. Bedensel Zarar iddiasına Dayanan Tam Yargı Davalarında Subjektif Ehliyet

Sakatlık, hastalık, çirkinlik gibi bedensel zarar iddialarına dayanan maddi ve manevi tazminat davalarının kural olarak zarara uğrayan kişilerce açılması gerekir. Nitekim Borçlar Kanunu 46 ve 47.maddelerinde “cismani zarara duçar olan kimse”ye maddi ve manevi tazminat verilebileceğinden söz edilmektedir. Bununla birlikte, yanımsa zarar sonucu başka kişiler de birtakım zararlara uğramışlarsa bu kişiler de zararlarının tazminini isteyebileceklerdir.

Bedensel zararın varlığı genellikle sağlık raporlarıyla kanıtlanır. Bu raporların gerek düzenleniş biçimi gerekse içeriği yönünden kanaat verici nitelikte olması gerekir.

Danıştay 10. Dairesinin bir kararında;²²⁶ *Dava, davacının sol kalçasının ameliyat edilmesi gerekirken, sağ kalçasının ameliyat edilmesi sonucu sakatlığının artmasına ve bakıma muhtaç hale gelmesine neden olduğundan bahisle uğranıldığı öne sürülen maddi ve manevi zararın tazmini istemiyle açılan davada;“..... bozma kararına uyularak; yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda, davacının sol kalçasının total kalça proteziyle ameliyatı gerekirken sağ kalçasının ameliyat edildiğinin, ağrı ve şikayetlerinin arttığı, hareket yeteneğinin azaldığının ve olay tarihinde bekar ve 38 yaşında olan davacının yaşamı boyunca başkalarının bakımına muhtaç hale geldiğinin saptandığı, bu durumda davacıya dava tarihine kadar yaptığı masraflarının yanında, bakımı için gerekli masraflarının da ödenmesi gerektiği, zarar hesabı için yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda da maddi zararın..... lira olarak saptanmasına karşın istemle bağlı kalınmasının zorunlu olduğu, davacının içinde bulunduğu durum ve olayın niteliğine göre manevi tazminat isteminin de kabulü gerektiği gerekçesiyle..... manevi lira maddi zararın davalı idarece davacıya..... ödenmesine karar verilmiştir.”²²⁶*

²²⁶ Danıştay 10 D., 10.10.1996 gün E.1995/934 K.1996/593 in **Gözübüyük** 289-290.

C. Mala İlişkin Zarardan Doğan Tam Yargı Davalarında Sübjektif Ehliyet

İdari işlem veya eylemden dolayı malvarlığına ilişkin bir zarar gördüğünü öne süren ve bu nedenle tazminat davası açan kişi, uyuşmazlık konusu eşya veya parasal hakla meşru bir ilişkisi olduğunu kanıtlamak zorundadır.

Zararın niteliği, zarar gören eşya veya hakkın türü ve hak sahipliği sıfatı yönlerinden çok çeşitli durumlarla karşılaşılır. Bu nedenle dava hakkının ve bunun kanıtlanması yönteminin her olayda ayrı değerlendirilmesi gerekir.

Bu konuda Danıştay 10.Dairesi bir kararında; *“Dava yıkım nedeniyle ...TL'nin tazmini talebiyle açılmıştır. Davacı şantiye binasının Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu hükümlerine göre kendisine hibe edildiğine dair bir belge ibraz etmediği gibi bu iddiasını da ispat edememiştir. Bu duruma göre davacının belediyece yıktırılan yapının mülkiyetiyle bir alakası tespit edilememiştir. Şu hale göre, gerek hak ve menfaat bakımından yıkma kararının infazından dolayı yapının bedeli üzerinde bir tazminat talebinde bulunma yetkisinin yıktırılan yapının malikine ait olması gerekir. Şantiye binası olarak yapılan ve bilahare davacı tarafından ikametgah olarak kullanılan yapı ile davacının mülkiyet bakımından bir alakası tespit edilememiş ve davacı da bu ciheti resmi bir belge ile ispat edememiştir. Bu nedenle yıkma konusu yapı ile mülkiyet ilişkisi tespit edilemeyen davacının dava ehliyeti bulunmadığına, yapının kıymeti olan... TL nin davalıdan tazminine ait talebinin ehliyet yönünden reddine karar verildiğine” hükmetmiştir²²⁷.*

²²⁷ Danıştay 6.D., 4.3.1971 gün E.1969/1693 K.1971/1683 in Yenice/Esin 1037.

V. KANUN YOLLARINDA EHLİYET

A. Kanun Yolu Kavramı

Kanun yolu kavramı, davanın tarafına, kendi aleyhine olduğunu düşündüğü ve henüz kesinleşmemiş bir ilk derece mahkemesi kararının üst derece mahkemesinde incelenmesini talep etme hakkını veren bir hukuki imkanı ifade etmektedir²²⁸. Kanun yolu, davanın taraflarına tanınan hukuki bir imkandır ki, bununla yanlış olduğu düşünülen ilk derece mahkemesinin kararlarının üst mahkemede tekrar incelenmesi sağlanır²²⁹.

B. İtiraz Kanun Yolunda Ehliyet

İtiraz, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "kararlara karşı başvuru yolları" başlığını taşıyan üçüncü bölümünde düzenlenmiştir (m.45). 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun kabulü ve idari yargıda iki aşamalı sisteme geçişle birlikte idari yargı düzenine giren itiraz; idare ve vergi mahkemelerinin tek hakimle verdikleri nihai kararlarla, kurul olarak verdikleri ve sayma yolu ile İYUK'un değişik 45. maddesinde belirtilen nihai kararlarına karşı başvuru olan olağan bir kanun yoludur. İtiraz, temyizın şekil ve usullerine tabidir. " Her ne kadar kanunda "itiraz" olarak nitelendirilmişse de bu itiraz yolu bir tür "temyiz" yoludur. Zaten kanunda temyiz yoluna benzetilerek düzenlenmiştir²³⁰."

İlk derece mahkemeleri olan İdare ve vergi mahkemelerinin kararları kural olarak temyiz yoluyla Danıştay'da incelenir. Ancak verilen tüm kararların Danıştay'a intikali yüksek mahkemeyi büyük bir iş yükü altına soktuğundan kimi konularda verilen kararlar ile tek hakimle verilen kararların bölge idare mahkemesinde itiraz yoluyla incelenmesi yasa koyucu tarafından uygun görülmüştür. Mevzuatımızda itiraz kanun yoluna yer verilmesinin nedenlerinden biri de yüksek

²²⁸ Ramazan Çağlayan, İdari Yargıda Kanun Yolları. (Ankara:2002) 19.

²²⁹ Çağlayan "İdari Yargıda Kanun...", 19.

²³⁰ Çağlayan "İdari Yargıda Kanun...", 107.

mahkeme ve içtihat mahkemesi niteliğindeki Danıştay'ın yoğun iş yükü karşısında ilk derece mahkemesini dönüşmesini engellemektir.

“...Tek hakim tarafından verilmiş olan kararın Danıştay’ca temyizen incelenmesi mümkün olmayıp, sözü edilen karara karşı... aynı yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine itiraz edilebileceği cihetle... vergi mahkemesinin tek hakimle verdiği kararın temyizen incelenmesi isteğinin görev yönünden reddine ...dosyanın bu kararı itirazın incelemeye görevli ve yetkili bulunan...bölge idare mahkemesine tevdiine...” karar verilmiştir²³¹

İtiraz kanun yoluna, kararı kendisi bakımından uygun bulmayan, aleyhine sonuç verecek şekilde karar verildiğini düşünen davacı –varsa vekili, kanuni mümessili, vasisi veya davalı idare yani taraflar kararı veren mahkemenin yargı çevresinde bulunduğu Bölge İdare Mahkemesine başvurabilir. İtirazı yapacak tarafın, yapacağı itirazda bir menfaati olmalıdır. Lehine karar verilen taraf, lehe olan sonucu bir tarafa bırakarak, kararın gerekçesini beğenmediği veya kararın daha başka bir gerekçeye dayandırılması için itirazda bulunamaz. Bölge İdare Mahkemesince verilen karar kesin olduğundan, bir karar karşı Danıştay’a başvuru olanağı bulunmamaktadır.

“...2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 45.maddesinin 5.fıkrasında ise Bölge İdare Mahkemesinin kararlarının kesin olduğu ve temyiz yoluna başvurulamayacağı belirtilmiştir. Bu hükme göre bölge idare mahkemesinin itiraz üzerine görülen davalarda verdiği kararları kesin olup, Danıştay’da temyiz konusu edilmesi önlenmiş bulunmaktadır.

Uyuşmazlık konusu tarhiyat hakkında Çorum Vergi Mahkemesi hakimlerinden biri tarafından verilen kararın itiraz üzerine ve nihai olarak Bölge İdare Mahkemesinde görülüp karara bağlandığı ve verilen bu karar kesin olduğundan temyiz yoluyla Danıştay’da yeniden incelenmesine olanak bulunmamaktadır... Açıklanan nedenle temyiz isteminin reddine...”²³² karar verilmiştir.

²³¹ Danıştay 3.D. 3.12.1986 gün E.1986/520 K.1986/2446 in Çağlayan 108.

²³² Danıştay 4.D. 24.1.1984 gün E.1984/71 K.1984/293 in Çağlayan “İdari Yargıda Kanun...”, 110.

C. Temyiz Davalarında Ehliyet

Genel anlamda temyiz, ilk derece mahkemelerinin nihai kararlarının usul ve kanuna uygunluğunun üst merci tarafından denetlenmesidir. Temyiz olağan kanun yollarından biridir.

İdari Yargılama Usulü Kanununun 46.maddesinin 1. fıkrasında “Danıştay dava daireleri ile idare ve vergi mahkemelerinin nihai kararları, başka kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi Danıştay’da temyiz edilebilir” denmektedir. Bu nedenle idare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı temyiz davası açma hakkı, idari yargı merciindeki uyumsuzlukta taraf olanlara aittir.

Temyiz isteminde bulunabilmek için aranan ehliyet koşulları idari dava açmak için aranan ehliyet koşulları ile benzerlik göstermektedir. Temyiz isteminde ehliyet konusu kimi zaman ilk aşamada, kimi zaman da işin esasının incelenmesi aşamasında incelenmekte ve karara bağlanmaktadır.²³³

İdare ve vergi mahkemeleri, kararını taraflardan hangisinin aleyhine sonuç verecek şekilde tesis etmişse, bu taraf temyiz davasını açabilmektedir. Eğer, idari yargı mercii kararı, taraflardan her ikisi içinde aleyhe sonuç verecek hüküm taşıyorsa, taraflar karşılıklı olarak temyiz davası açma yoluna başvurabilmektedir. İptal ve tam yargı davaları menfaatleri ve hakları ihlal edilen kişiler tarafından açılabilir. İdarece tesis edilen işlemle kişisel, aktüel ve meşru bir menfaat ilişkisi bulunan herkes iptal davası açabildiği halde, temyiz davası açma yoluna ancak, ilk derece idari yargı yerinin, temyiz davasına konu teşkil eden kararında taraf olanlar gidebilmektedir.

Temyiz isteminde bulunabilmek için kural olarak, temyiz konusu kararda taraf olarak yer almış olmak ve temyiz konusu kararın bozulmasında bir ilgisinin ve yararının bulunması koşulu aranmaktadır. İncelemede temyiz ehliyetinin

²³³ Coşkun/Karyağdı, 516.

bulunmadığının saptanması durumunda, söz konusu talep incelenmeksizin reddedilir²³⁴.

Danıştay 10.Dairesi bir kararında; “davacı vakfın Eskişehir şubesinin kapatılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, vakfın dağıtılması ile ilgili olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Ankara 25.Asliye Hukuk Mahkemesinde dava açıldığı, anılan mahkemece verilen 3.6.2004 tarih ve E.2004/189 K.2004/232 sayılı karar ile davacı vakfın dağıtıldığı, söz konusu kararın Yargıtayca 10.11.2004 tarihinde onandığı ve karar düzeltme talebinin de aynı dairenin 26.4.2005 tarihli kararıyla reddedildiği, bunun üzerine davacı vakfın Türk Medeni Kanununun 101.maddesinin 4.fıkrası ve 116.maddesinin 2.fıkrası ile Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzüğü’nün 31.maddesi gereğince dağıtıldığı ve merkezi sicilden terkin edildiği ve bu durumun aynı tüzüğü’nün 32.maddesi uyarınca 30.6.2005 tarih ve 25861 sayılı Resmi Gazete ile ilan edildiği anlaşılmış olup temyiz aşamasında yargı kararıyla dağıtılmakla tüzel kişiliği sona eren ve taraf ehliyeti ortadan kalkan davacı vakfın mahkeme kararına yönelik temyiz isteminin incelenmesine olanak bulunmadığına karar vermiştir²³⁵.”

İdari yargı yetkisini haiz kuruluşların kararına karşı, uyuşmazlıkta taraf olanlardan herhangi birinin temyiz davası açabilmesi için idari yargı yeri kararının, kendisi aleyhine bir hüküm taşıması gerekmektedir. Bütün istekleri idari yargı yerlerince kabul edilen, kararla menfaatleri gözetilen bir kimse, bu karara karşı temyiz yoluna başvurma ehliyetine sahip bulunmamaktadır. Temyiz davası açabilmek için davacının bu yola başvurmakta bir menfaatinin olması lazımdır. Bütün istekleri ilk derece yargı merciince kabul edilen tarafın ise temyiz davası açmakla elde edebileceği bir menfaat bulunmamaktadır.

Konu ile ilgili olarak Danıştay bir kararında; “ Davacı şirketin ithali sırasında değerini düşük beyan ettiği ileri sürülen eşyanın re’sen bulunan kıymet farkı üzerinde Ek Toplu Konut Fonu tahakkukuna ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davayı reddeden idare mahkemesinin 31.3.1997 tarihli kararının; davalı tarafından temyizen incelenip bozulması istenilmektedir. Davacı şirket adına Ek

²³⁴ Coşkun/Karyağdı, 516.

²³⁵ Danıştay 10.D. 11.4.2007 gün E.2004/9649 K.2007/1865 (Y.K.)

Toplu Konut Fonu tahakkukuna ilişkin olarak tesis edilen işlemin iptali istemiyle açılan dava; idare mahkemesince, aynı matrahtan kaynaklanan vergi uyuşmazlığında vergi mahkemesinin verdiği davanın reddi yolundaki karara dayanılarak ve dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Davalı idare, 10.6.1997 tarihinde kayıtlara geçen dilekçesiyle anılan mahkeme kararının temyizden incelenip bozulması ve yürütülmesinin durdurulmasını istemiş, 27.6.1997 tarihli dilekçesiyle de bu defa karara sehven temyiz edildiğini ve bu nedenle temyiz talebine ilişkin yazılarının işlemde kaldırılmasını istediklerini bildirmiştir. Davalının lehine verilen mahkeme kararını temyiz etmekte hukuki menfaati bulunmadığından, temyiz istemi hakkında karar verilmesine yer olmadığına 18.3.1997 tarihinde oybirliği ile karar verildi²³⁶.

İdari yargı yerlerinin kararlarında taraf olan vergi dairelerinin, özel idarelerin ve belediyelerin, vergi usul kanununda belirtilen uyuşmazlıklardan dolayı temyiz davası açabilmeleri 213 sayılı V.U.K.nun 3229 sayılı kanunla değişik 377. maddesinin, 4.12.1985 gün ve 3239 sayılı kanununun 34. maddesiyle değişik 4. fıkrası gereği muvafakatnameye bağlanmıştır.

Bu kanun hükmüne göre, “Vergi dairelerinin Maliye ve Gümrük Bakanlığının, (İl özel idareleriyle belediyeler valilerin) muvafakatini almadan vergi mahkemelerinin kararı aleyhine Danıştay’da temyiz davası açamayacakları ancak; Maliye ve Gümrük Bakanlığının tespit edeceği hallerde sınırlı olmak şartıyla muvafakat verme yetkisini defterdarlıklara devredebileceği” hükme bağlanmıştır.

D. Kanun Yararına Bozmada Ehliyet

Olağanüstü kanun yolu olan kanun yararına bozma başvuru yetkisi taraflara doğrudan tanınan bir hak olarak görülmemektedir. Başvuru, uygulamada başvuruya konu kararın hukuksal sonuçlarını etkisiz kılmaya amaçlamaz. Hukuk

²³⁶Danıştay 10.D. 19.9.1997 gün E.1997/3993 K.1997/2873 in **Yakup Bal/Mustafa Karabulut/Yahya Şahin**, İdari Yargılama Usulü İle İlgili Danıştay 10.Dairesinin Seçilmiş Kararları. (Ankara:2003) 635, 636.

alanında oluşan bir yanlışlığın uygulamaya etkisi olmaksızın düzeltilmesini amaçlar²³⁷.

Kanun yararına bozma kesin kararlara karşı Danıştay Başsavcısının başvurabileceği bir yoldur. İdari Yargılama usulü Kanununun 51. maddesinin 1. fıkrasında kanun yararına bozma şu şekilde tarif edilmiştir. “Bölge idare Mahkemesi kararları ile idare ve Vergi Mahkemelerince ve Danıştay’ca ilk derece mahkemesi olarak verilip temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edenler, ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz olunabilir. “Yukarıdaki hükmünden de anlaşılacağı gibi kanun yararına bozma yoluna ancak Başsavcı gidebilir. Taraflar kanun yararına bozma yoluna başvuramazlar.

Danıştay konu ile ilgili olarak bir kararında; “ *davacı şirketin naklettiği 270 torba şekere ilişkin ... seri numaralı sevk irsaliyesinde tanzim tarihinin ve fiili sevk tarihinin bulunmadığından bahisle adına ... numaralı tutanağa istinaden kesilen özel usulsüzlük cezasına karşı açılan davayı kabul ederek kesilen özel usulsüzlük cezasını kaldıran mahkemenin kararına karşı davalı idare tarafından yapılan itirazı kabul ederek mahkeme kararını bozan Konya Bölge İdare Mahkemesinin kararının Danıştay Başsavcılığı tarafından kanun yararına bozulmasının istenildiği anlaşılmış olup, sevk irsaliyesinde tarih bulunmaması usulsüzlük cezası kesilmesini gerektiren bir fiil olup, bu fiilden dolayı özel usulsüzlük cezası kesilmesine olanak bulunmadığından Danıştay Başsavcılığı tarafından yapılan temyiz isteminin kabulü ile Konya Bölge İdare Mahkemesinin kararının kanun yararına ve hükmün hukuki sonuçlarına etkili olmamak üzere bozulmasına karar verilmiştir*²³⁸. ”

²³⁷ Coşkun/Karyağdı, 555.

²³⁸ Coşkun/Karyağdı, 556.

E. Yargılamanın Yenilenmesinde Ehliyet

Bir davanın mahkemede görülmesi sırasında taraflardan biri, elinde olmayan nedenlerden dolayı, hakkını kanıtlamayarak haksız bir duruma düşebilir. Mahkemenin verdiği karar kesin hüküm halini almakla gerçeğe uymasa bile hukuksal gerçek olarak kabul edilir²³⁹. Yargılamanın yenilenmesi, işte bu gibi durumlarda İdari Yargılama Usul Kanununun 53. maddesinde tahdiden sayılan sebeplere dayanılarak esas hükmün kaldırılmasını ve davanın yeniden tetkikini sağlayan olağanüstü bir kanun yoludur.

Yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunma yetkisi, asıl davanın taraflarına aittir. Davanın taraflarından olmayan bir kimse yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunamaz. Davaya katılan tek başına yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuramaz. Bunlar ancak, katıldığı taraf ile birlikte hareket etme zorundadır.

“...2577 sayılı yasanın 31.maddesinin yollama yaptığı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 53.maddesinde hakkı veya borcu davanın sonucuna bağlı olan 3.kişinin, iki taraftan birine katılmak için davaya müdahale edebileceği ve 57.maddesinde de katılan tarafa yönelik olarak karar verileceği kuralı yer almaktadır. Bu kurallara göre, davaya katılanın katılma isteğinin kabulü, kendisinin davada taraf olma niteliği kazandırmamakta, katıldığı tarafla birlikte hareket olanağı sağlamaktadır. Olayda, yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunanın asıl davaya katılma istemi kabul edilmekle birlikte, tek başına yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunmasında, yukarıda açıklanan yasa kurallarına uyarlık bulunmamaktadır...”²⁴⁰”

Kesin hüküm halini almış olan bir yargı kararı, kararı vermiş olan yargı yeri tarafından yeniden incelenir. Örneğin Danıştay bir kararında; “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun “Yargılamanın Yenilenmesi” başlıklı 53.maddesinin 1.fikrasında yargılamanın yenilenmesinin istenilmesinde ileri sürülebilecek iddialar belirtilmiş 2.fikrasında ise, yargılamanın yenilenmesi

²³⁹ Gözübüyük, 528.

²⁴⁰ Danıştay 8.D. E.1985/809 K.1985/1022 in Çağlayan “İdari Yargıda Kanun...”, 145.

isteklerinin esas kararı vermiş olan mahkemece karar bağlanacağı hükmüne bağlanmıştır. Antalya Vergi Mahkemesi kararının bozulması istemiyle taraflarca yapılan temyiz başvurusunun reddine ilişkin Danıştay Dokuzuncu Dairesince verilen karar için yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunulduğu anlaşılmış olup, açıklanan yasa hükmü uyarınca yargılamanın yenilenmesi istekleri esas kararı vermiş olan mahkemelerden istenebileceğinden ve bu mahkemelerce karara bağlanacağından istemin incelenmesi olanağı bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle yargılamanın yenilenmesi isteminin incelenmeksizin reddine karar verilmiştir²⁴¹.

F. Kararın Düzeltilmesinde Ehliyet

Kanun yollarından biri diğeri de kararın düzeltilmesi yoludur. Kararın Düzeltilmesi yolu ile belli bir süre içinde ve yasada belirtilen nedenlerden dolayı nihai olarak verilmiş bir yargı kararının yeniden gözden geçirilmesi ve muhtemel sakatlıkların önlenmesi sağlanır.

“...Kararın düzeltilmesi, yeni bir ihtilafı tazammun etmediği cihetle ayrı ve müstakil bir dava ihtilaf telakki edilemez. Bu yol ile varılmak istenen amaç, yeni bir ihtilaf hallettirmek olmayıp, evvelce dava mevzuu yapılan ihtilaf hakkında şu ya da bu sebeple verilmiş olan kati bir kararın tekrar aynı kaza merciinde bir kere daha incelenmesini sağlamaktan ibarettir...”²⁴².

İdari Yargılama Usul Kanununun 54. maddesinin 1. fıkrasında kararın düzeltilmesi nedenleri dört bent halinde sayılmıştır. Bunlar, kararın esasına etkisi olan iddia ve itirazların kararda karşılanmamış olması, bir kararda birbirine aykırı hükümler bulunması, kararın usul ve kanuna aykırı bulunması, hükmün esasını etkileyen belgelerde hile ve sahtekârlığın ortaya çıkmış olması hallerinde kararın düzeltilmesi istenebilir.

²⁴¹ Danıştay 9.D. E.1994/5424 K.1994/5558, DD. S.90 1996:967 in Gözübüyük, 529.

²⁴² DİBK, 14.3.1952 gün E. 1952/13 K.1952/86 DKD:54-57 91 in Çağlayan “İdari Yargı Kanun...”, 111.

Kararın düzeltilmesini isteme yetkisi, esas davanın taraflarına aittir²⁴³. Kanunun 54.maddesinin 1.fikrasında bu “taraflarca” denilerek belirtilmiştir.

“...Düzeltilme isteğinde bulunan Üçgedik Köyü Muhtarlığının düzeltilmesi istenen ...karar sayılı davada taraf olmadığı anlaşıldığından...ehliyet noktasından davanın (düzeltilme isteminin) reddine...” karar verilmiştir²⁴⁴.

Davaya katılan tek başına düzeltilme isteminde bulunamaz. Bunlar ancak, katıldığı taraf ile birlikte hareket etme zorundadır. Davada taraf olma yeteneğini kaybeden kişide kararın düzeltilmesini isteyemez. Örneğin Danıştay 5.Dairesi bir kararında; *“Kanun yollarına ancak ilamda taraf olarak kabul edilenler başvurabileceğinden ve karar düzeltilmesi talebinde bulunan Maliye Bakanlığının ise esas davada kendilerine husumet tevcih edilemeyeceği itirazında bulunduğu ve düzeltilmesi talep olunan kararda da adı geçen Bakanlığın husumet mevkiinden çıkarıldığı anlaşıldığı cihetle artık davada taraf olmak sıfatı kalmayan Maliye Bakanlığı'nın karar düzeltilmesi talebinin açıklanan nedenlerle reddine” hükmetmiştir²⁴⁵.*

Kendi temyizi üzerine karar bozulmuş olan tarafın, kural olarak karar düzeltilmede menfaati yoktur.

“...Karar düzeltilmesini isteme hak ve yetkisi kural olarak, bu kararlarda aleyhine hüküm bulunan taraflara ait olup;...dava konusu işlemlerin hukuka uygun olduğu idarenin savunması doğrultusunda yargı merciince de saptanmış bulunduğu göre davalı idarenin menfaatini ihlal edebilecek bir husus içermeyen söz konusu kararın düzeltilmesi yolundaki isteminin incelenmeksizin reddine...” hükmedilmiştir²⁴⁶.

²⁴³ Necip Bilge, Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltilme. (Ankara:1973) 135 in Çağlayan “İdari Yargıda Kanun...”, 117.

²⁴⁴ Danıştay 8..Dairesi, 25.10.1973 gün E.1973/2645 K.1973/3170 in Çağlayan “İdari Yargıda Kanun...”, 117.

²⁴⁵ Danıştay 5.D. 21.6.1973 gün E.1972/1849 K.1973/4763 in Çağlayan “İdari Yargıda Kanun...”, 117.

²⁴⁶ DİDDGK 12.6.1998 gün E.1998/315 K.1998/274 in Çağlayan “İdari Yargıda Kanun...”, 118.

Davanın taraflarından birisinin, karar düzeltme yoluna başvurabilmesi için daha önce hükmü temyiz etmiş olmaları gerekmemektedir²⁴⁷. Taraflardan birisi kararı temyiz etmemiş olsa bile, karşı tarafın temyizi üzerine karar bozulmuş ise, karar düzeltme isteminde bulunarak kararın onanmasını talep edebilir²⁴⁸.

²⁴⁷ Çağlayan, “İdari Yargıda Kanun...”, 118.

²⁴⁸ Çağlayan, “İdari Yargıda Kanun...”, 118.

SONUÇ :

Devletin hukuka bağılı olup olmadığı idarenin denetimi ile sağlanabilir. İdare, iç denetim (hiyerarşi ve idari vesayet), parlamento, kamuoyu denetimi gibi yollarla denetlenmektedir. Ancak bu denetim yolları içinde en etkili olan ve dolayısıyla da, idare karşısında idare edilenlerin tek hukuk güvencesi olan yargı mercileri tarafından gerçekleştirilen yargısal denetimdir

İdarelerin, sahip olduğu kamu gücünü, kamunun yararına kullanıp kullanmadığı konusunda, herhangi bir denetime tabi olmaması, keyfi davranışlara neden olabilir. O nedenle, idarelerin denetime tabi tutulması bir zorunluluktur. Denetim araçlarından en faydalı ve işlevsel olanı idarenin yargısal denetime tabi tutulmasıdır. Zira yargı organı, idarenin denetlenmesi bakımından öngörülen diğer denetim mekanizmaları içinde, bağımsız ve tarafsız bir niteliğe haizdir.

İdarenin yargısal denetimi ülkemizde, alanında uzmanlaşmış ve teknik bir yargı kolu olan idari yargı organlarınca yapılmaktadır. Devlete hukuk devleti sıfatını veren önemli unsurlardan ve ayrılmaz parçalardan biridir, idarenin yargısal denetimi.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri arasında yer verilmiş olan "Hukuk Devleti" kavramı, birçok Anayasa Mahkemesi kararında "her işlem ve eylemin hukuka uygunluğunu başlıca geçerlik koşulu bilen, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, insan haklarına saygı duyarak bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, Anayasa ve hukukun üstünlüğü kurallarına bağlılığa özen gösteren, yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleriyle, Anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaşmayan "devlet" olarak tanımlanmakta", idari işlemin hukuka uygunluğunun yargısal denetiminin yolu da, iptal davaları ile olmaktadır.

Bu çalışmamızda kimlerin dava açmaya yetkili olduğunu İdari Yargılama Usul Kanununun atıfta bulunduğu Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve yargı içtihatları çerçevesinde incelenmiştir.

Bir hukuk devletinde idarenin işlem ve eylemleri yargısal denetime tabi olmakla birlikte dava açma yetkisi bir takım şartlara bağlanmıştır. Bunlar objektif ve subjektif dava ehliyeti olarak ele alıp incelendi. Objektif dava ehliyeti medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmayı, subjektif dava ehliyeti ise idari yargıya özel kişisel, aktüel ve meşru menfaati ifade içermektedir.

Hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesinde hayati bir önemi olan *iptal davasının* açılabilmesi için *objektif ehliyetin* yanında yasa koyucu tarafından davacının iptalini istediği işlem ile davacı arasında ilgi ve ilişkinin varlığı aranmaktadır. Menfaat ihlali denilen ve idari davalara özgü bu ehliyet ise, *sübjektif ehliyet* olarak adlandırılmaktadır. Özellikle de menfaat kavramı her olaya ve zamana göre incelenerek değerlendirildiği yargı kararlarına çalışmada genişçe yer verilmiştir.

İptal davası açabilmek için getirilen menfaat ihlali koşulu dava açma yolunu sınırlandırmıştır. İptal davasının amacı, idarenin faaliyetlerinde hukuka uygun hareket etmesini sağlamaktır. Böyle olmakla birlikte teorik olarak hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan herkesin dava açma hakkının olması gerektiği savunulursa da yargının büyük bir iş yükü altına girecek olması, bu durumun da yargısal denetimi olanaksız hale getirmesi ihtimali karşısında, menfaat ihlali koşulu getirilmekle yapılan bu sınırlandırmanın yerinde bir düzenleme olduğu düşünülmektedir.

İptal davası açmak için gerekli olan sübjektif ehliyet için (menfaat ihlali koşulunun) varlığına veya yokluğuna idari yargı mercilerinin getireceği yorumlar yön vermekte olup, Danıştay ve AYİM tarafından menfaatin *güncel, kişisel ve meşru olması* gerektiği kabul edilmektedir. Yüksek mahkemeler kararlarında çoğu zaman bu üç unsura aynı kararda ve birlikte yer vermektedir. Kanımca Yüksek mahkemeler daha somut karar vermeli, en azından menfaatin, *kışisel* olmamasından dolayı mı, *meşru*

olmamasından dolayı mı, yoksa *güncel* olmamasından dolayı mı reddedildiği kararda net bir şekilde ortaya konulmalıdır.

İdarenin denetlenmesinin önünde engel olarak bulunan yasama kısıntıları, yargı kısıntıları ve bunun yanında idari yargıda dava açma ehliyetinin, özellikle de menfaat kavramının sınırlı yorumları, varlığını idare hukukunun doğuş ve gelişimine borçlu olan hukuk devletinin gerçekleşmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle davacı ile işlem arasındaki menfaat ilişkisinin geniş yorumlanmasında yarar vardır.

Menfaati ihlal edilenlerin, hak arama hürriyeti çerçevesinde işlemin iptali istemiyle idari dava açması olanaklı ve bu durum adil yargılanma hakkının da bir gereği, aksi durumun idareyi keyfiliğe itecek olmasına karşın, menfaat bağına getirilecek yorumların çok geniş olması halinde yargı erkinin görevini yapamaz hale geleceği, idarenin kamu hizmetini yürütmesini de güçleştireceği açıktır.

KAYNAKÇA

Akgül, Aydın; “Kabahatler Kanunu Sonra SPK Tarafından Verilen Para Cezasına Karşı Görevli Yargı Yeri”, Terazi Hukuk Dergisi, Y:2 S.16, Aralık 2007, s.121-136.

Akıntürk, Turgut. Medeni Hukuk. Ankara:Savaş Yayınları, 1991.

Akipek, Jale ve Akıntürk, Turgut. Türk Medeni Hukuku, Ankara:Beta Yayınları, 2002.

Akyürek, Akman; “Danıştay Kararlarında İptal Davalarının Menfaat İhlali Koşulunun Kişisel Unsuru”, Danıştay Dergisi, S.81, 1991, s.29-45.

Alan Nuri. “İptal Davasının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, Danıştay Dergisi, S. 50-51, 1983, s.22,50.

Altundiş, Mehmet. “İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti” Türkiye Barolar Birliği Dergisi Mart-Nisan. 2007.

Ata Hakan “İdari Yargıda Subjektif Ehliyet Koşulu”, AYİMD S.17, 2002;87-118.

Azrak, A. Ülkü; Hukuk Devleti, İdare Hukuku ve Danıştay II.Ulusal İdare Hukuk Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri Ankara:1993.

Azrak, A. Ülkü; İptal Davalarının Objektifliği Üzerine Düşünceler, Onar Armağanı, İstanbul, 1977.

Bal, Yakup/Karabulut, Mustafa ve Şahin, Yahya. İdari Yargılama Usulü İle İlgili Danıştay 10.Dairesinin Seçilmiş Kararları. Ankara:Seçkin Yayınevi, 2003.

Balta, Tahsin Bekir; İdare Hukuku Ders Notları II, (Teksir) 245.

Başpınar, Recep; “Tam Yargı Davaları”, Yüzyıl Boyunca Danıştay. (Ankara:1968) s.481-511.

Berkin, Necmettin; Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi(Usul). İstanbul, 1981.

Bilge, Necip/ Önen, Ergun Medeni Yargılama Hukuku Dersleri. Ankara,1978.

Candan, Turgut; İdari Yargılama Usulü Kanunu. Ankara:Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006.

Coşkun, Sabri- Karyağdı, Müjgan; İdari Yargılama Usulü. Ankara:Seçkin Yayınevi, 2001

Çağlayan, Ramazan; İdari Yargıda Kanun Yolları. Ankara:Seçkin Yayınevi, 2002.

Çağlayan, Ramazan İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2001.

Çelikkol, Hüseyin; “İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet”, Adalet Dergisi, Y:76, S.3, 1985.

Demirkol, Selami-Bereket, Zuhai; İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usulü. İstanbul:Beta Yayınları, 2001

Demirkol, Selami-Tekin, M.Önder-Toktaş, Nihat; Danıştay İdari Dava Daireleri Karar Özetleri. Ankara:Adil Yayınevi, 2002.

Duran Lütfi, “ İdari İptal Davası Olağan ve Genel Bir Başvuru Yoludur”, İnsan Hakları Yıllığı,.C.19-20, Ankara, TODAİE yayını, 1997-1998.

Erdemir, İlter. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi. Ankara:Sim Yayınevi, 1998.

Ergen, Cafer; İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi. Ankara:Seçkin Yayınevi, 2008

Erhürman, Tufan;“İdari Yargıda Özel Yetenek (Menfaat) Koşulu”, 2000 yılında İdari Yargı Sempozyumu, Ankara: Danıştay Yayını, s.37- 51.

Erişir, Evrim; Medeni Usul Hukukunda Taraf Ehliyeti. İzmir:Güncel Hukuk Yayınları, 2007.

Erkut, Celal. İptal Davalarının Konusunu Oluşturması Bakımından İdari İşlemin Kimliği. Ankara:Danıştay Yayınları, 1990.

Giritli, İsmet-Bilgen, Pertev-Akgüner, Tayfun;İdare Hukuku. İstanbul:DER Yayınları, 2008

Gökalp, A. Sıtkı . “ İptal Davaları”, Yüzyıl Boyunca Danıştay. Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968, s.440-480.

Gözler, Kemal. İdare Hukuku Bursa:Ekin Kitabevi,2003.

Gözübüyük, A. Şeref; Yönetmelik Yargı, Ankara:Turhan Kitabevi, 2008.

Gözübüyük, A. Şeref ve Dinçer, Güven; İdari Yargılama Usulü. Ankara:Turhan Kitabevi, 2001.

Gözübüyük, A. Şeref ve Tan, Turgut; İdari Yargılama Hukuku. Ankara:Turhan Kitabevi, 1999.

Gözübüyük, A. Şeref ve Tan, Turgut; İdare Hukuku Genel Esaslar. Ankara:Turhan Kitabevi, 2004.

Günday, Metin; İdare Hukuku. Ankara:İmaj Yayınevi, 2004.

İkinciöğulları, Firuzan; Dava Açma Ehliyeti, İdare Hukuku ve İdari Yargı ile ilgili İncelemeler.(Ankara:1976)

Kaplan, Gürsel;“İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet Sorunu Üzerine Düşünceler” Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008/2, s.23-53.

Karavelioğlu, Celal; İdari Yargılama Kanunu. Trabzon:Top-Kar Matbaacılık, 1996.

Kuru, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara,1991.

Kuru, Baki , Arslan, Ramazan ve Yılmaz, Ejder; Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara:Yetkin Yayınları, 2008.

Oğuzman, Kemal ve Barlas, Nami; Medeni Hukuk, Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar, İstanbul:Arıkan Yayınevi, 2006

Oğuzman Kemal ve Özer, Seliçi; Eşya Hukuku, İstanbul:Filiz Kitabevi, 2002.

Oğuzman Kemal, Seliçi, Özer ve Saibe, Oktay; Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler). İstanbul:Filiz Kitabevi, 2002.

Onar, Sıddık Sami; İdare Hukukunun Umumi Esasları. C.I-II-III, 3.Bası İstanbul:Marifet Basımevi, 1952

Özay, İl Han;Günüşığında Yönetim. İstanbul:Filiz Kitabevi, 2004.

Özay, İl Han; Günüşığında Yönetim II Yargısal Korunma. İstanbul:Filiz Kitabevi, 2004.

Özbudun, Ergun; Türk Anayasa Hukuku, Ankara:Yetkin Yayınları, 2003.

Öztañ, Bilge; Medeni Hukukun Temel Kavramları, Ankara :Turhan Kitabevi, 2004.

Özyörük, Mukbil; İdare Hukuku-İdari Yargı Ders Notları, teksir-daktilo, Ankara, 1977.

Pekcanitez, Hakan; “İdari Yargıda Fer’i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir mi?” Prof.Dr. Turhan Tufan Yüce’ye ARMAĞAN, İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001.

Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz, Özkes, Muhammet; Medeni Usul Hukuku Ankara 2006.

Postacıoğlu, İlhan ; Medeni Usul Hukuku Dersleri (Usul), İstanbul , 1975.

Sancakdar, Oğuz; “İdari Cezaların Yaptırımlar Teorisindeki Yeri ve Türk Hukuku’ndaki Anayasal Temelleri”, İdari Ceza Hukuku Sempozyumu, 59-107.

Sancakdar, Oğuz; “İdari yargıda “Tek Dilekçe ve İle Dava Açma”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi S.2, 2007:224-269

Sarıca, Ragıp; İdari Kaza, İstanbul:Kenan Matbaası, 1949.

Sezginer, Murat; İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı,. Ankara:Yetkin Yayınları, 2000.

Tezcan, Durmuş-Erdem, Mustafa Ruhan-Sancakdar, Oğuz;Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu. Ankara:Yetkin Yayınları, 2004.

Tuncay, Aydın-Özdeş, Orhan-Başpınar, Recep; “İdari Yargılama Usulü” Yüzyıl Boyunca Danıştay. Ankara:1968 s.598-729.

Ulukapı, Ömer; Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi(Duruşma), Konya, 1997.

Umar, Bilge; Hukuk Başlangıcı İzmir, 1997, 148.

Ünal, Süleyman; “Tüzel Kişilik Kazanılmadan Önce Limited Şirket Adına Yapılan İşlemler” Yargıtay Dergisi, C.33 S.4 Ankara, 2007:461-520.

Ünlüçay, Mehmet; “İdarenin Yargısal Denetimi ve Hukukun Üstünlüğü”, Danıştay Dergisi, Y:34, S.108, 2004, s.1-5.

Üstündağ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku. İstanbul:2000 C.I.

Yener, Orhan Hukuk ve Ceza Davalarında Taraf Teşkili ve Dava Ehliyeti Davaya Vekalet. Ankara:Yetkin Yayınları, 1997.

Yenice, Kazım ve Esin, Yüksel İdari Yargılama Usulü. Ankara:Arışan Matbaacılık ,1983.

Yenice, Kazım, Taraf Yeterliği, Adalet Dergisi 1963/9-10.

Yıldırım, Turan. İdari Yargı. İstanbul:Beta Basım A.Ş., 2008

Zevkliler, Aydın, Acabey M.Beşir ve Gökyayla, K.Emre Medeni Hukuk. Ankara:Seçkin Yayınevi, 1999.

ÖZET:

Varlığını idare hukukuna borçlu olan hukuk devletinde idarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğunun vazgeçilmez ve en etkili denetimi idari yargı mercilerinin yaptığı yargısal denetimdir.

İdarenin işlem veya eylemleri nedeni ile haklarının zarara uğradığını düşünen kişiler idari yargı merciine başvurarak tesis edilen işlemin iptalini iptal davası ile veya bir zarar söz konusu ise zararın tazminini tam yargı davası ile isteyebilir.

İdari yargıda kimlerin davacı olabileceği ise ehliyet meselesi ile çözülür. Ehliyet bir davanın esasına girilmeden önce ilk inceleme aşamasında çözülmesi gereken bir husustur. Zira ehliyetli olmayan kişi tarafından açılan dava esasına girilmeksizin idari yargı mercileri tarafından reddedilir.

Genel ehliyet şartları Hukuk Usulü Muhakemeler Kanununda düzenlenmiştir. Bunlar objektif ehliyet(genel yetenek) şartlarıdır. İdari Yargılama Usul Kanununda ise iptal davacı açabilmek için “menfaatin ihlal edilmesi”, tam yargı davası için ise “ hakkın muhtel olması” şartları aranmaktadır. İdari yargıya özel olan bu ehliyet şartları ise subjektif(özel yetenek)ehliyet şartlarıdır.

İdari yargıdaki iptal davasına özgü olan “menfaat” şartının varlığı yargı mercilerince değerlendirilir. İdarenin bütün işlem ve eylemlerinin yargısal denetime tabi olduğu hukuk devletinde “menfaat” kavramının geniş yorumlanması önem taşımaktadır. Menfaat kavramına getirilen dar yorumlar idarenin yargısal denetimini kısıtlar. Hukuk devletinde yargısal denetim mekanizması çerçevesinin genişlemesinde menfaatin geniş yorumlanmasının etkisi vardır. Ancak menfaat bağının çok geniş yorumlanması halinde yargı erkinin yoğun iş yükü altında görevini yapamaz hale geleceği de bir gerçektir. Bu çalışmada kimlerin hangi şartlarda dava açmaya yetkili olduğu yargı kararları ışığında açıklanmaya çalışılmıştır.